

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ: Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων**

Αλληλεγγύη με τους πρόσφυγες: Εξηγώντας τη συμπονετική συλλογική δράση βάσει του εκτεταμένου Μοντέλου Κοινωνικής Ταυτότητας για τη Συλλογική Δράση (extended SIMCA), τον προσανατολισμό Κοινωνικής Κυριαρχίας (SDO) και τα συναισθήματα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Σφονδύλης Δημήτριος
Αριθμός Μητρώου Φοιτητή: 0618M057**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Χαντζή, Α., Καθηγήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας

Μέλη τριμελούς επιτροπής:

Προδρομίτης, Γ., Καθηγητής

Χρυσόχοου, Ξ., Καθηγήτρια

Αθήνα, 2020

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	σελ. 3
Abstract.....	σελ. 4
Εισαγωγή.....	σελ. 5

I. Θεωρητικό πλαίσιο

I.1. Συλλογική Δράση.....	σελ. 8
I.2. Μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για την Συλλογική δράση-(SIMCA)..	σελ. 11
I.3. Μοντέλο Πολιτικής Αλληλεγγύης για κοινωνική αλλαγή.....	σελ. 13
I.4. Ηθικές Πεποιθήσεις και αλληλεγγύη στην εξωομάδα.....	σελ. 14
I.5. Θεωρία Κοινωνικής κυριαρχίας (SDO) και Συλλογική Δράση.....	σελ. 18
I.6. Συναισθήματα και Συλλογική Δράση.....	σελ. 21
I.7. Η παρούσα έρευνα.....	σελ. 24

II. Μέθοδος-Διαδικασία

II.1. Συμμετέχοντες	σελ. 29
II.2. Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων.....	σελ. 29
II.3. Μετρήσεις.....	σελ. 29

III. Αποτελέσματα

III.1. Συσχετίσεις.....	σελ. 40
III.2. Έλεγχος T-test.....	σελ. 40
III.3. Ανάλυση Διαδρομών.....	σελ. 41

IV. Συμπεράσματα-Συζήτηση

IV.1. Συζήτηση-συμπεράσματα.....	σελ. 54
IV.2. Περιορισμοί-προτάσεις.....	σελ. 62
V. Βιβλιογραφικές αναφορές.....	σελ. 64
VI. Παραρτήματα.....	σελ. 73

Περίληψη

Η έξαρση του πολέμου στη Συρία σε συνδυασμό με την παγκόσμια οικονομική κρίση σε πολλές χώρες της Ασίας και της Αφρικής δημιούργησαν ένα μεγάλο κύμα προσφύγων και οικονομικών μεταναστών προς την χώρα μας από το έτος 2015 το οποίο συνεχίζεται έως σήμερα. Παρότι η Ελλάδα δεν αποτελεί τον τελικό προορισμό αυτών των ανθρώπων λόγω της γεωγραφικής θέσης της έχει δεχθεί μια από τις μεγαλύτερες μετακινήσεις πληθυσμού στην πρόσφατη ιστορία, και μια από τις σημαντικότερες ανθρωπιστικές κρίσεις που έχει αντιμετωπίσει η Ευρώπη μεταπολεμικά.

Στην παρούσα έρευνα εστιάζουμε στην στάση των Ελλήνων απέναντι στο προσφυγικό, και πιο συγκεκριμένα στην αλληλεγγύη που αναπτύχθηκε απέναντι στους πρόσφυγες από τους κατοίκους της Σάμου που ήρθαν σε επαφή μαζί τους, κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα.

Η τρέχουσα έρευνα βασίζεται θεωρητικά σε δύο σημαντικές θεωρίες της Κοινωνικής Ψυχολογίας για τις διομαδικές σχέσεις με στόχο την πληρέστερη διερεύνηση της συμπονετικής συλλογικής δράσης. Επιχειρούμε στην παρούσα έρευνα να εξετάσουμε και να αναδείξουμε τα κίνητρα για συμπαθητική συλλογική δράση ελέγχοντας στην εφαρμογή τους δύο μοντέλα πρόβλεψης της πρόθεσης για αλληλέγγυα συμπονετική συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων, το πρώτο με βάση το εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για Συλλογική Δράση (extended SIMCA – που περιλαμβάνει την παραβίαση των ηθικών πεποιθήσεων) και το δεύτερο με βάση τη θεωρία κοινωνικής κυριαρχίας (SDO) σε συνδυασμό με τις διαδικασίες της Κοινωνικής Ταυτότητας για τη Συλλογική Δράση.

Με δεδομένα από κατοίκους του νησιού της Σάμου ($N = 242$) ελέγχουμε και τα δύο μοντέλα σε συνδυασμό με τη συναισθηματική διαμεσολάβηση (θυμός, ηθική οργή, ενοχή, συμπόνοια), ώστε να ρίξουμε φως στους παράγοντες που διαμορφώνουν την πρόθεση για αλληλέγγυα συμπονετική συλλογική δράση, και ειδικότερα να εξετάσουμε σε ποιο βαθμό αναπτύχθηκε αλληλεγγύη απέναντι στους πρόσφυγες από τους κατοίκους της Σάμου που ήρθαν σε επαφή μαζί τους.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τόσο οι ηθικές πεποιθήσεις όσο και ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας σε συνδυασμό με τις διαδικασίες κοινωνικής ταυτότητας για την συλλογική δράση και τον διαμεσολαβητικό ρόλο των συναισθημάτων εξηγούν σε σημαντικό βαθμό την πρόθεση για αλληλέγγυα συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων.

Λέξεις-κλειδιά: συλλογική δράση, κοινωνική ταυτότητα, κοινωνική αλλαγή, προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας, ηθικές πεποιθήσεις

Solidarity with the refugees: Explaining Sympathetic Collective Action Based on the Extended Social Identity Model of Collective Action (SIMCA), Social Dominance Orientation (SDO) and Emotions

Dimitrios Sfondylis

Abstract

The escalation of the war in Syria in conjunction with the global financial crisis in many countries in Asia and Africa has created a large wave of refugees and economic migrants to our country from 2015 which continues today.

Although Greece is not the final destination of these people because of its geographical location, it has received one of the largest population movements in recent history, and one of the most significant humanitarian crises that Europe has faced in postwar times.

In the present study we focus on the attitudes of Greeks towards the refugees, and more specifically on the solidarity that was developed towards the refugees by the inhabitants of Samos island who came into contact with them upon their arrival in Greece.

The current research is theoretically based on two important theories of Social Psychology for intergroup relations with the aim of more thoroughly investigating sympathetic collective action. In the present study, we attempt to examine and highlight the motivations for sympathetic collective action by examining in their application two models of predicting intentions for solidarity-based collective action in favor of refugees, the first based on the extended Social Identity Model of Collective Action (extended SIMCA- that includes moral convictions) and the second that is based on the theory of social dominance orientation (SDO) in combination with Social Identity processes of Collective Action.

Using data from Samos Island residents ($N = 242$) we examine both models in combination with emotional mediation (anger, outrage, guilt, sympathy), in order to shed light on the factors that shape the intention for solidarity based collective action, and more specifically, to examine to what extent solidarity has been developed towards refugees by Samos residents who came into contact with them.

The results show that both moral convictions and social dominance orientation combined with social identity processes of collective action and the mediating role of emotions largely explain the intention for sympathetic collective action in favor of refugees.

Keywords: collective action, social identity, social change, social dominance orientation, moral convictions

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η χώρα μας αποτελεί πύλη εισόδου για πρόσφυγες και μετανάστες οι οποίοι φτάνουν κατά χιλιάδες προς αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη μαζική μετακίνηση πληθυσμού στην πρόσφατη ιστορία, και μια από τις σημαντικότερες ανθρωπιστικές κρίσεις που έχει αντιμετωπίσει η Ευρώπη μεταπολεμικά.

Το μεταναστευτικό ζήτημα είναι ένα πολυσύνθετο θέμα με κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές προεκτάσεις. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη πρόσφυγας είναι κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο βρίσκεται έξω από το κράτος του οποίου είναι πολίτης, εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου ότι εκεί θα υποστεί βία ή διωγμό, λόγω της φυλής, της θρησκείας, της εθνικότητας ή ακόμα εξαιτίας της ιδιότητας του μέλους μια ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει. Κάθε άνθρωπος δηλαδή που δεν απολαμβάνει ασφάλειας και προστασίας στην χώρα του δικαιούται άσυλο και προστασία στην χώρα που καταφεύγει, βάσει της Αρχής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι δραματικές αλλαγές στον τρόπο ζωής των προσφύγων, τα εισοδήματα και την ευημερία, έχουν αναπτυχθεί πολλές πρωτοβουλίες σε ολόκληρη τη χώρα σε πολλές κλίμακες, με διάφορους στόχους, διάφορους παράγοντες και αποτελέσματα. Πολλοί άνθρωποι εγκατέλειψαν την ιδιωτική τους ζωή για να συμμετάσχουν σε

συλλογικές ενέργειες αλληλεγγύης, για βελτίωση των συνθηκών ζωής των προσφύγων που αφίχθηκαν στην χώρα μας.

Σε έρευνα κοινής γνώμης από την Public Issue τον Ιανουάριο του 2016, όσον αφορά το προσφυγικό ζήτημα, φάνηκε ότι το μεγαλύτερο δείγμα των Ελλήνων τάσσεται ανοιχτά με αισθήματα συμπάθειας και αλληλεγγύης με τους πρόσφυγες. Ένα 58% έχει εκδηλώσει έμπρακτα την αλληλεγγύη του στους πρόσφυγες, το 67% των ερωτηθέντων έχει θετικά συναισθήματα, το 84% εκδήλωσε την συμπάθειά του και τέλος το 66% θέλει να δοθεί άσυλο και συμφωνεί με την ενσωμάτωση των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία. Η κοινή γνώμη δηλαδή έχει σχηματίσει θετική εντύπωση για τους πρόσφυγες (66%), αλλά όχι στον ίδιο βαθμό και για τους μετανάστες (59%).

Από την άλλη πλευρά δεν είναι λίγες και οι αντιδράσεις από κατοίκους νησιωτικών περιοχών οι οποίοι διαμαρτύρονται για την παραμονή αυξημένου αριθμού προσφύγων στα νησιά, ζητώντας την άμεση αποσυμφόρηση των περιοχών τους. Η ακραία συμφόρηση και οι δυσμενείς συνθήκες στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης των νησιών προκαλεί πολλές φορές επεισόδια μεταξύ των μεταναστών καθώς και ένταση από πλευράς Ελλήνων πολιτών που δεν επιθυμούν την παραμονή των προσφύγων στις πόλεις τους.

Ένα από τα νησιά που δέχθηκαν και δέχονται ακόμα έως σήμερα μεγάλο αριθμό προσφύγων αποτελεί η Σάμος. Το προσφυγικό έχει διαταράξει την καθημερινότητα του νησιού και έχει διχάσει τους κατοίκους καθώς ο μεγάλος αριθμός των αφίξεων έχει επηρεάσει την ζωή στο νησί σε πολλαπλά επίπεδα προκαλώντας από τη μία κύματα αλληλεγγύης από ένα τμήμα του πληθυσμού εγείροντας ταυτόχρονα όμως ποικίλες κοινωνικές αντιδράσεις, από κατοίκους οι οποίοι δεν επιθυμούν την παρουσία και ιδιαίτερα την μακροπρόθεσμη παραμονή των προσφύγων στο νησί τους.

Επιπρόσθετα ο αναβρασμός που επικρατεί στη Σάμο εντείνεται με σοβαρά επεισόδια να λαμβάνουν χώρα τα οποία αναδεικνύουν την ασφυκτική κατάσταση στο κέντρο υποδοχής μεταναστών και ειδικότερα τις πολύ δύσκολες συνθήκες επιβίωσης που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι που διαβιούν σε αυτό. Οι κάτοικοι καλούν σε μια σειρά κινητοποιήσεων ενώ πρόσφυγες και μετανάστες πραγματοποιούν συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, επιθυμώντας να τους επιτραπεί να εγκαταλείψουν το νησί αλλά και να βελτιωθούν ταυτόχρονα οι απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής.

Στην παρούσα έρευνα εστιάζουμε στην στάση των Ελλήνων απέναντι στο προσφυγικό, και πιο συγκεκριμένα στην αλληλεγγύη που αναπτύχθηκε απέναντι στους πρόσφυγες από τους κατοίκους της Σάμου που ήρθαν σε επαφή μαζί τους, κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα.

Η μελέτη γίνεται υπό το πρίσμα δύο κύριων θεωριών της κοινωνικής ψυχολογίας για τις διομαδικές σχέσεις για την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου μοντέλου συμπονετικής συλλογικής δράσης, ώστε να προσεγγίσουμε πληρέστερα την στάση των Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες.

Αρχικά, το εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για Συλλογική Δράση (extended SIMCA), (Van Zomeren, Postmes, Spears, & Bettache, 2011) που περιλαμβάνει την έννοια των ηθικών πεποιθήσεων, δείχνει ότι οι ηθικές πεποιθήσεις κατά της κοινωνικής ανισότητας, όταν παραβιάζονται προβλέπουν αλληλέγγυα συλλογική δράση από πλευράς της κυρίαρχης ομάδας υπέρ της μειονεκτικής ομάδας. Θα επιχειρήσουμε να ελέγξουμε συνεπώς το βαθμό στον οποίο οι ηθικές πεποιθήσεις (extended SIMCA) προβλέπουν την ανάληψη συμπαθητικής συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων εκ μέρους των Ελλήνων.

Επιπρόσθετα ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας αναφέρεται στο πόσο κάποιος επιθυμεί την ισότητα μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων ή αντιθέτως την κυριαρχία μιας ομάδας έναντι άλλων ομάδων (Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994). Το SDO υποδηλώνει μια προτίμηση για την κοινωνική ιεραρχία και την ανισότητα και συνδέεται με την υποστήριξη για ιδεολογίες όπως ο ρατσισμός ή ο εθνικισμός (Sidanius & Pratto, 1999). Εστιάζουμε συνεπώς στην έρευνα στην ατομική ιδεολογία και ειδικότερα ελέγχουμε πως ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας μπορεί να διαμορφώσει και να επηρεάσει την θέληση και επακόλουθα την ανάληψη συλλογικής δράσης προς όφελος μια μειονεκτικής ομάδας όπως οι πρόσφυγες. Από την θεωρία και τις σχετικές μελέτες προκύπτει πως τα άτομα με υψηλά σκορ (SDO), είναι σχετικά απίθανο να αναλάβουν συλλογική δράση υπέρ μιας μειονεκτικής ομάδας όπως οι πρόσφυγες, επειδή επιδιώκουν να προστατεύσουν το προνομιακό τους καθεστώς (Stewart et al., 2016; Thomas et al., 2018).

Αξίζει να τονιστεί αναφορικά με την αξία και την καινοτομία της έρευνας πως η διερεύνηση της πρόθεσης για συμπονετική συλλογική δράση εκ μέρους των Ελλήνων απέναντι στους πρόσφυγες, όπως θα δείξουμε στη συνέχεια με τον ταυτόχρονο έλεγχο δύο θεωριών σε μία απόπειρα σύζευξης κοινωνικής ταυτότητας και κοινωνικής κυριαρχίας, σε συνδυασμό με την συναισθηματική διαμεσολάβηση, συνιστά πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας, η οποία ενισχύει

τον θεωρητικό πλουραλισμό και ως αποτέλεσμα μπορεί να συνεισφέρει με ένα μοναδικό τρόπο στην κατανόηση της συμπαθητικής συλλογικής δράσης.

Η κοινωνική ψυχολογία έχει μελετήσει επαρκώς και μπορεί να εξηγήσει γιατί οι άνθρωποι συμμετέχουν σε Κοινωνικά Κινήματα αλληλεγγύης, τα κίνητρα που τους ωθούν, αλλά και εν γένει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αναλαμβάνουν συλλογική δράση για να βελτιώσουν τη θέση της μειονοτικής ομάδας.

Η επιλογή του θέματος επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό από το γεγονός ότι το προσφυγικό αποτελεί ίσως το μείζον ζήτημα της χώρας αλλά και της Ευρώπης τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα από το καλοκαίρι του 2015. Το μεγάλο κύμα αλληλεγγύης που αναπτύχθηκε για την διάσωση αυτών των ανθρώπων από την μία πλευρά αλλά και η ύπαρξη ιδιαίτερα αρνητικών αντιδράσεων από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. φράχτης στα σύνορα της Ουγγαρίας) καθιστά ιδιαίτερης σημασίας τη μελέτη των στάσεων των Ελλήνων απέναντι στο προσφυγικό ειδικά σ' αυτήν την εποχή οικονομικής - και συνεπαγόμενης ανθρωπιστικής – κρίσης που διανύει η χώρα.

Το μέγεθος του μεταναστευτικού ως μείζον κοινωνικό ζήτημα καθώς και η κρίση που διανύει η χώρα είναι αναπόφευκτο να οδηγήσουν σε διχασμό τον πληθυσμό απέναντι στην ευάλωτη κοινωνική ομάδα των προσφύγων. Όπως είναι φυσικό στις χώρες υποδοχής μεταναστών και προσφύγων δεν είναι όλοι ούτε εχθρικοί ούτε αλληλέγγυοι προς αυτούς, και είναι αυτές οι διαφοροποιήσεις στις στάσεις προς τους πρόσφυγες που αξίζει να μελετηθούν βαθύτερα.

Συλλογική δράση

Κάθε μέρα, οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο αγωνίζονται και προσπαθούν να ανατρέψουν την αδικία και την ανισότητα μέσω ανάπτυξης συλλογικής δράσης. Υποβάλλουν έγγραφες αναφορές, διαδηλώνουν, διαμαρτύρονται και ζητούν αλλαγές στην άσκηση κρατικής πολιτικής ώστε να εξασφαλίσουν δικαιώματα για τον εαυτό τους και για τις ομάδες στις οποίες ανήκουν.

Η συλλογική δράση τυπικά ορίζεται από τους Κοινωνικούς ψυχολόγους ως κάθε πράξη που αναλαμβάνουν τα άτομα ως μέλη μιας ομάδας (διομαδική συμπεριφορά) με στόχο να βελτιώσουν τις συνθήκες της ομάδας τους (van Stekelenburg & Klandermans, 2013), ή μιας άλλης ομάδας καθώς έχει διαφανεί ότι και τα άτομα της κυρίαρχης ομάδας μπορούν να αναλάβουν

συλλογική δράση προς όφελος της μειονεκτικής ομάδας (van Zomeren & Iyer, 2009; Wright, 2009).

Αξίζει όμως να δούμε ποιοι είναι οι παράγοντες και τα κίνητρα που οδηγούν τα μέλη μιας ομάδας να αναλάβουν συλλογική δράση προς αποκατάσταση του συλλογικού μειονεκτήματος και της κοινωνικής ανισότητας. Η κοινωνικοψυχολογική διερεύνηση της συλλογικής δράσης έχει επικεντρωθεί κυρίως στην κατανόηση των προγενέστερων συνθηκών: πότε δηλαδή και γιατί τα άτομα αμφισβητούν το status quo και δρουν για να επιφέρουν την επιθυμητή κοινωνική αλλαγή.

Βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις αναφορικά με την συλλογική δράση που αναλαμβάνουν οι μειονεκτικές ομάδες προκειμένου επιτύχουν την κοινωνική αλλαγή εκκινούν από τρεις κοινωνικοψυχολογικές μεταβλητές πρόβλεψης για συλλογική δράση: i) την προσλαμβανόμενη αδικία (injustice), ii) την αντιληπτή αποτελεσματικότητα (efficacy) και iii) την αίσθηση κοινωνικής ταυτότητας (identity).

- **Προσλαμβανόμενη αδικία και συλλογική δράση (Θεωρία Σχετικής Αποστέρησης)**

Ως σχετική αποστέρηση ορίζεται η αίσθηση που έχει ένα άτομο, ότι σε σχέση με άλλα άτομα ή ομάδες στερείται κάτι το οποίο θέλει ή του αξίζει.

Η θεωρία σχετικής αποστέρησης (RDT), υποθέτει πως μόνο όταν τα άτομα αντιλαμβάνονται την κατάστασή τους ως σχετικά αποστερημένη σε σχέση με μια άλλη εξωομάδα θα βιώσουν θυμό και δυσαρέσκεια, και συνεπώς θα επιδιώξουν να βελτιώσουν την θέση της ομάδας τους (Walker & Pettigrew, 1984). Επιπρόσθετα σύμφωνα με την RDT μόνο όταν οι κοινωνικές συγκρίσεις καταλήγουν σε μια υποκειμενική αίσθηση αδικίας είναι πιθανό να υπάρξει συλλογική δράση για την επανόρθωση της αδικίας. Μετα-ανάλυση (Smith & Ortiz, 2002), επιβεβαίωσε την πρόβλεψη ότι η συλλογική δράση είναι πιο πιθανή όταν οι άνθρωποι βιώνουν σχετική αποστέρηση (νιώθουν αποστερημένοι σε σύγκριση με μια σχετική εξωομάδα).

- **Κοινωνική ταυτότητα και συλλογική δράση (Θεωρία Κοινωνικής Ταυτότητας)**

Η Θεωρία Κοινωνικής Ταυτότητας είναι μιας γενικότερης εμβέλειας θεωρία, η οποία ερμηνεύει τις διομαδικές συγκρούσεις και την κοινωνική αλλαγή. Η ΘΚΤ υποστηρίζει ότι οι

άνθρωποι γενικά προσπαθούν και επωφελούνται από τις θετικές κοινωνικές ταυτότητες που συνδέονται με τις ομάδες τους.

Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας (SIT; Tajfel & Turner, 1979; van Zomeren, Leach, Spears, 2012) προσφέρει ένα άλλο πλαίσιο συλλογικής δράσης, προτείνοντας ότι οι αντιλήψεις των ατόμων για τα κοινωνικο-δομικά χαρακτηριστικά καθορίζουν την ταύτιση τους με την ομάδα που προβλέπει την πιθανότητα συμμετοχής τους σε συλλογικές δράσης για κοινωνική αλλαγή.

Έτσι όταν τα άτομα της ενδοομάδας θεωρούν την κατάστασή τους ως μειονεκτική και μη νόμιμη τείνουν να ταυτίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό με την ομάδα τους και έχουν μεγαλύτερη πρόθεση να προβούν σε συλλογική δράση με στόχο την αλλαγή της θέσης της ενδοομάδας. Έρευνες πάνω στην κοινωνική ταυτότητα και την συλλογική δράση έχουν δείξει ότι ισχυρότερη ταύτιση με την ενδο-ομάδα οδηγεί σε ισχυρότερη πρόθεση για συλλογική δράση και υψηλότερη επιθυμία για συμμετοχή σε συλλογική δράση (van Zomeren, Spears, & Leach, 2008). Επομένως η ΘΚΤ προβλέπει ότι η ταύτιση με την ομάδα είναι σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας για συλλογική δράση (Tajfel, 1978).

- **Προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα και συλλογική δράση (Θεωρία Κινητοποίησης Πόρων – Resource Mobilization Theory)**

Έχοντας ως αφετηρία ότι η κοινωνική ανισότητα και οι διακρίσεις είναι παρούσες σε όλες τις κοινωνίες, η θεωρία κινητοποίησης πόρων (RMT; McCarthy & Zald, 1977) υποθέτει ότι η κοινωνική διαμαρτυρία αποτελεί ένα σύνολο λογικών συλλογικών δράσεων από ομάδες για την προώθηση των στόχων και των συμφερόντων τους, πιέζοντας όσους βρίσκονται στην εξουσία να ενδώσουν στα αιτήματα των μειονεκτούντων. Από τη σκοπιά αυτή η συλλογική δράση είναι μια στρατηγική και πολιτική επιλογή και όχι απλά μια συναισθηματική απάντηση στην προσλαμβανόμενη αδικία (Χαντζή, 2015)

Ο Klandermans (1984) πρότεινε ότι κυρίαρχο στοιχείο αναφορικά με το αν η ομάδα θα αναλάβει συλλογική δράση ή όχι συνιστά η πεποίθηση σχετικά με το αν η δράση θα είναι αποτελεσματική προς όφελος της ομάδας. Οι άνθρωποι διαφαίνεται δηλαδή ότι προβαίνουν σε συλλογική δράση αν πιστεύουν ότι αυτό θα κάνει πιθανότερη την επίτευξη των στόχων τους και ειδικότερα αν πιστεύουν ότι ενεργώντας μπορούν να αλλάξουν αποτελεσματικά την υπάρχουσα κατάσταση (προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα, Bandura, 2000).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω τεκμαίρεται ότι η προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα (group efficacy) συνιστά βασική εξήγηση για την κατανόηση της συλλογικής δράσης ενώ επιπρόσθετα καθίσταται σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας αυτής (Mummendey, Kessler, Klink, & Mielke, 1999).

Μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για τη Συλλογική Δράση (Social Identity Model of Collective Action – SIMCA):

Οι van Zomeren et al. (2008) προέβησαν σε μια μεταανάλυση 182 ερευνών που εξέταζαν τη σχέση μεταξύ συλλογικής δράσης και (α) προσλαμβανόμενης αδικίας, (β) προσλαμβανόμενης αποτελεσματικότητας, και (γ) ταύτισης με την ενδοομάδα. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική σχέση μεταξύ συλλογικής δράσης και των παραπάνω προβλεπτικών μεταβλητών.

Τα παραπάνω ευρήματα υποστηρίζουν το Μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για τη Συλλογική Δράση (SIMCA) των van Zomeren et al. (2008) που ουσιαστικά προτείνει ότι η κοινωνική ταυτότητα προβλέπει τη συλλογική δράση τόσο άμεσα όσο και έμμεσα, δηλαδή μέσω της επίδρασής της στην προσλαμβανόμενη αδικία και την αποτελεσματικότητα. Με άλλα λόγια, η κοινωνική ταυτότητα γεφυρώνει τις ερμηνείες περί προσλαμβανόμενης αδικίας και αποτελεσματικότητας για τη συλλογική δράση (Χαντζή, 2015).

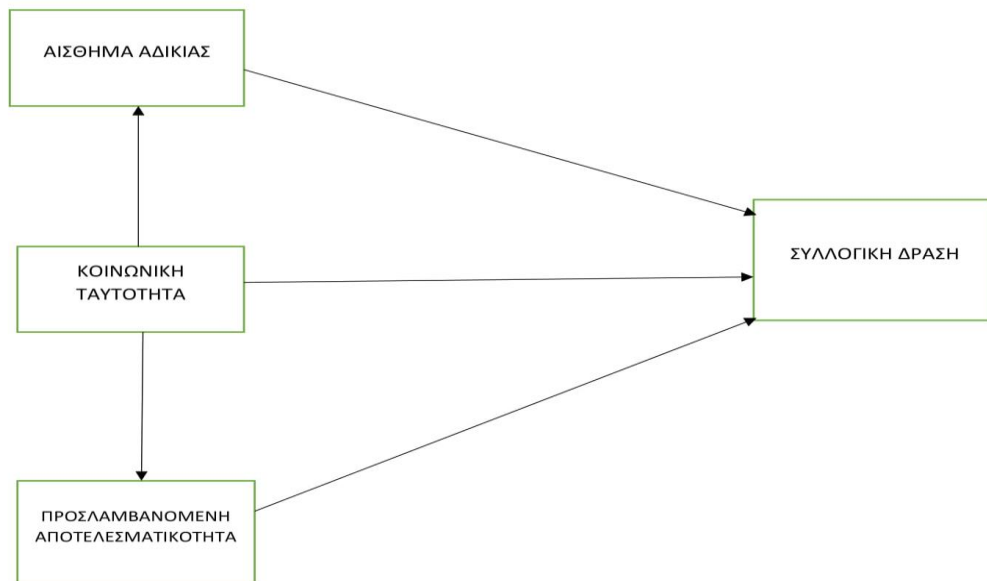
Με βάση τα ευρήματα της μεταανάλυσης οι van Zomeren et al. (2008) διαπίστωσαν ότι όσο μεγαλύτερη η ταύτιση με την ενδοομάδα, τόσο ισχυρότερη η πρόθεση για συλλογική δράση, αλλά παράλληλα, όσο μεγαλύτερη η ταύτιση με την ενδοομάδα τόσο μεγαλύτερη η προσλαμβανόμενη αδικία και η προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα, που με τη σειρά τους οδηγούν σε εντονότερη πρόθεση για συλλογική δράση. Δηλαδή η επίδραση της ταύτισης στη συλλογική δράση είναι αφενός άμεση, αλλά αφετέρου διαμεσολαβείται από την προσλαμβανόμενη αδικία και αποτελεσματικότητα.

Το SIMCA εστιάζει κυρίως σε ανθρώπους που βιώνουν συλλογικό μειονέκτημα και αυτοκατηγοριοποιούνται ως μέλη μειονεκτικής ομάδας. Όταν τα άτομα δηλαδή ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με την ενδοομάδα είναι πιο πιθανό να αναπτύξουν διομαδικό θυμό για τις αδικίες που βιώνουν και να αισθανθούν ότι οι ενέργειές τους μπορούν να επιφέρουν αποτελέσματα για να ανατρέψουν την μειονεκτική κατάσταση.

Ως απόρροια των ανωτέρω τα συναισθήματα θυμού που πηγάζουν από την αδικία αυξάνουν την θέληση των ανθρώπων να συμμετέχουν σε συλλογική δράση προς όφελος της μειονοτικής τους ομάδας.

Στην πραγματικότητα δηλαδή το SIMCA προτείνει ότι όταν αισθάνονται οι άνθρωποι σύνδεση ή αλληλεγγύη με μια μειονεκτική ομάδα, είναι πιο πιθανό να συμμετάσχουν σε συλλογική δράση για λογαριασμό της ομάδας (βλ. επίσης Subašić, Reynolds, & Turner, 2008).

Μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για τη Συλλογική Δράση (SIMCA) - Van Zomeren, Postmes & Spears (2008)

Μοντέλο Πολιτικής αλληλεγγύης για την κοινωνική αλλαγή.

Παραδοσιακά στην κοινωνική ψυχολογία η έρευνα για την κοινωνική αλλαγή έχει εστιάσει στις μειονεκτικές ομάδες που προσπαθούν να αμφισβητήσουν συλλογικά τις αποφάσεις, τις ενέργειες και τις πολιτικές εκείνων που βρίσκονται σε θέσεις καθιερωμένης εξουσίας.

Το μοντέλο πολιτικής αλληλεγγύης για την κοινωνική αλλαγή (Subasic et al., 2008) σε αντίθεση εστιάζει στις διαδικασίες κατά τις οποίες τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας αμφισβητούν την εξουσία σε ένδειξη αλληλεγγύης προς τη μειονότητα. Οι Subasic et al. (2008) προτείνουν δηλαδή ένα μοντέλο στο οποίο μέλη της πλειοψηφίας που δεν είναι άμεσα εμπλεκόμενα σε μια σύγκρουση θα αναλάβουν δράση για λογαριασμό μιας μειονεκτικής ομάδας είτε επειδή μοιράζονται στοιχεία ταυτότητας και κατηγοριοποιούν τους εαυτούς τους ως μέλη αυτής, είτε γιατί δεν μοιράζονται στοιχεία ταυτότητας με την εξουσία.

Το μοντέλο πολιτικής αλληλεγγύης έρχεται να καλύψει ένα κενό στην κατανόηση της κοινωνικής αλλαγής, ρίχνοντας φως στις συνθήκες κάτω από τις οποίες η κυρίαρχη ομάδα και η μειονεκτική ανταγωνίζονται στα πλαίσια μιας κοινής ταυτότητας με την εξουσία. Όταν η ταυτότητα παύει να είναι κοινή με την εξουσία και γίνεται κοινή με την μειονοτική ομάδα, η κυρίαρχη ομάδα δύναται να λειτουργήσει αλληλέγγυα προς όσους βιώνουν τις κοινωνικές ανισότητες.

Σε σχετική έρευνα (Subašić, Schmitt, & Reynolds, 2011) βρέθηκε εμπειρική υποστήριξη για το μοντέλο πολιτικής αλληλεγγύης για την κοινωνική αλλαγή, όπου σε ένα πλαίσιο δικαιωμάτων των εργαζομένων και σε συνθήκες συνθυματοποίησης ενισχύθηκε η αίσθηση των καταναλωτών ότι μοιράζονται με τους εργάτες κοινές αξίες και κατ' επέκταση οδήγησε σε ταύτιση με την μειονεκτική ομάδα και σε πρόθεση για ανάπτυξη συλλογικών δράσεων προς υποστήριξη των εργαζομένων.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ένα σημαντικό ερώτημα, εάν δηλαδή οι σχετικές με την συλλογική δράση διεργασίες μεταξύ των μειονεκτούντων για βελτίωση της κατάστασής τους μπορούν να γενικευτούν σε σχέση με τη συλλογική δράση από πλευράς των ευνοημένων. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα καθίσταται σημαντική καθώς οποιαδήποτε δράση μεταξύ των ευνοημένων για λογαριασμό των μειονεκτούντων φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με το αντικειμενικό συμφέρον της ευνοούμενης ομάδας να διατηρήσει το status quo και μπορεί να

διαταράζει την υφιστάμενη κοινωνική ανισότητα η οποία τους παρέχει την ωφέλιμη θέση τους στην κοινωνία. (Sidanius & Pratto, 1999; Tajfel, 1978). Υπάρχουν δηλαδή απόψεις ότι το SIMCA δεν μπορεί να επεκταθεί στους ευνοημένους επειδή τα μέλη των ευνοημένων ομάδων τείνουν να προστατεύουν τα αντικειμενικά συμφέροντα των ομάδων τους μέσω του κινήτρου τους για διατήρηση της κοινωνικής ανισότητας. (Sidanius & Pratto, 1999). Τα άτομα με υψηλά σκορ εθνικής ταύτισης σύμφωνα με την θεωρία κοινωνικής ταυτότητας (Tajfel, 1978), εξάλλου είναι δύσκολο να αναλάβουν συλλογική δράση υπέρ μιας μειονεκτικής ομάδας επειδή επιδιώκουν να προστατεύσουν το προνομιακό τους καθεστώς.

Σε συνέχεια των ανωτέρω στην τρέχουσα έρευνα αναμένουμε ότι η εθνική ταύτιση (identity) θα προβλέπει αρνητικά τόσο την αλληλεγγύη (solidarity), όσο και την πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων.

Ηθικές Πεποιθήσεις και Αλληλεγγύη στην Εξωομάδα (Extended SIMCA)

Το extended SIMCA είναι μια προσπάθεια να ενσωματωθεί στο μοντέλο συλλογικής δράσης μια θεμελιώδης πτυχή της ψυχολογίας, η ηθική. Συγκεκριμένα, εστιάζει στις ηθικές πεποιθήσεις στο πλαίσιο της συλλογικής δράσης, που αντικατοπτρίζουν απόλυτες θέσεις σε ηθικά ζητήματα, η παραβίαση των οποίων μπορεί να οδηγήσει σε δράσεις για αλλαγή της κοινωνικής κατάστασης (Skitka & Bauman, 2008).

Πρόσφατη έρευνα επέκτεινε το SIMCA για να καταλάβει γιατί οι άνθρωποι που βρίσκονται σε πλεονεκτικές θέσεις της κυρίαρχης ομάδας μπορούν να συμμετάσχουν σε συλλογικές δράσεις για λογαριασμό άλλων ομάδων χαμηλής ισχύος (disadvantaged groups).

Σε μία γραμμή έρευνας, οι van Zomeren et al. (2011) υποστηρίζουν ότι "οι ηθικές πεποιθήσεις" (moral convictions) είναι μια σημαντική μεταβλητή για την κατανόηση της συλλογικής δράσης από πλευράς των ευνοημένων. Οι ηθικές πεποιθήσεις εννοιολογικά και εγχειρηματικά μεταφράζονται ως πόσο έντονα αισθάνονται οι άνθρωποι σχετικά με την υποστήριξή τους ή την αντίθεσή τους στην κοινωνική ανισότητα. Συγκεκριμένα, διαφαίνεται οι ηθικές πεποιθήσεις κατά της κοινωνικής ανισότητας μπορούν να παρακινήσουν τους ευνοημένους να δράσουν προς ανατροπή της κοινωνικής ανισότητας (Skitka, Bauman, & Sargis, 2005).

Τα αποτελέσματα της ανωτέρω έρευνας των van Zomeren et al. (2011) επιβεβαίωσαν το εκτεταμένο μοντέλο (extended SIMCA) καθώς έδειξαν, ότι οι ηθικές πεποιθήσεις (moral convictions) κατά της κοινωνικής ανισότητας, όταν παραβιάζονται, προβλέπουν τάσεις για συλλογική δράση δια μέσω του διομαδικού θυμού και της αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα οι Van Zomeren και συνεργάτες βρήκαν ότι άτομα που στέκονται αρνητικά απέναντι στην ανισότητα και έχουν ισχυρές πεποιθήσεις αναφορικά με τις διακρίσεις (σε βάρος Ολλανδών Μουσουλμάνων), ήταν πιο πρόθυμοι να συμμετέχουν σε συλλογική δράση προς όφελος της μειονεκτικής ομάδας.

Προτείνεται δηλαδή ότι οι παραβιάσεις των ηθικών πεποιθήσεων μπορούν να αποτελέσουν κίνητρο για αύξηση της πρόθεσης για συλλογική δράση μέσω της αύξησης της ταύτισης με τα θύματα ανισότητας (εξωομάδα). Για τους ευνοούμενους, οι ηθικές πεποιθήσεις είναι επομένως ισχυροί παράγοντες πρόθεσης για συλλογική δράση κατά της κοινωνικής ανισότητας.

Το SIMCA συνεπώς στην εκτεταμένη του μορφή προτείνει ότι όταν οι άνθρωποι αισθάνονται σύνδεση ή αλληλεγγύη με μία μειονεκτική ομάδα, είναι πιο πιθανό να συμμετάσχουν σε συλλογική δράση για λογαριασμό της ομάδας (βλ. επίσης Subasic et al., 2008). Συγκεκριμένα, η απόλυτη καταδίκη της κοινωνικής ανισότητας προωθεί περαιτέρω ενέργειες για λογαριασμό τους (Van Zomeren et al., 2008). Αυτή η ταύτιση δηλαδή με την μειονεκτούσα ομάδα αποτελεί την βάση για συλλογική δράση που γεφυρώνει τις ατομικές ηθικές πεποιθήσεις και τους προγνωστικούς παράγοντες συλλογικής δράσης όπως αναφέρονται στο μοντέλο SIMCA.

Επιπρόσθετα η αλληλεγγύη για το συλλογικό μειονέκτημα της ομάδας προκαλεί συναισθήματα θυμού και κατ' επέκταση ο διομαδικός θυμός τους παρακινεί να συμμετάσχουν σε συλλογική δράση για αντιμετώπιση της κοινωνικής αδικίας (Leach, Iyer, & Pedersen, 2006; van Zomeren, Leach, & Spears, 2012).

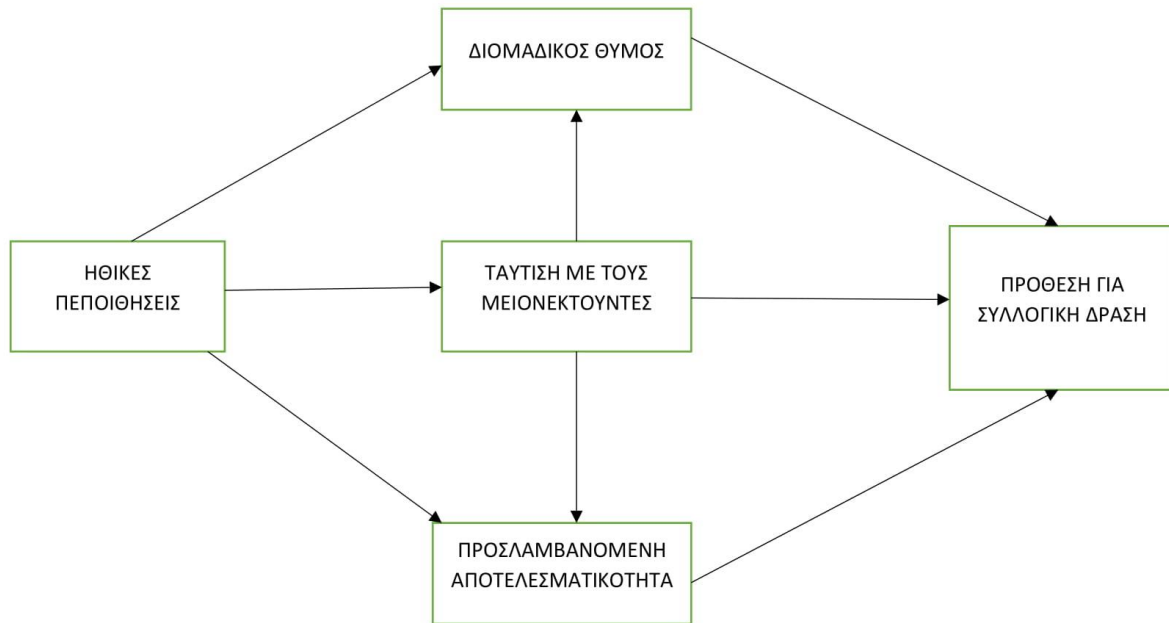
Ακόμα η γενική πεποίθηση των ανθρώπων, ότι η συμμετοχή τους στη συλλογική δράση μπορεί να επηρεάσει το πολιτικό σύστημα για να διορθώσει την αντιληπτή αδικία μπορεί να είναι ένας σημαντικός προγνωστικός παράγοντας της συλλογικής δράσης (Van Zomeren, Saguy, & Schellhaus, 2013).

Συγκεφαλαιωτικά το SIMCA προτείνει ότι ο θυμός για την αντιληπτή αδικία (δηλ. συναισθηματική αδικία, van Zomeren et al., 2008) και η αποτελεσματικότητα (efficacy) είναι δύο

διαδρομές μέσω των οποίων η αλληλεγγύη μπορεί να οδηγήσει σε συλλογική δράση. Προβλέπει το SIMCA για παράδειγμα, ότι εάν οι Έλληνες πολίτες ταυτιστούν έντονα με τους πρόσφυγες, είναι πιο πιθανό να νιώσουν θυμό όταν η ομάδα των προσφύγων καταπιέζεται και μειονεκτεί, και να αισθάνονται ότι μπορούν να κάνουν με επιτυχία δράσεις για το συλλογικό τους μειονέκτημα, δηλαδή, να συμμετάσχουν σε συλλογική δράση για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στα δεινά τους και να βοηθήσουν στην βελτίωση της κοινωνικής τους κατάστασης.

Στην παρούσα έρευνα με βάση το εκτεταμένο μοντέλο SIMCA, οι ηθικές πεποιθήσεις αναμένεται να προβλέπουν άμεσα με θετικό τρόπο την αλληλεγγύη (solidarity) υπέρ των προσφύγων, την αποτελεσματικότητα και συναισθήματα θυμού, καθώς και έμμεσα την πρόθεση για συλλογική δράση διαμέσω του θυμού, της αποτελεσματικότητας και της αλληλεγγύης.

(θεωρητικό μοντέλο extended SIMCA, van Zomeren et al., 2011)

Θεωρία Κοινωνικής Κυριαρχίας και Συλλογική Δράση - (Social Dominance Theory - SDT, and Collective action) :

Η σύγκρουση μεταξύ των ομάδων και η ανισότητα που υπάρχει ανάμεσά τους είναι ένα φαινόμενο που λαμβάνει χώρα διαχρονικά στην ιστορία της ανθρώπινης ύπαρξης.

Σύμφωνα με την Θεωρία Κοινωνικής Ιεραρχίας (Sidanius & Pratto, 1999), οι συμπεριφορές μεταξύ των ομάδων (π.χ. ρατσιστική βία, διαδηλώσεις), είναι εκδηλώσεις που στοχεύουν είτε στην εξασθένηση της ιεραρχίας μεταξύ των ομάδων (αντιρατσισμός), είτε στην ενίσχυση ιδεολογιών που αυξάνουν την υπάρχουσα ιεραρχία μεταξύ των ομάδων (ρατσισμός) και όλες πηγάζουν από την γενικό προσανατολισμό των ανθρώπων απέναντι στην διομαδική ανισότητα (προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας).

Οι θεωρίες οι οποίες προωθούν την ανισότητα μεταξύ των κοινωνικών ομάδων λειτουργούν ως εργαλεία νομιμοποίησης της ανισότητας αυτής. Αυτές οι ιδεολογίες είναι ευρέως αποδεκτές μέσα σε μια κοινωνία και εμφανίζονται ως αυταπόδεικτες αλήθειες. Ο κοινωνικός δαρβινισμός είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ιδεολογίας που αναφέρεται στο πως κάποιιο άνθρωποι και κάποιες κοινωνικές ομάδες έχουν μικρότερη κοινωνική αξία απ' ότι άλλες (Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994).

Η θεωρία της κοινωνικής κυριαρχίας αναπτύχθηκε για να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνίες με οικονομικό πλεονέκτημα διατηρούν σταθερότητα, δηλαδή διατηρούν τη μορφή ιεραρχίας βάσει ομάδων (Sidanius & Pratto, 1993).

Σε γενικές γραμμές, ο προσανατολισμός στην Κοινωνική Κυριαρχία αναφέρεται στο πόσο κάποιος επιθυμεί την ισότητα μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων ή αντιθέτως την κυριαρχία μιας ομάδας έναντι άλλων ομάδων (Pratto et al., 1994). Στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι άτομα που είναι υψηλότερα στην κλίμακα SDO τείνουν να προτιμούν σχετικά καταπιεστικές κυβερνήσεις μέσα σε μια ευρεία ποικιλία εθνών (π.χ. Liu, Huang, & McFedries, 2008) και να υποστηρίζουν σχετικά καταπιεστική εξωτερική πολιτική από τις κυβερνήσεις τους (Pratto, Sidanius, Bou Zeineddine, Kteily, & Levin, 2014).

Ουσιαστικά, δηλαδή το SDO είναι μέτρο της προτίμησης που έχει κάποιος για την ανισότητα όταν αυτή η ανισότητα οδηγεί στην κυριαρχία ενός ατόμου έναντι του άλλου.

Σε κάθε κοινωνικό σύστημα δηλαδή τα μέλη ομάδων υψηλού κύρους, που σκοράρουν υψηλά στο SDO εμφανίζουν έναν «προσανατολισμό κοινωνικής κυριαρχίας», ένα σύστημα δηλαδή πεποιθήσεων που νομιμοποιεί την κυριαρχία τους στα άτομα «χαμηλού στάτους» και συνδυάζεται με μεγάλη αφοσίωση στην κυρίαρχη ομάδα.

Η βαθύτερη μελέτη της θεωρίας κοινωνικής κυριαρχίας μπορεί να αναδείξει υπάρχουσες πολυπλοκότητες στη δυναμική εξουσίας μεταξύ των ομάδων και να εξηγήσει πότε και πώς μπορεί να «αποτύχει» η ανισότητα που επιδιώκουν τα άτομα υψηλού κύρους καθώς και να μας δείξει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες οι κοινωνίες μπορούν να αλλάξουν.

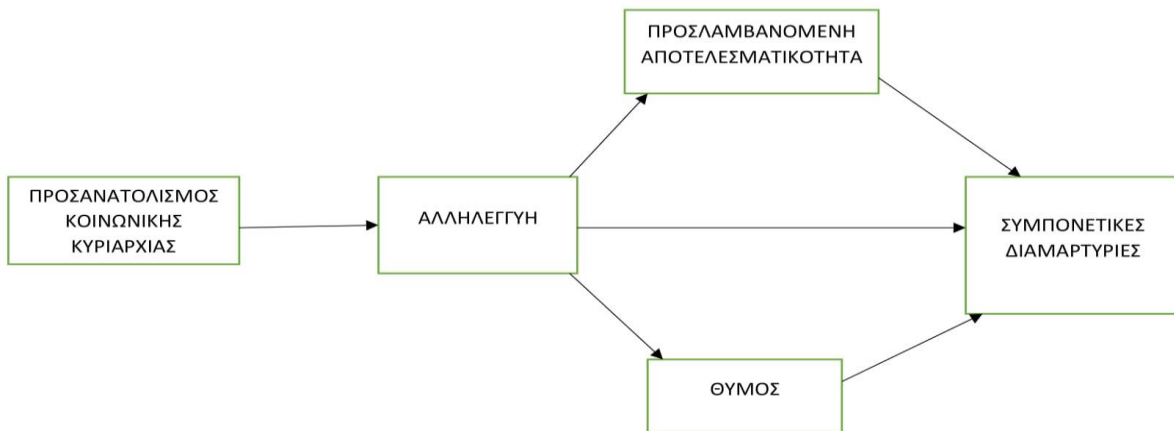
Από σχετικές έρευνες έχει φανεί ότι συμπονετική συλλογική δράση από τρίτους, των οποίων οι κοινωνικές κατηγορίες και η μοίρα δεν συνδέονται με τα άμεσα θύματα καταπίεσης, μπορεί επίσης να είναι σημαντική πτυχή των αγώνων εξουσίας κατά της κοινωνικής ανισότητας (Saab, Tausch, Spears, & Cheung, 2015; Simon & Klandermans, 2001; Subasic, Reynolds, & Turner, 2008; van Zomeren, Postmes, Spears, & Bettache, 2011).

Αξίζει συνεπώς να εξετάσουμε πως η προσωπική ιδεολογία και ειδικότερα ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας μπορεί να διαμορφώσει και να επηρεάσει την θέληση και επακόλουθα την ανάληψη συλλογικής δράσης προς όφελος μια μειονεκτικής ομάδας όπως οι πρόσφυγες.

Υπάρχουν αρκετές μελέτες που μας οδηγούν να αναμένουμε ότι ο προσανατολισμός της κοινωνικής κυριαρχίας (SDO) θα έχει αρνητική συσχέτιση με την αλληλεγγύη απέναντι σε μειονεκτούσες ομάδες, όπως οι πρόσφυγες καθώς σε πρόσφατη σχετική έρευνα (Stewart et al., 2016), φάνηκε ότι άτομα που σκοράρουν υψηλά στην κλίμακα SDO είναι λιγότερο πιθανό να αποτελέσουν μέρος των κινητοποιήσεων και δράσεων που αναπτύσσονται προς υποστήριξη των προσφύγων. Τα άτομα με υψηλά σκορ (SDO) εξάλλου είναι σχετικά απίθανο να αναλάβουν συλλογική δράση υπέρ μιας μειονεκτικής ομάδας επειδή επιδιώκουν να προστατεύσουν το προνομιακό τους καθεστώς.

Αναμένεται συνεπώς στην παρούσα έρευνα άτομα που σκοράρουν υψηλά στην κλίμακα SDO να λειτουργήσουν εναντίον καλλιέργειας συνείδησης υπέρ των προσφύγων. Ειδικότερα αναμένουμε το SDO να έχει αρνητική συσχέτιση με την αλληλεγγύη (solidarity) υπέρ των προσφύγων, καθώς και με την πρόθεση για συλλογική δράση.

(Μοντέλο SDO και Συλλογική Δράση, Stewart et al., 2016)

Συναισθήματα και συλλογική δράση

Χωρίς αμφισβήτηση η σπουδαιότερη στροφή στη σκέψη αναφορικά με τις μελέτες για συλλογική δράση είναι η εστίαση στα συναισθήματα ως κίνητρα για συλλογική δράση. Από πληθώρα μελετών και σχετική βιβλιογραφία στην κοινωνική ψυχολογία έχει αναδειχθεί η κινητήρια δύναμη των συναισθημάτων και ειδικότερα προτείνεται ότι τα συναισθήματα, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες ωθούν τα άτομα να αναλάβουν συλλογική δράση για αντιμετώπιση της κοινωνικής αδικίας και ανισότητας (Iyer & Ryan, 2009; McGarty et al., 2005; van Zomeren, Spears, Fischer, & Leach, 2004).

Θυμός (Anger): Η έρευνα για τη συλλογική δράση έχει κυρίως εστιάσει στα συναισθήματα θυμού για την κατάσταση της ομάδας ως οδηγό για δράση που μπορεί να επιφέρει αλλαγή. Σε μια σειρά από έρευνες έχει φανεί ότι ο θυμός είναι το πιο συναφές συναίσθημα σε σχέση με την συλλογική δράση.

Ο «ομαδικός» θυμός (group based anger) μπορεί να βοηθήσει στην εξήγηση των τάσεων συλλογικής δράσης τόσο μεταξύ των μελών μειονεκτουςών ομάδων, όσο και από πλευράς κυρίαρχων ομάδων, καθώς από έρευνες έχει φανεί ότι ο θυμός που προκαλείται στα μέλη της κυρίαρχης ομάδας, σχετικά με την πλεονεκτική κατάσταση την οποία απολαμβάνουν μπορεί να οδηγήσει σε συλλογική δράση της προνομιούχας υπέρ της μειονεκτικής ομάδας (Leach, Iyer & Pedersen, 2006).

Επιπρόσθετα έρευνες πάνω στο διπλό μοντέλο συλλογικής δράσης, (Van Zomeren et al., 2004) το οποίο προβλέπει ότι υπάρχουν δύο δρόμοι, δύο διαφορετικοί ψυχολογικοί μηχανισμοί που οδηγούν σε συλλογική δράση, διά μέσω των συναισθημάτων (emotion focused) και διά μέσω της προσλαμβανόμενης αποτελεσματικότητας (problem focused), έχουν δείξει ότι ο θυμός για την άδικη κατάσταση που βιώνει η ομάδα είναι η απόκριση στην προσλαμβανόμενη αδικία (van Zomeren et al., 2012).

Συνεπώς όπως έχει φανεί τα άτομα μιας πλεονεκτικής ομάδας μπορούν να αισθάνονται θυμό όταν αντιλαμβάνονται την προνομιούχα κοινωνική τους κατάσταση ως άδικη και κατ' επέκταση ο θυμός αυτός φαίνεται ότι μπορεί να προβλέπει την προθυμία για ανάληψη συλλογικής δράσης προς επανόρθωση της αδικίας σε βάρος μιας μειονεκτικής ομάδας (Montada & Schneider, 1989).

Σε σχετική έρευνα (Leach et al., 2006) φάνηκε ότι ο θυμός ήταν ο ισχυρότερος προβλεπτικός παράγοντας των συμμετεχόντων για ανάληψη δράσης που θα μπορούσε να επιφέρει «συστημική αποζημίωση». Όσο ισχυρότερο θυμό ένιωθαν οι συμμετέχοντες, μη Αβορίγινες Αυστραλοί, αναφορικά με το «άδικο» πλεονέκτημα της ομάδας τους και την απουσία ισότητας έναντι των Αβορίγιων Αυστραλών τόσο περισσότερο ήταν πρόθυμοι να γράψουν γράμματα διαμαρτυρίας, να προσφέρουν χρήματα στους αδυνάμους καθώς και να βγουν στους δρόμους προς διαμαρτυρία.

Ο θυμός συνεπώς για την κατάσταση της μειονεκτικής ομάδας και η δυσαρέσκεια προβλέπει την θέληση των ατόμων να συμμετέχουν σε συλλογική δράση για αποκατάσταση της αδικίας ειδικά όταν η κυρίαρχη ομάδα νιώθει υπεύθυνη για την κατάσταση της μειονεκτικής ομάδας (Leach et. al., 2006; Leach, Snider, & Iyer, 2002).

Έτσι στην παρούσα έρευνα αναμένουμε ο θυμός που προκαλείται στην κυρίαρχη ομάδα για τα δεινά που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες να οδηγεί σε πρόθεση για ανάληψη συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων.

Ηθική οργή: (Moral outrage): Η επέκταση της μελέτης στην συλλογική δράση με εστίαση στην εξωομάδα και ειδικότερα στα δεινά που βιώνει αυτή άδικα, έφερε στην επιφάνεια μια άλλη μορφή θυμού που ονομάζεται ηθική οργή - κατακραυγή (Thomas, McGarty, & Mavor, 2009).

Η ηθική οργή αναφέρεται σε θυμό βιωμένο αναφορικά με την αδικία από την οποία υποφέρει η εξωομάδα και συνήθως ακολουθείται από κατηγορίες για κάποιον τρίτο (π.χ. Κυβέρνηση) και όχι από κατηγορίες για τα μέλη της ενδοομάδας.

Η ηθική οργή δύναται να οδηγήσει σε συλλογική δράση με σκοπό την παύση της κακομεταχείρισης της μη προνομιούχας ομάδας (Montada & Schneider, 1989). Η ηθική οργή από πλευράς των ευνοημένων οδηγεί στην υιοθέτηση συμπεριφορών οι οποίες στοχεύουν στην αποκατάσταση των αδικιών σε βάρος της μειονεκτούσας ομάδας, είτε μέσω παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας (Thomas & McGarty, 2009), είτε μέσω υιοθέτησης αλληλέγγυας συλλογικής δράσης (Saab, Tausch, Spears, & Cheung, 2015).

Στην παρούσα έρευνα αναμένεται η ηθική οργή να προβλέπει θετικά την ανάπτυξη αλληλέγγυας συλλογικής δράσης απέναντι στους πρόσφυγες εκ μέρους των κατοίκων της Σάμου ως απάντηση στα δεινά που βιώνουν.

Συμπόνοια (Sympathy): Η πρόσφατη επέκταση των ερευνών στην αλληλεγγύη από τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας έχει οδηγήσει σε μελέτη συναισθημάτων όπως η συμπόνοια ως κίνητρο για συλλογική δράση απέναντι στην εξωομάδα (Iyer & Ryan, 2009; Wright, 2009). Η συμπόνοια είναι μια απάντηση στη μειονοτική κατάσταση της εξωομάδας που υποφέρει και η οποία εμπλέκει ως συναίσθημα το στοιχείο του οίκτου, χωρίς όμως να αποδίδει ευθύνες για την ανισότητα και τα δεινά σε συγκεκριμένη ομάδα ως υπαίτια αυτών (Thomas et al., 2009).

Έρευνες δείχνουν ότι η συμπόνοια είναι θετικός προβλεπτικός παράγοντας συλλογικής δράσης ως αλληλεγγύη στην εξωομάδα (Saab et al., 2015).

Πρόσφατη έρευνα αναφορικά με την αλληλεγγύη απέναντι στους Σύριους πρόσφυγες έδειξε ότι τα ηθικά συναισθήματα όπως η συμπόνοια, η ηθική οργή και η ενοχή οδηγούν στην δημιουργία ομαδικής συνείδησης εκ μέρους της κυρίαρχης ομάδας, η οποία αποτελεί τον ισχυρότερο προβλεπτικό παράγοντα ανάληψης συλλογικής δράσης υπέρ μιας μειονεκτικής ομάδας, όπως οι πρόσφυγες (Thomas et al., 2018).

Συνεπώς στην παρούσα έρευνα αναμένεται τα συναισθήματα συμπόνοιας εκ μέρους των Ελλήνων να έχουν θετική συσχέτιση με την πρόθεση για ανάληψη συλλογικής δράσης ως συμπαράσταση στις ανισότητες και διακρίσεις που υφίστανται οι πρόσφυγες.

Ενοχή (Guilt): Η διομαδική ενοχή είναι ένα συναίσθημα το οποίο ξεκινάει από την επίγνωση του κακού και της βλάβης που έχει προκληθεί στην μειονοτική εξωομάδα από τις πράξεις της κυρίαρχης ομάδας (Leach, Snider, & Iyer, 2002).

Η ενοχή είναι ένα δυσάρεστο συναίσθημα το οποίο συνδέεται με συναισθήματα μετάνοιας για επιβλαβείς πράξεις που έχουν προκληθεί από τα μέλη μιας ομάδας σε βάρος μιας άλλης. Έχει υποστηριχθεί δηλαδή ότι οι άνθρωποι μπορεί να βιώσουν αισθήματα ενοχής για λογαριασμό της ομάδας τους, ειδικά αν η συμπεριφορά αυτή είναι αντίθετη με τις αξίες και τους κανόνες της ομάδας (Doosje et al., 1998).

Επιπρόσθετα αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι τα άτομα μπορούν να αισθάνονται ένοχοι αν αντιληφθούν ότι η ομάδα τους είναι άδικα ευνοημένη σε σχέση με μια εξωομάδα (Leach et al., 2006; McGarty et al., 2005).

Ως απόρροια συνεπώς των αισθημάτων ενοχής οδηγούμαστε σε πράξεις και συμπεριφορές από την κυρίαρχη ομάδα, οι οποίες μπορούν να διορθώσουν τα δεινά της εξωομάδας (Iyer, Leach, & Crosby, 2003; Iyer, Leach, & Pedersen, 2004).

Αν και η ενοχή είναι μια αρνητική συναισθηματική εμπειρία για τα μέλη της ομάδας διαφαίνεται ότι μπορεί να οδηγήσει παρόλα αυτά σε εποικοδομητική πολιτική δράση και υποστήριξη της αδύναμης ομάδας ως μια μορφή απολογίας για ηθικές παραβάσεις που έχουν τελεστεί σε βάρος της (McGarty et al., 2005).

Αναμένεται συνεπώς στην μελέτη μας, αυξημένα αισθήματα ενοχής εκ μέρους των Ελλήνων σε σχέση με την κατάσταση των προσφύγων να έχουν θετική συσχέτιση με την πρόθεση για αλληλέγγυα συλλογική δράση.

Η παρούσα έρευνα

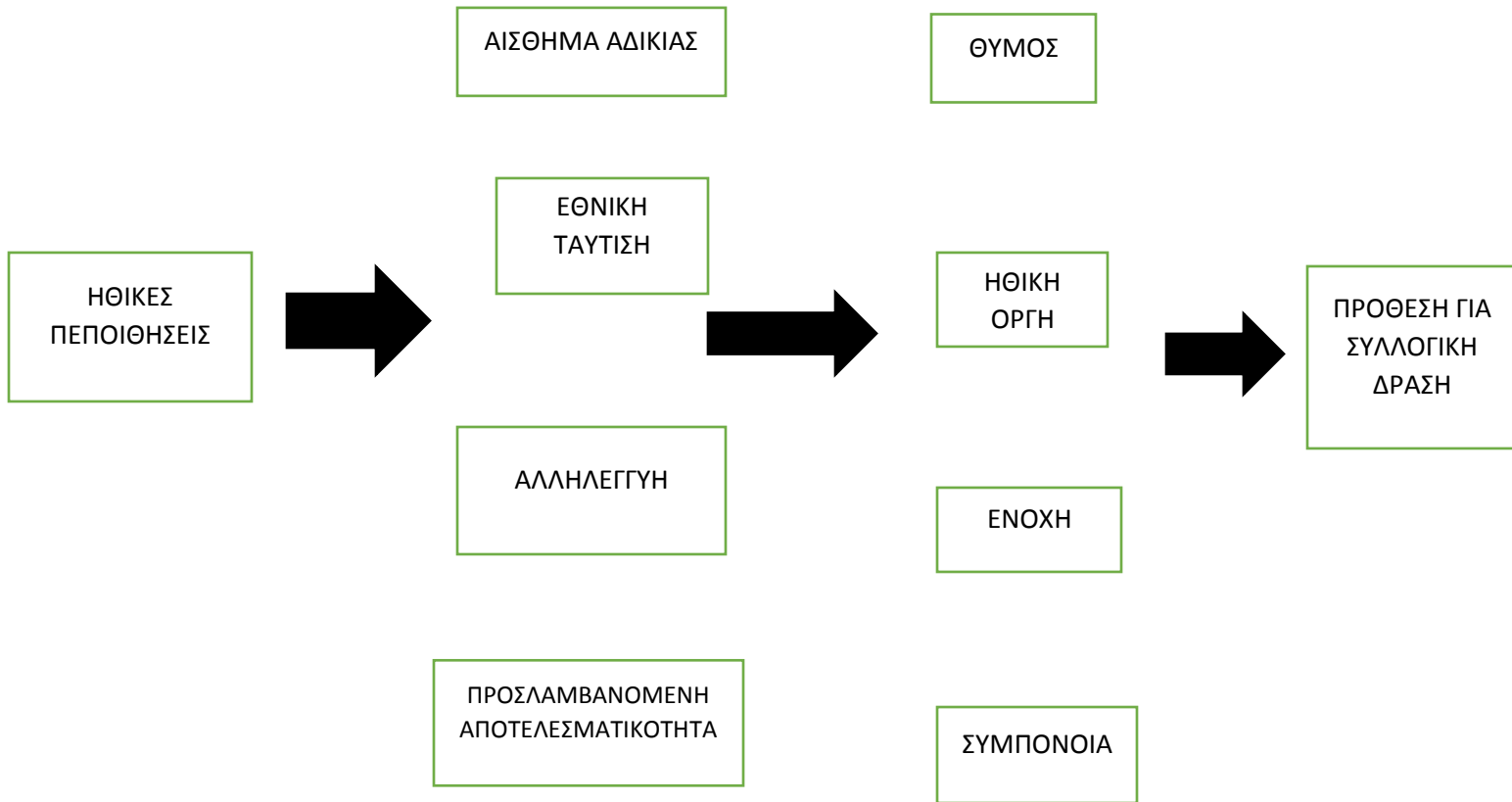
Στην παρούσα έρευνα θα ελεγχθούν δύο προτεινόμενα θεωρητικά μοντέλα για την πρόβλεψη της πρόθεσης για συλλογική δράση των Ελλήνων (κατοίκων Σάμου) υπέρ των προσφύγων. Αξίζει να τονιστεί αναφορικά με την αξία και την πρωτοτυπία των προτεινόμενων μοντέλων, ότι έχουμε επεκτείνει τα αρχικά μοντέλα τα οποία αποτέλεσαν την αφετηρία της μελέτης μας, με αποτέλεσμα και τα δύο προτεινόμενα θεωρητικά μοντέλα να μην έχουν ελεγχθεί ερευνητικά ποτέ στο παρελθόν, γεγονός που αναδεικνύει την καινοτομία της παρούσας έρευνας.

Ειδικότερα στο πρώτο θεωρητικό μοντέλο που βασίζεται στο εκτεταμένο SIMCA, έχουμε επεκτείνει το πρότυπο μοντέλο συμπεριλαμβάνοντας σε αυτό την εθνική ταύτιση καθώς και ως περαιτέρω διαμεσολαβητικούς παράγοντες τα συναισθήματα (οργή, θυμό, συμπόνοια, ενοχή), τα οποία δεν υπήρχαν στο αρχικό μοντέλο. Επιπρόσθετα στο δεύτερο προτεινόμενο μοντέλο, που βασίζεται στον προσανατολισμό κοινωνικής κυριαρχίας, έγινε σύζευξη του προσανατολισμού κοινωνικής κυριαρχίας (SDO) με το SIMCA, ενώ προστέθηκαν επιπλέον ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες τα συναισθήματα (οργή, θυμό, συμπόνοια, ενοχή), επεκτείνοντας και εδώ το αρχικό μοντέλο, από το οποίο εκκινήσαμε.

Όλες οι προβλέψεις που διατυπώθηκαν παραπάνω, αποτυπώνονται σχηματικά σε δύο προτεινόμενα θεωρητικά μοντέλα προς διερεύνηση (με τη χρήση μοντέλων δομικών εξισώσεων, Structural Equation Models - SEM).

Στο Σχήμα 1 παρουσιάζεται το προτεινόμενο θεωρητικό μοντέλο που στηρίζεται στο εκτεταμένο SIMCA. Συγκεκριμένα, προτείνεται ότι οι ηθικές πεποιθήσεις των συμμετεχόντων (κατοίκων της Σάμου) θα «οδηγούν» σε αίσθημα αδικίας για τη μειονεκτούσα ομάδα (πρόσφυγες), αλληλεγγύη προς αυτήν και προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα πιθανής συλλογικής δράσης υπέρ αυτής, που με τη σειρά τους θα «οδηγούν» σε συναισθήματα για τα δεινά της μειονεκτούσας ομάδας (οργή, θυμό, συμπόνοια, ενοχή), που με τη σειρά τους θα «οδηγούν» σε πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ της μειονεκτούσας ομάδας. Επιπρόσθετα αναμένεται οι ηθικές πεποιθήσεις να «οδηγούν» με αρνητικό τρόπο στην εθνική ταύτιση, ενώ με την σειρά της η εθνική ταύτιση αναμένεται να «οδηγεί» επίσης με αρνητικό πρόσημο σε συναισθήματα για τα δεινά της ομάδας που με τη σειρά τους θα «οδηγούν» σε πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ της μειονεκτούσας ομάδας.

Σχήμα 1. Γενικό προτεινόμενο θεωρητικό εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για συμπαθητική Συλλογική Δράση (extended SIMCA)

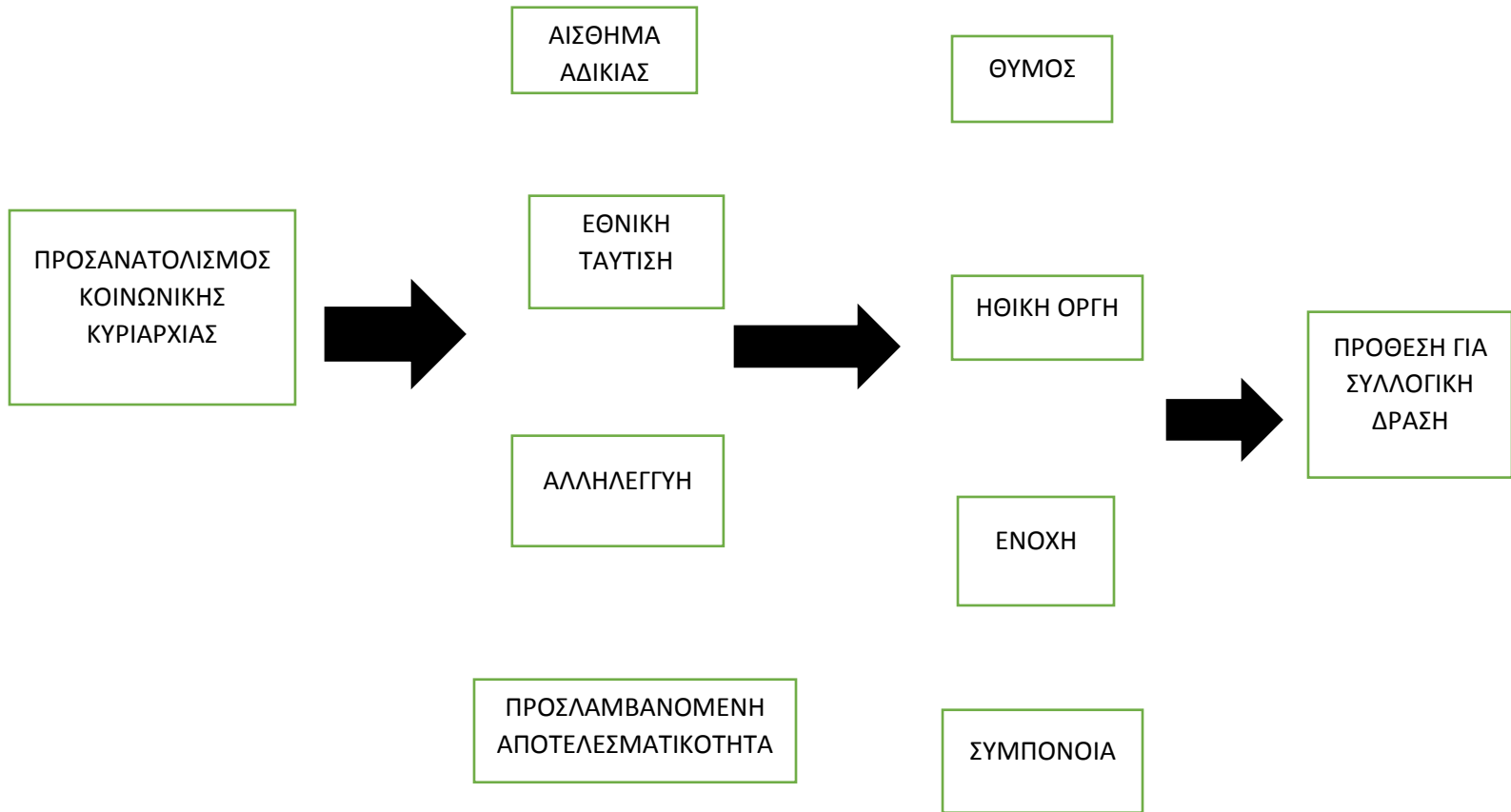
Στο Σχήμα 2 παρουσιάζεται το προτεινόμενο θεωρητικό μοντέλο που στηρίζεται στον προσανατολισμό κοινωνικής κυριαρχίας (SDO). Συγκεκριμένα, προτείνεται ότι ισχυρός προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας των συμμετεχόντων (κατοίκων της Σάμου) θα προβλέπει με αρνητικό πρόσημο αίσθημα αδικίας για τη μειονεκτούσα ομάδα (πρόσφυγες), και επίσης με αρνητικό τρόπο αλληλεγγύη προς αυτήν καθώς και προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα πιθανής συλλογικής δράσης υπέρ αυτής, που με τη σειρά τους θα «οδηγούν» σε συναισθήματα για τα δεινά της μειονεκτούσας ομάδας (οργή, θυμό, συμπόνοια, ενοχή), που με τη σειρά τους θα «οδηγούν» σε πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ της μειονεκτούσας ομάδας.

Επιπρόσθετα το SDO αναμένεται να «οδηγεί» με θετικό πρόσημο στην εθνική ταύτιση, η οποία με την σειρά της θα «οδηγεί» με αρνητικό πρόσημο σε συναισθήματα για τα δεινά της μειονεκτούσας ομάδας που με τη σειρά τους θα «οδηγούν» σε πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ της μειονεκτούσας ομάδας.

Το SDO συνεπώς αναμένεται να λειτουργεί εναντίον ανάπτυξης συμπαθητικής συλλογικής δράσης υπέρ των αδυνάμων καθώς ισχυρός προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας οδηγεί σε χαμηλή αλληλεγγύη με τη μειονεκτική εξωομάδα και κατ' επέκταση χαμηλή πρόθεση για ανάληψη συλλογικής δράσης.

Σχήμα 2:

Προτεινόμενο θεωρητικό μοντέλο: Μοντέλο σύζευξης Προσανατολισμού Κοινωνικής Κυριαρχίας (SDO) και Κοινωνικής Ταυτότητας για συμπαθητική Συλλογική Δράση

Μέθοδος

- Συμμετέχοντες:

Το δείγμα αποτελείται από 242 ενήλικες κατοίκους της Σάμου, οι οποίοι βίωσαν το προσφυγικό στο νησί. Οι συμμετέχοντες ήταν 111 άντρες και 131 γυναίκες, ηλικίας από 18 έως 75 ετών ($M = 38.3$ $SD = 12.1$). Όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο 14 συμμετέχοντες δήλωσαν απόφοιτοι Γυμνασίου (5.9%), 58 δήλωσαν απόφοιτοι Λυκείου (24.3%), 54 απόφοιτοι ΑΤΕΙ (22.6%) και 113 ερωτηθέντες δήλωσαν απόφοιτοι ΑΕΙ (47.3%). Αναφορικά με την απασχόληση 193 ερωτηθέντες δήλωσαν εργαζόμενοι (80.4%), 21 άνεργοι (8.8%), 18 συνταξιούχοι (7.5%) και 8 οικιακά (3.3%).

- Διαδικασία:

Η δειγματοληψία ήταν ευκαιριακή (opportunity samples) και τα ερωτηματολόγια με μέριμνα του ερευνητή στάλθηκαν στην Σάμο και στη συνέχεια με την βοήθεια κατοίκων του νησιού με τους οποίους ο ερευνητής διατηρεί διαπροσωπικές σχέσεις διαμοιράστηκαν προς συμπλήρωση στον γενικό ενήλικο πληθυσμό του νησιού με προϋπόθεση την διαθεσιμότητα και την προθυμία των συμμετεχόντων να πάρουν μέρος στην έρευνα.

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν κατά τους μήνες Αύγουστο έως τον Οκτώβριο 2019, σε μια χρονική περίοδο όπου οι αυξήσεις των προσφύγων στο νησί ήταν μεγάλες σε αριθμό, προκαλώντας από την μία δράσεις για την υποστήριξη των ερχόμενων προσφύγων αλλά προκαλώντας ταυτόχρονα ποικίλες κοινωνικές αντιδράσεις από ένα κομμάτι του πληθυσμού, το οποίο αντιτίθεται στην παραμονή των προσφύγων στις περιοχές τους.

- Μετρήσεις:

Σε όλους τους συμμετέχοντες δόθηκε το σχετικό ερωτηματολόγιο με μία σύντομη εισαγωγή αναφερόμενη στην σχετική έρευνα και τρεις εισαγωγικές ερωτήσεις «φίλτρο», αναφορικά με την ισότητα Ελλήνων και προσφύγων, ώστε να μπορέσουμε να διαχωρίσουμε τους συμμετέχοντες ανάλογα με το εάν είναι διακείμενοι θετικά ή αρνητικά αναφορικά με την ισότητα ανάμεσα σε Έλληνες και πρόσφυγες, ενώ στη συνέχεια για όλες τις μετρήσεις οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αναφέρουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με μια σειρά από προτάσεις, χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα).

Οι εισαγωγικές ερωτήσεις ήταν οι κάτωθι:

1. Η ισότητα μεταξύ των ανθρώπων βρίσκεται στον πυρήνα των ηθικών μου πεποιθήσεων.
2. Θεωρώ άδικη την ανισότητα που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα σε σχέση με τους γηγενείς.
3. Η ισότητα μεταξύ Ελλήνων και προσφύγων βρίσκεται στον πυρήνα των ηθικών πεποιθήσεών μου.

Οι προτάσεις (1 και 2) ήταν αυτοσχέδιες, ενώ η πρόταση 3 αντλήθηκε από την μελέτη των Zaal, et al., (2011) και τροποποιήθηκε σχετικά. Ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής (internal consistency reliability, Cronbach's alpha) ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .811$), επομένως δημιουργήθηκε ένας συνολικός δείκτης που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 3 ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο υψηλότερη η επιθυμία των συμμετεχόντων για ισότητα μεταξύ Ελλήνων και προσφύγων. Στη συνέχεια με βάση τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τον δείκτη ισότητας χωρίσαμε το δείγμα για το πρώτο μοντέλο το οποίο ελέγξαμε, δηλαδή το επεκτεταμένο μοντέλο κοινωνικής ταυτότητας λόγω του ό,τι αφορά τις ηθικές πεποιθήσεις, σε δύο ομάδες σε αυτούς που είναι υπέρ της ισότητας (δείκτης ισότητας > 4 , $N = 153$) και σε όσους είναι κατά της ισότητας (δείκτης ισότητας ≤ 4 , $N=89$).

Ηθικές Πεποιθήσεις (Moral Convictions):

Για να μετρήσουμε τις ηθικές πεποιθήσεις, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις, χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα, 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι κάτωθι προτάσεις επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν από προηγούμενες έρευνες (Kende, Lantos, Belinszky, Csaba, & Lukács, 2017; Mullen & Skitka, 2006; van Zomeren et al., 2012; van Zomeren et al., 2011).

1. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων είναι ένα σημαντικό μέρος των ηθικών μου αξιών και κανόνων.
2. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων είναι μια παγκόσμια ηθική αξία που πρέπει να ισχύει παντού στον κόσμο.

3. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων είναι μια παγκόσμια ηθική αξία που πρέπει να ισχύει ανά πάσα στιγμή.

4. Υπάρχει μόνο μία αληθινή άποψη σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων και αυτή είναι η δική μου άποψη.

5. Η γνώμη μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων είναι σημαντική για μένα.

6. Πιστεύω ότι η γνώμη μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων έχει ηθικό χαρακτήρα.

7. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων αντικατοπτρίζει ένα σημαντικό κομμάτι του ποιος είμαι.

8. Θα αισθανόμουν πραγματικά άσχημα για τον εαυτό μου αν δεν υπερασπιζόμουν την άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .858$), φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 8 ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο ισχυρότερες οι ηθικές πεποιθήσεις των ερωτηθέντων αναφορικά με τις διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες.

- Διομαδικός θυμός- Group based anger:

Για να μετρήσουμε το θυμό οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι κάτωθι προτάσεις επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν από προηγούμενες έρευνες (Leach, Iyer, & Pedersen, 2006; Stewart & Tran, 2018; Van Zomeren, Postmes, Spears, & Bettache, 2011).

1. Αισθάνομαι θυμό για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

2. Νιώθω ενοχλημένος για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

3. Αισθάνομαι εξαγριωμένος όταν σκέφτομαι την κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

4. Νιώθω δυσαρεστημένος για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

5. Αισθάνομαι αηδία όταν σκέφτομαι την κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

6. Νιώθω αγανακτισμένος για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

7. Με προσβάλλει που οι πρόσφυγες δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους Έλληνες.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .967$), δημιουργήθηκε ένας συνολικός δείκτης που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 7 ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο εντονότερο το αίσθημα θυμού των ερωτηθέντων αναφορικά με την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες.

- Προσλαμβανόμενη Αδικία- Injustice

Για να μετρήσουμε την προσλαμβανόμενη αδικία οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι κάτωθι προτάσεις επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν από προηγούμενες έρευνες (Leach et al., 2007; Tausch et al., 2011; Van Zomeren, Spears, Fischer, & Leach, 2004).

1. Νομίζω ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι πρόσφυγες στην Ελλάδα είναι δίκαιος. (reversed)

2. Οι πρόσφυγες βρίσκονται σε μειονεκτική κατάσταση σε σύγκριση με τους Έλληνες.

3. Οι πρόσφυγες είναι σε χειρότερη μοίρα σε σύγκριση με τους Έλληνες

4. Η διάκριση κατά των προσφύγων είναι άδικη.

5. Οι διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες δεν είναι νόμιμη.

6. Η διάκριση κατά των προσφύγων είναι δικαιολογημένη. (reversed)

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .851$), φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 6 ανωτέρω ερωτήσεις δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο πιο έντονα πιστεύουν οι ερωτηθέντες ότι η κατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα είναι άδικη.

- Εθνική ταύτιση - Ingroup Identification

Για να μετρήσουμε την εθνική ταύτιση οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι κάτωθι προτάσεις επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν από προηγούμενες έρευνες (Cameron, 2004; Leach et al., 2008; Mummendey, Kessler, Klink, & Mielke, 1999).

1. Αισθάνομαι Έλληνας/ Ελληνίδα
2. Χαίρομαι που είμαι Έλληνας/ Ελληνίδα
3. Νιώθω να έχω ισχυρούς δεσμούς με τους Έλληνες
4. Είμαι κι εγώ σαν τους άλλους Έλληνες
5. Ταυτίζομαι με τους Έλληνες
6. Το γεγονός ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα δεν είναι σημαντική διάσταση της προσωπικότητάς μου. (reversed)
7. Η αυτο-εικόνα μου χαρακτηρίζεται από το ότι είμαι μέλος του ελληνικού λαού.
8. Συνολικά, το γεγονός ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα έχει πολύ λίγο να κάνει με το πώς αντιλαμβάνομαι τον εαυτό μου.(reversed)
9. Θεωρώ ότι ανήκω στον ελληνικό λαό.
10. Ανοιχτά παραδέχομαι ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα.
11. Ενοχλούμαι από το γεγονός ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα.(reversed)
12. Συχνά λυπάμαι που είμαι Έλληνας/Ελληνίδα. (reversed)

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .840$) φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 12 αυτές ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο ισχυρότερη η ταύτιση των ερωτηθέντων με την Ελλάδα.

- Προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα της ομάδας -Group Efficacy

Για να μετρήσουμε την προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι ανωτέρω προτάσεις επιλέχθηκαν από τις παρακάτω πηγές και προσαρμόστηκαν σχετικά: (Kende et al., 2017; Stewart & Tran, 2018; van Zomeren et al., 2008; Van Zomeren et al., 2012; Van Zomeren et al., 2011).

1. Πιστεύω ότι όλοι μαζί μπορούμε να μειώσουμε τις διακρίσεις κατά των προσφύγων.
2. Νομίζω ότι από κοινού μπορούμε να καταπολεμήσουμε με επιτυχία τις διακρίσεις σε βάρος των προσφύγων.
3. Πιστεύω ότι εμείς, οι Έλληνες ως ομάδα, μπορούμε να βελτιώσουμε την κατάσταση των προσφύγων.
4. Νομίζω ότι όλοι μαζί μπορούμε να δώσουμε τέλος στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες.
5. Πιστεύω ότι όλοι μαζί μπορούμε να υπερασπιστούμε με επιτυχία τα δικαιώματα των προσφύγων.
6. Πιστεύω ότι οι Έλληνες ενωμένοι μπορούμε να αγωνιστούμε επιτυχώς για να μειώσουμε την ανισότητα σε βάρος των προσφύγων.
7. Εμείς οι Έλληνες, όλοι μαζί, μπορούμε να επηρεάσουμε την κρατική πολιτική για καλύτερη αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης των προσφύγων.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν καλός ($\alpha = .958$), δημιουργήθηκε ένας συνολικός δείκτης που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 7 ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο ισχυρότερες οι πεποιθήσεις των ερωτηθέντων ότι οι δράσεις τους αναφορικά με το προσφυγικό μπορούν να φέρουν αποτελέσματα.

- Αλληλεγγύη με τους πρόσφυγες –Solidarity

Για να μετρήσουμε την αλληλεγγύη απέναντι στους πρόσφυγες οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι ανωτέρω προτάσεις επιλέχθηκαν από τα κάτωθι επιστημονικά άρθρα και προσαρμόστηκαν : (Leach et. al., 2008; Stewart et al., 2016; Thomas, Cary, Smith, Spears, & McGarty, 2018).

1. Αισθάνομαι αλληλεγγύη με τους πρόσφυγες.
2. Θεωρώ τον εαυτό μου ως υποστηρικτή των προσφύγων.
3. Ταυτίζομαι με τους υποστηρικτές των προσφύγων.
4. Αισθάνομαι αλληλεγγύη με τους πρόσφυγες που έχουν περιέλθει σε μειονεκτική θέση εξαιτίας των προβλημάτων στις χώρες τους.
5. Αισθάνομαι δέσμευση να ταχθώ με τους υποστηρικτές των προσφύγων.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .937$). Φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 5 σχετικές ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο ισχυρότερο το αίσθημα αλληλεγγύης των ερωτηθέντων με την ομάδα των προσφύγων.

- Πρόθεση για Συλλογική δράση - Collective action tendencies

Για να μετρήσουμε την πρόθεση για συλλογική δράση οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι ανωτέρω προτάσεις επιλέχθηκαν από τις κάτωθι μελέτες και προσαρμόστηκαν κατάλληλα: (Chayinska, Minescu, & McGarty, 2017; Selvanathan, Techakesari, Tropp, & Barlow, 2018; Stewart et al., 2016; Subašić, Schmitt, & Reynolds, 2011; Van Zomeren et al., 2011; Van Zomeren, Spears, Fischer, & Leach, 2004).

1. Θα συμμετείχα σε μια διαδήλωση εναντίον των διακρίσεων κατά των προσφύγων.
2. Θα υπέγραφα μια γραπτή διαμαρτυρία κατά των διακρίσεων που υφίστανται οι πρόσφυγες.

3. Θα έκανα οτιδήποτε για να προστατεύσω τα συμφέροντα των προσφύγων στην Ελλάδα.
4. Θα υποστήριζα μια κινητοποίηση υπέρ των δικαιωμάτων των προσφύγων.
5. Θα συμμετείχα σε μια κινητοποίηση για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων.
6. Θα ήθελα να συμμετάσχω σε μια διαμαρτυρία συμπάθειας για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των προσφύγων.
7. Θα υπέγραφα επιστολή διαμαρτυρίας σε δημόσιους αξιωματούχους για την κατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.
8. Θα επεδίωκα να πάρω πληροφορίες για το πώς μπορώ να βοηθήσω στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων.
9. Θα έκανα μια δωρεά σε οργανισμούς που προστατεύουν τα δικαιώματα των προσφύγων.
10. Θα γινόμουν εθελοντής σε ομάδα αλληλεγγύης υπέρ των προσφύγων.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .971$). φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 10 ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο μεγαλύτερη η πρόθεση των συμμετεχόντων να αναπτύξουν συλλογική συμπονετική δράση υπέρ των προσφύγων.

- Προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας - Social Dominance Orientation

Για να μετρήσουμε τον προσανατολισμό κοινωνικής κυριαρχίας (SDO) οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = Πολύ αρνητικά 7 = Πολύ θετικά).

Η ανωτέρω κλίμακα είναι συντομευμένη εκδοχή της κλίμακας του «Προσανατολισμού Κοινωνικής Κυριαρχίας» (“SDO”, Pratto Sidanius, Stallworth, & Malle 1994), η οποία σταθμίστηκε από Γκουμάτση, Προδρομίτης, Παπαστάμου (2010).

1. Θα ήταν καλό να ήταν όλες οι κοινωνικές ομάδες ίσες.(reversed)

2. Η ισότητα μεταξύ των κοινωνικών ομάδων πρέπει να είναι ζητούμενο για όλους μας. (reversed)
3. Πρέπει να κάνουμε ότι μπορούμε για να εξισώσουμε τις συνθήκες για όλες τις κοινωνικές ομάδες. (reversed)
4. Θα είχαμε λιγότερα προβλήματα αν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες παρέμεναν στη θέση τους.
5. Θα είχαμε λιγότερα προβλήματα αν αντιμετωπίζαμε τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες ισότιμα. (reversed)
6. Οι κατώτερες κοινωνικές ομάδες πρέπει να παραμείνουν σε αυτή τη θέση
7. Για να πας μπροστά στη ζωή, είναι μερικές φορές απαραίτητο να χρησιμοποιήσεις και να εκμεταλλευτείς άλλες κοινωνικές ομάδες.
8. Μερικές φορές οι άλλες ομάδες πρέπει να παραμένουν στη θέση τους.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός, ($\alpha = .876$). φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 8 ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο ισχυρότερη η επιθυμία των ερωτηθέντων για διατήρηση του status quo και κατ' επέκταση της κατάστασης που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.

- Ηθική οργή - Moral Outrage

Για να μετρήσουμε την ηθική οργή οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι ανωτέρω προτάσεις επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν από τα κάτωθι άρθρα: (Pagano & Huo, 2007; Tan, Liu, Huang, Zhao, & Zheng, 2016; Thomas, Mavor, & McGarty, 2012).

1. Η άσχημη κατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, με εξοργίζει.
2. Όταν σκέφτομαι τις συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων στην Ελλάδα, γίνομαι έξαλλος.
3. Όταν σκέφτομαι τις αδικίες που υφίστανται οι πρόσφυγες, νιώθω να με πνίγει ο θυμός.

4.Εξοργίζομαι επειδή νιώθω ότι η δεινή κατάσταση των προσφύγων στη χώρα καταπατά τις παγκόσμιες ηθικές αξίες.

5.Νομίζω ότι είναι επαίσχυντο το γεγονός ότι οι άνθρωποι επιτρέπουν να λαμβάνουν χώρα αδικίες σε βάρος των αδυνάμων.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .935$), φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 5 ως άνω ερωτήσεις, δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο εντονότερα τα αισθήματα ηθικής οργής των ερωτηθέντων αναφορικά με τις διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες.

- Αισθήματα ενοχής – Guilt

Για να μετρήσουμε αισθήματα ενοχής αναφορικά με την κατάσταση των προσφύγων οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα).

Οι ανωτέρω προτάσεις επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν από τα κάτωθι άρθρα: (Doosje, Branscombe, Spears, & Manstead, 1998; Leach, Iyer, & Pedersen, 2006; McGarty et al., 2005).

1.Νιώθω ένα αίσθημα ντροπής όταν σκέφτομαι τον τρόπο που έχουν αντιμετωπιστεί οι πρόσφυγες από τους Έλληνες στα σημεία υποδοχής

2.Νιώθω ένα αίσθημα ενοχής όταν σκέφτομαι τον τρόπο που έχουν αντιμετωπιστεί οι πρόσφυγες από τους Έλληνες στα σημεία υποδοχής.

3.Αισθάνομαι ενοχή για τα οφέλη και τα προνόμια που λαμβάνω ως Έλληνας σε σχέση με τους πρόσφυγες.

4.Αισθάνομαι ένοχος για την κοινωνική ανισότητα μεταξύ των προσφύγων και των Ελλήνων.

5. Νιώθω την ανάγκη να επανορθώσω τις ζημιές που έχουν προκληθεί στους πρόσφυγες.

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .895$), φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 5 ερωτήσεις, δηλαδή

όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο ισχυρότερο το αίσθημα ενοχής των ερωτηθέντων αναφορικά με τις διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες στην χώρα μας.

- *Συμπόνοια – Sympathy*

Για να μετρήσουμε την συμπάθεια απέναντι στους πρόσφυγες οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με τις κάτωθι προτάσεις χρησιμοποιώντας 7-βάθμια κλίμακα τύπου Likert (1 = διαφωνώ απόλυτα 7 = συμφωνώ απόλυτα). Οι ανωτέρω προτάσεις επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν από τις κάτωθι μελέτες: (Leach et al., 2008; Vossen, Piotrowski, & Valkenburg, 2015).

- 1.Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση των προσφύγων νιώθω συμπάθεια για αυτούς.
- 2.Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση των προσφύγων νιώθω συμπόνοια για αυτούς.
- 3.Λυπάμαι όταν νιώθω ότι οι πρόσφυγες αντιμετωπίζονται άδιστα.
- 4.Αισθάνομαι ανησυχία για τους πρόσφυγες που είναι άρρωστοι.
5. Αισθάνομαι λύπη για τους πρόσφυγες που βρίσκονται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση

Αφού ελέγξαμε ότι ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνοχής ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .926$) φτιάξαμε ένα συνολικό δείκτη που είναι ο μέσος όρος των απαντήσεων στις 5 ανωτέρω ερωτήσεις δηλαδή όσο υψηλότερος ο δείκτης τόσο ισχυρότερο το συναίσθημα της συμπάθειας που νιώθουν οι συμμετέχοντες απέναντι στους πρόσφυγες.

Αποτελέσματα

1. Συσχετίσεις:

Οι συσχετίσεις για το σύνολο των υπό μελέτη μεταβλητών για όλο το δείγμα εμφανίζονται στον Πίνακα 1.

2. Διαφοροποίηση με βάση το Φύλο και τον δείκτη ισότητας των συμμετεχόντων (Έλεγχος t-test):

Για να βρεθούν οι τυχόν διαφορές ανάλογα με το φύλο των ατόμων που απάντησαν το ερωτηματολόγιο, ως προς τις υπό μέτρηση μεταβλητές έγινε έλεγχος t-test.

Όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ των δυο φύλων ως προς τις υπό μέτρηση μεταβλητές, οι μεταβλητές στις οποίες εμφανίστηκε να υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι οι ηθικές πεποιθήσεις, ο θυμός, η ηθική οργή, η συμπόνοια και η πρόθεση για συλλογική δράση.

Συγκεκριμένα οι γυναίκες φαίνεται να εμφανίζουν εντονότερα συναισθήματα και ειδικότερα συναισθήματα θυμού, ηθικής οργής και συμπόνοιας από τους άνδρες καθώς και ισχυρότερες ηθικές πεποιθήσεις και πρόθεση ανάληψης συλλογικής δράσης σε σχέση με τους άνδρες. Τα αποτελέσματα του ελέγχου t-test ως προς το φύλλο παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.

Επιπρόσθετα έγινε έλεγχος t-test μεταξύ των ατόμων που είναι υπέρ της ισότητας (δείκτης ισότητας > 4 , $N = 153$) και σε όσους είναι κατά της ισότητας (δείκτης ισότητας ≤ 4 , $N = 89$) για να δούμε τυχόν διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ως προς τις υπό μέτρηση μεταβλητές. Σε όλες τις μεταβλητές εμφανίζεται να υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων. Τα σχετικά αποτελέσματα του ελέγχου t-test ως προς τις δύο ομάδες παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

3. Ανάλυση Διαδρομών

Με τη χρήση μοντέλων δομικών εξισώσεων (Structural Equation Models - SEM) και τη βοήθεια του λογισμικού AMOS ελέγξαμε τα προτεινόμενα θεωρητικά μοντέλα.

Για τον έλεγχο των προτεινόμενων θεωρητικών μοντέλων χρησιμοποιήθηκαν αναλύσεις διαδρομών χωριστά για το εκτεταμένο μοντέλο SIMCA και χωριστά για το ολοκληρωμένο μοντέλο SDO και Κοινωνικής Ταυτότητας.

Ελέγξαμε στατιστικά τρία μοντέλα: (α): Εκτεταμένο Μοντέλο Κοινωνικής ταυτότητας για την πρόθεση συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων για όσους συμμετέχοντες είναι υπέρ της ισότητας Ελλήνων προσφύγων, με δείγμα ($N = 153$), ύστερα από διαχωρισμό που έγινε στο σύνολο του δείγματος με βάση τις απαντήσεις τους περί ισότητας, (β): Εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για την πρόθεση συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων με δείγμα ($N = 89$), για όσους από τους συμμετέχοντες είναι κατά της ισότητας Ελλήνων προσφύγων με βάση τις εισαγωγικές ερωτήσεις περί ισότητας και (γ) Μοντέλο σύζευξης Κοινωνικής Κυριαρχίας (SDO) και Κοινωνικής Ταυτότητας για την Συλλογική Δράση, με δείγμα ($N = 242$) το σύνολο των συμμετεχόντων στην έρευνα.

α) Εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για την συλλογική δράση (extended SIMCA) για συμμετέχοντες θετικούς ως προς την ισότητα Ελλήνων και προσφύγων.

Αρχικά στο πρώτο μοντέλο ανάλυσης διαδρομών, όπου εξετάζονται όσοι είναι θετικοί ως προς την ισότητα Ελλήνων και προσφύγων ($N = 153$), λαμβάνουμε υπόψη την άμεση επίδραση της «ανεξάρτητης» μεταβλητής των ηθικών πεποιθήσεων, των διαμεσολαβητικών μεταβλητών, εθνικής ταύτισης, αλληλεγγύης στους πρόσφυγες, αποτελεσματικότητας, αισθήματος αδικίας, καθώς και των διαμεσολαβητικών μεταβλητών των συναισθημάτων, δηλαδή του θυμού, της ηθικής οργής, της ενοχής και της συμπόνοιας, ώστε να δούμε το σύνολο των επιδράσεων, τόσο

άμεσων όσο και έμμεσων, στην εξαρτημένη μεταβλητή την πρόθεση δηλαδή για συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων.

Στη συνέχεια αφαιρέθηκαν οι μη στατιστικά σημαντικές συνδιακυμάνσεις και διαδρομές, που δεν συνεισέφεραν ούτε άμεσα ούτε έμμεσα στην εξαρτημένη μεταβλητή. Οι τιμές που εμφανίζονται στα ευθύγραμμα βέλη (διαδρομές) είναι μη σταθμισμένοι συντελεστές παλινδρόμησης (unstandardized regression coefficients).

Το μοντέλο είχε συνολικά πολύ καλή προσαρμογή ($N = 153$, $\chi^2 = 11.081$, $df = 16$, $p = .804$), όπως δείχνουν και οι ικανοποιητικοί δείκτες καλής προσαρμογής (goodness of fit), $NFI = .989$, $RFI = .970$, $CFI = 1.000$, $RMSEA = .000$, $pclose\ fit = .954$. Συνολικά, το μοντέλο ερμήνευσε 75.9% της διακύμανσης της πρόθεσης για ανάληψης συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων.

Το μοντέλο με τις στατιστικά σημαντικές διαδρομές εμφανίζεται στο Σχήμα 3 και οι επιδράσεις (ολικές, άμεσες και έμμεσες) εμφανίζονται αναλυτικά στον Πίνακα 4.

Στο εν λόγω μοντέλο φαίνεται ότι η ανεξάρτητη μεταβλητή, οι ηθικές πεποιθήσεις, έχουν στατιστικώς σημαντική άμεση θετική επίδραση στο αίσθημα αδικίας, την αλληλεγγύη και την προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα, επιβεβαιώνοντας τις προβλέψεις μας ότι οι ηθικές πεποιθήσεις θα προβλέπουν την αλληλεγγύη και την αποτελεσματικότητα με βάση την σχετική μελέτη των Van Zomeren et al. (2011). Η εθνική ταύτιση έχει στατιστικώς σημαντική άμεση αρνητική επίδραση στο αίσθημα αδικίας, την αλληλεγγύη, την προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα, καθώς και την ενοχή. Το αίσθημα αδικίας έχει στατιστικώς σημαντική θετική επίδραση στα συναισθήματα θυμού, ηθικής οργής και συμπόνοιας καθώς και άμεση θετική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση. Η αλληλεγγύη με την σειρά της προβλέπει στατιστικώς σημαντικά με θετικό τρόπο όλα τα συναισθήματα (θυμού, ενοχής, συμπόνοιας, ηθική

οργή), ενώ ακόμα έχει άμεση θετική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση επιβεβαιώνοντας και αυτή την ως άνω υπόθεσή μας. Τα συναισθήματα θυμού, ενοχής και συμπόνοιας έχουν στατιστικώς σημαντική άμεση θετική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση, ενώ τέλος η προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα, έχει στατιστικώς σημαντική άμεση θετική επίδραση στο συναίσθημα της ενοχής.

Οι μόνες διαδρομές που δεν επαληθεύτηκαν με βάση την θεωρία περί συλλογικής δράσης και το εκτεταμένο μοντέλο SIMCA είναι η άμεση επίδραση των ηθικών πεποιθήσεων στο συναίσθημα του θυμού και η άμεση επίδραση της αλληλεγγύης στην αποτελεσματικότητα. Αναφορικά με την επίδραση των ηθικών πεποιθήσεων στο θυμό και σε συμφωνία με όμοια ευρήματα (Van Zomeren et al., 2011), υποθέτουμε ότι η προγνωστική επίδραση των ηθικών πεποιθήσεων στο διομαδικό θυμό στο μοντέλο μας αυτό, φαίνεται να εξηγείται απόλυτα από μια άλλη διαμεσολαβητική μας μεταβλητή, την ταύτιση με την μειονεκτική ομάδα (solidarity). Αυξημένες ηθικές πεποιθήσεις οδηγούν σε αυξημένη αλληλεγγύη υπέρ των προσφύγων και αυτό μας παρέχει ενδείξεις για την ιδέα ότι η αλληλεγγύη, η ταύτιση δηλαδή με την μειονεκτική ομάδα των προσφύγων (identification with the disadvantaged group), είναι η ψυχολογική βάση για τον διομαδικό θυμό ανάμεσα στα μέλη της πλεονεκτικής ομάδας.

Σχετικά με την δεύτερη υπόθεση που δεν επιβεβαιώθηκε, την επίδραση της αλληλεγγύης στην αποτελεσματικότητα, όπως είδαμε και στην σχετική μελέτη των van Zomeren και συνεργατών (2011), όπου επίσης δεν επιβεβαιώθηκε η σχέση ταύτισης με την εξωομάδα και αποτελεσματικότητας φαίνεται να καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι η ως άνω σχέση είναι αρκετά σύνθετη και χρειάζεται περαιτέρω διευκρινήσεων και μελέτης, ειδικότερα όταν αναφερόμαστε σε προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα για τα μέλη πλεονεκτικής ομάδας. Στο μοντέλο μας υποθέτουμε ότι επειδή αναφερόμαστε σε προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα για

τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας, το γεγονός αυτό συσκοτίζει περισσότερο τη σχέση αυτή, καθώς στην βιβλιογραφία της συλλογικής δράσης η αποτελεσματικότητα ανάμεσα στους προνομιούχους φαίνεται να είναι πιο περίπλοκη από αυτή που αναφέρεται στα μέλη μιας μειονεκτικής ομάδας, καθώς δεν έχουν διερευνηθεί πλήρως οι πεποιθήσεις περί αποτελεσματικότητας ανάμεσα στα μέλη των κυρίαρχων ομάδων.

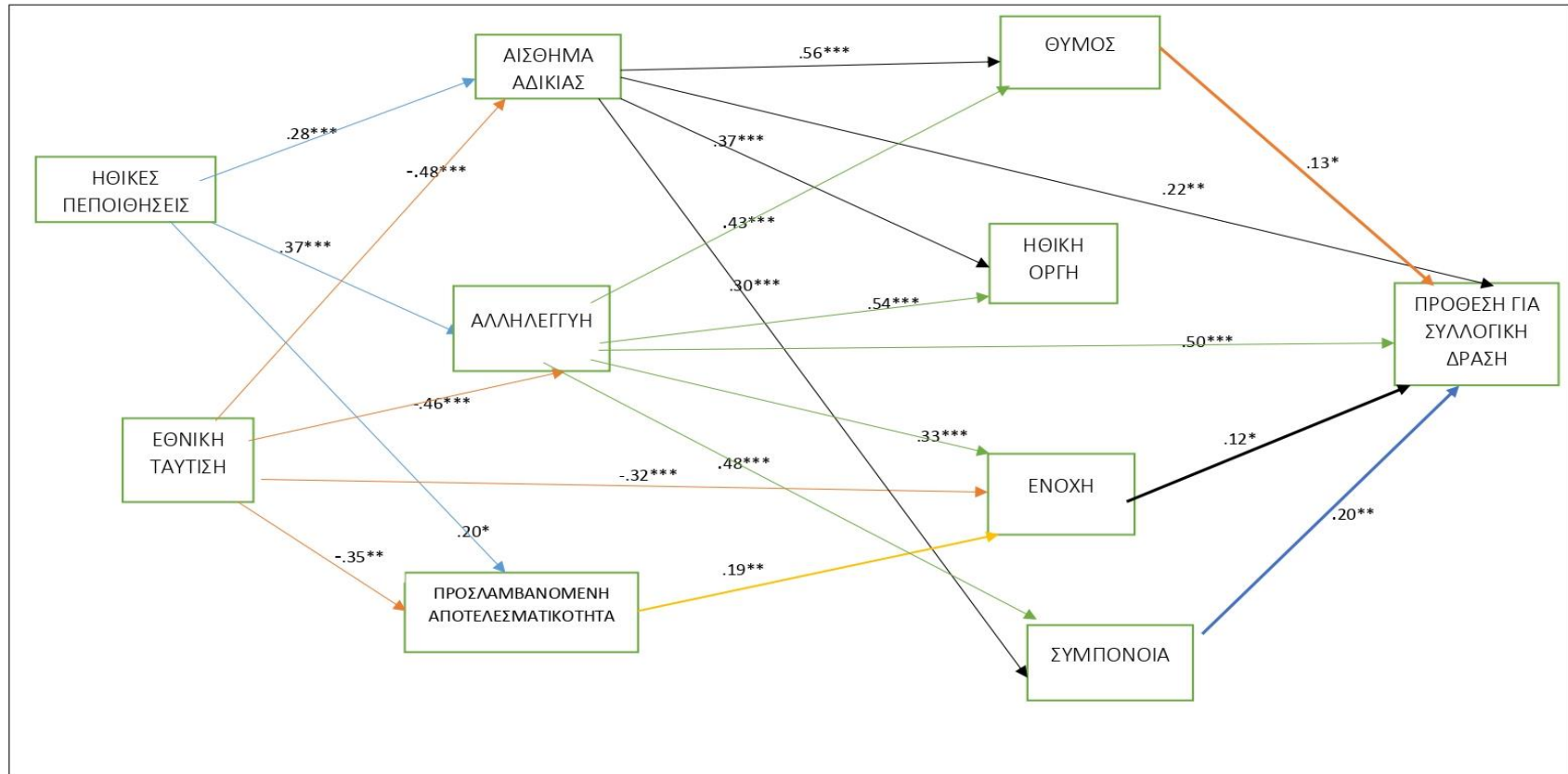
Από την ανάλυση λοιπόν προκύπτει ότι το αίσθημα αδικίας, η αλληλεγγύη, και τα συναισθήματα θυμού, ενοχής και συμπόνοιας έχουν άμεσες στατιστικά σημαντικές θετικές επιδράσεις στην πρόθεση για συλλογική δράση.

Όσον αφορά τις στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις, έχουμε έμμεση επίδραση της αλληλεγγύης στην πρόθεση για συλλογική δράση ($\beta = .191$), η οποία διαμεσολαβείται από τα συναισθήματα θυμού, ενοχής και συμπόνοιας. Ακόμα παρατηρείται στατιστικά σημαντική έμμεση επίδραση ($\beta = .363$) των ηθικών πεποιθήσεων στην πρόθεση για συλλογική δράση, η οποία διαμεσολαβείται από το αίσθημα αδικίας, την αλληλεγγύη και την αποτελεσματικότητα. Επιπρόσθετα η ταύτιση έχει στατιστικώς σημαντική έμμεση αρνητική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση ($\beta = -.530$), η οποία διαμεσολαβείται από την αλληλεγγύη, το αίσθημα αδικίας, την αποτελεσματικότητα και τα συναισθήματα ενοχής. Τέλος υπάρχει έμμεση θετική επίδραση του αισθήματος αδικίας στην πρόθεση για συλλογική δράση ($\beta = .133$) η οποία διαμεσολαβείται από τα αισθήματα θυμού και συμπόνοιας.

Οι συνολικές επιδράσεις (άμεσες και έμμεσες) των ανεξάρτητων μεταβλητών και των διαμεσολαβητικών στην εξαρτημένη μεταβλητή δείχνουν ότι την ισχυρότερη επίδραση ασκεί η αλληλεγγύη ($\beta = .633$) και η εθνική ταύτιση ($\beta = -.562$), ενώ ακολουθούν οι ηθικές πεποιθήσεις ($\beta = .451$), η αίσθηση αδικίας ($\beta = .350$), καθώς και τα συναισθήματα συμπόνοιας ($\beta = .190$), ενοχής ($\beta = .102$), θυμού ($\beta = .090$) και ηθικής οργής ($\beta = .059$).

Σχήμα 3: Μοντέλο ανάλυσης διαδρομών για το Εκτεταμένο Μοντέλο Κοινωνικής ταυτότητας για την συλλογική δράση για όσους είναι υπέρ της ισότητας

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

β) Εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για την συλλογική δράση (extended SIMCA) για συμμετέχοντες αρνητικούς ως προς την ισότητα Ελλήνων και προσφύγων

Στο δεύτερο μοντέλο ανάλυσης διαδρομών όπου έχουμε δείγμα ($N = 89$), αλλά ακριβώς τις ίδιες μεταβλητές με το πρώτο μοντέλο, λαμβάνουμε και πάλι υπόψη την άμεση επίδραση της «ανεξάρτητης» μεταβλητής των ηθικών πεποιθήσεων, των διαμεσολαβητικών μεταβλητών, εθνικής ταύτισης, αλληλεγγύης στους πρόσφυγες, αποτελεσματικότητας, αισθήματος αδικίας, καθώς και των διαμεσολαβητικών μεταβλητών των συναισθημάτων, δηλαδή του θυμού, της ηθικής οργής, της ενοχής και της συμπόνοιας, ώστε να δούμε το σύνολο των επιδράσεων, τόσο άμεσων όσο και έμμεσων, στην εξαρτημένη μεταβλητή, την πρόθεση δηλαδή για συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων. Όπως αναφέραμε παραπάνω στο μοντέλο αυτό ελέγχονται όσοι στις εισαγωγικές ερωτήσεις φίλτρο αναφορικά με την ισότητα Ελλήνων και προσφύγων τάσσονται κατά της ισότητας.

Από το αρχικό προτεινόμενο θεωρητικό μοντέλο, αφαιρέθηκαν οι μη στατιστικά σημαντικές συνδιακυμάνσεις και διαδρομές, που δε συνεισέφεραν ούτε άμεσα ούτε έμμεσα στην εξαρτημένη μεταβλητή, την πρόθεση για συλλογική δράση. Οι τιμές που εμφανίζονται στα ευθύγραμμα βέλη (διαδρομές) είναι μη σταθμισμένοι συντελεστές παλινδρόμησης (unstandardized regression coefficients).

Το μοντέλο αυτό ανάλυσης διαδρομών είχε συνολικά καλή προσαρμογή ($N = 89$, $\chi^2 = 19.087$, $df = 16$, $p = .264$), όπως δείχνουν και οι ικανοποιητικοί δείκτες καλής προσαρμογής (goodness of fit), $NFI = .959$, $RFI = .886$, $CFI = .993$, $RMSEA = .047$, $pclose\ fit = .480$. Συνολικά, το μοντέλο ερμήνευσε 74% της διακύμανσης της πρόθεσης για ανάληψη συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων.

Το μοντέλο με τις στατιστικά σημαντικές διαδρομές εμφανίζεται στο Σχήμα 4 και οι επιδράσεις (ολικές, άμεσες και έμμεσες) εμφανίζονται αναλυτικά στον Πίνακα 5.

Στο μοντέλο αυτό φαίνεται ότι οι ηθικές πεποιθήσεις έχουν στατιστικώς σημαντική άμεση θετική επίδραση στην αποτελεσματικότητα, το θυμό, την ηθική οργή και την ενοχή, ενώ επιπρόσθετα εμφανίζεται μια στατιστική τάση για θετική επίδραση στην αλληλεγγύη ($\beta = .203, p = .054$). Η εθνική ταύτιση εμφανίζει αρνητική άμεση επίδραση στο αίσθημα αδικίας, την αλληλεγγύη και την αποτελεσματικότητα. Το αίσθημα αδικίας προβλέπει άμεσα και στατιστικώς σημαντικά με θετικό πρόσημο, τα συναισθήματα θυμού, ηθικής οργής και ενοχής. Επιπρόσθετα η προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα εμφανίζει άμεση θετική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση. Με την σειρά της η αλληλεγγύη εμφανίζει άμεση στατιστικώς σημαντική επίδραση σε όλα τα συναισθήματα (θυμού, οργής, ενοχής, συμπόνοιας) καθώς και άμεση θετική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση, επιβεβαιώνοντας την σχετική θεωρία. Επίσης το συναίσθημα της ηθικής οργής εμφανίζει άμεση αρνητική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση, γεγονός το οποίο δεν εξηγείται από ευρήματα στην σχετική βιβλιογραφία, αλλά υποθέτουμε ότι ίσως οφείλεται στην αντίθεση των ερωτηθέντων σε αυτό το δείγμα μας απέναντι στην αλληλεγγύη καθώς και συνολικά στην πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων. Οι αρνητικές στάσεις των συμμετεχόντων σε αυτό το κομμάτι του δείγματος φαίνεται να επηρεάζουν τα συναισθήματά τους απέναντι στους πρόσφυγες και ειδικά το συναίσθημα της ηθικής οργής που έχει μεγάλη ειδική βαρύτητα και φαίνεται να πυροδοτείται ως συναίσθημα μόνο σε όσους νιώθουν αλληλέγγυοι απέναντι στους πρόσφυγες, πλην όμως το μικρό δείγμα στο μοντέλο αυτό δε μας επιτρέπει ασφαλείς περαιτέρω ερμηνείες. Τέλος το συναίσθημα ενοχής εμφανίζει άμεση θετική επίδραση στην εξαρτημένη μας μεταβλητή, σύμφωνα με την σχετική υπόθεσή μας.

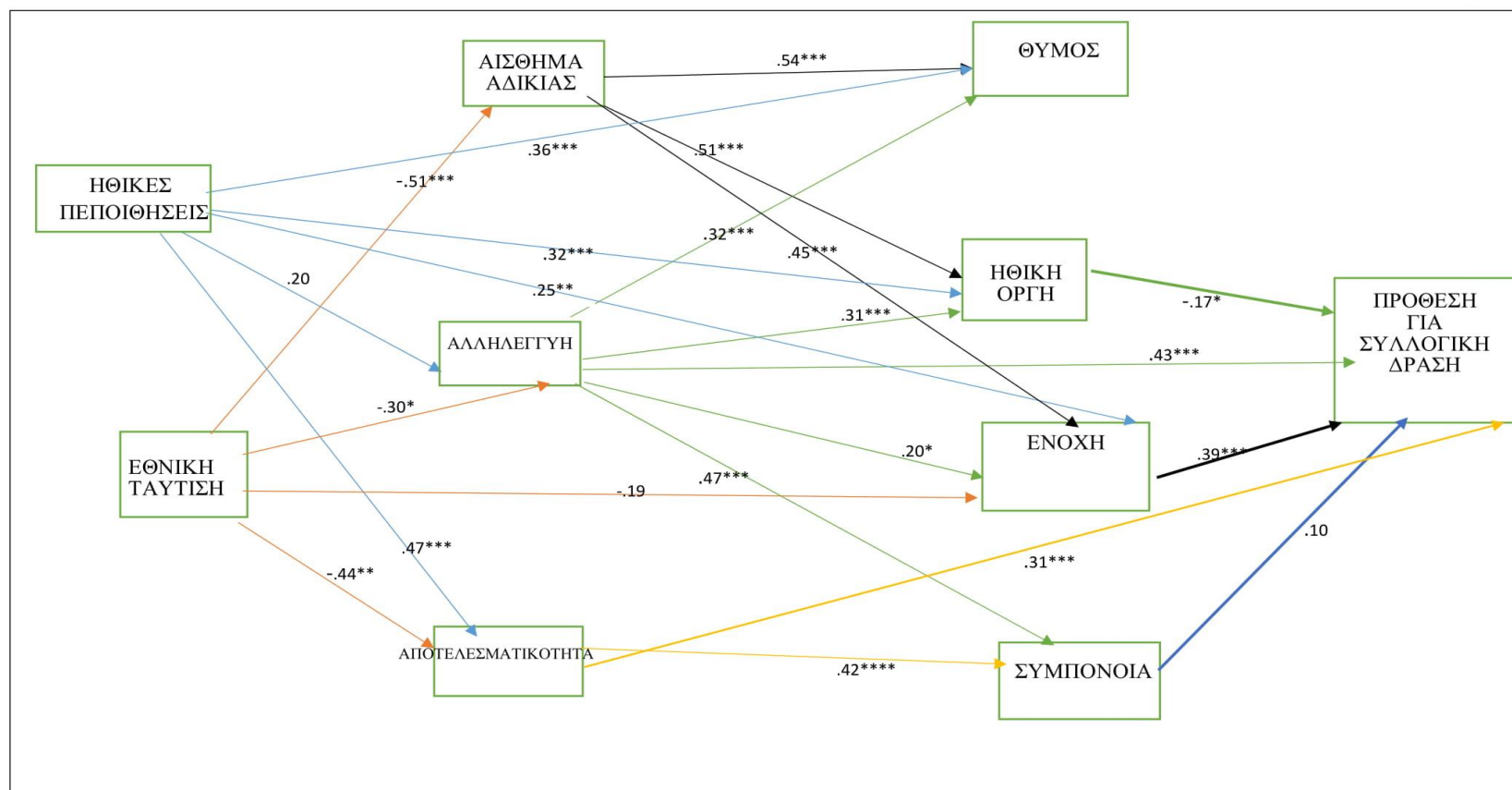
Από την ανάλυση λοιπόν προκύπτει ότι η αλληλεγγύη, και το συναίσθημα ενοχής έχουν άμεσες στατιστικά σημαντικές θετικές επιδράσεις, ενώ το συναίσθημα ηθικής οργής στατιστικά σημαντική αρνητική άμεση επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση. Όσον αφορά τις στατιστικά σημαντικές έμμεσες επιδράσεις, οι ηθικές πεποιθήσεις εμφανίζουν έμμεση θετική επίδραση ($\beta = .305$) στην πρόθεση για συλλογική δράση, η οποία

διαμεσολαβείται από την αλληλεγγύη, την αποτελεσματικότητα, καθώς και τα συναισθήματα ηθικής οργής και ενοχής. Η εθνική ταύτιση εμφανίζει αρνητική έμμεση επίδραση ($\beta = -.417$) στην πρόθεση για συλλογική δράση η οποία διαμεσολαβείται από την αλληλεγγύη, την αποτελεσματικότητα καθώς και από τα συναισθήματα ενοχής. Επιπρόσθετα η αίσθηση αδικίας προβλέπει θετικά την πρόθεση για συλλογική δράση ($\beta = .082$), δια μέσω των συναισθημάτων ηθικής οργής και ενοχής. Η αποτελεσματικότητα εμφανίζει έμμεση θετική επίδραση ($\beta = .042$) στην εξαρτημένη μας μεταβλητή η οποία διαμεσολαβείται από τα αισθήματα συμπόνοιας υπέρ των προσφύγων. Τέλος η αλληλεγγύη εμφανίζει έμμεση θετική επίδραση ($\beta = .069$) στην πρόθεση για συλλογική δράση η οποία διαμεσολαβείται από τα συναισθήματα οργής, ενοχής και συμπόνοιας.

Οι συνολικές επιδράσεις (άμεσες και έμμεσες) των ανεξάρτητων μεταβλητών και των διαμεσολαβητικών στην εξαρτημένη μεταβλητή δείχνουν ότι την ισχυρότερη επίδραση ασκεί η αλληλεγγύη ($\beta = .502$) και η εθνική ταύτιση ($\beta = -.417$), ενώ ακολουθούν το αίσθημα ενοχής ($\beta = .385$), η προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα ($\beta = .347$) και οι ηθικές πεποιθήσεις ($\beta = .305$).

Σχήμα 4: Μοντέλο ανάλυσης διαδρομών για το Εκτεταμένο Μοντέλο Κοινωνικής ταυτότητας για την συλλογική δράση για όσους είναι κακά της υγείας

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

(γ) Μοντέλο σύζευξης Κοινωνικής Κυριαρχίας (SDO) και Κοινωνικής Ταυτότητας για την Συλλογική Δράση.

Στο τρίτο αυτό μοντέλο ανάλυσης διαδρομών το οποίο ελέγχουμε με το σύνολο του δείγματος ($N = 242$), λαμβάνουμε υπόψη την άμεση επίδραση της «ανεξάρτητης» μεταβλητής του προσανατολισμού κοινωνικής κυριαρχίας (SDO), των διαμεσολαβητικών μεταβλητών, εθνικής ταύτισης, αλληλεγγύης στους πρόσφυγες, συλλογικής αποτελεσματικότητας, αισθήματος αδικίας, καθώς και των διαμεσολαβητικών μεταβλητών των συναισθημάτων, δηλαδή του θυμού, της ηθικής οργής, της ενοχής και της συμπόνοιας, ώστε να δούμε το σύνολο των επιδράσεων, τόσο άμεσων όσο και έμμεσων, στην εξαρτημένη μεταβλητή, την πρόθεση δηλαδή για συλλογική δράση.

Στη συνέχεια αφαιρέθηκαν οι μη στατιστικά σημαντικές συνδιακυμάνσεις και διαδρομές, που δεν συνεισέφεραν ούτε άμεσα ούτε έμμεσα στην εξαρτημένη μεταβλητή. Οι τιμές που εμφανίζονται στα ευθύγραμμα βέλη (διαδρομές) είναι μη σταθμισμένοι συντελεστές παλινδρόμησης (unstandardized regression coefficients).

Το τελικό αυτό μοντέλο ανάλυσης διαδρομών για τους πρόσφυγες είχε συνολικά πολύ καλή προσαρμογή ($N = 242$, $\chi^2 = 4.134$, $df = 7$, $p = .764$), όπως δείχνουν και οι δείκτες καλής προσαρμογής (goodness of fit), $NFI = .998$, $RFI = .989$, $CFI = 1.000$, $RMSEA = .000$, $pclose\ fit = .935$. Συνολικά, το μοντέλο ερμήνευσε το 83.4% της διακύμανσης της πρόθεσης για ανάληψη συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων.

Το μοντέλο με τις στατιστικά σημαντικές διαδρομές εμφανίζεται στο Σχήμα 5 και οι επιδράσεις (ολικές, άμεσες και έμμεσες) εμφανίζονται αναλυτικά στον Πίνακα 6.

Σε αυτό το μοντέλο ανάλυσης διαδρομών ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας εμφανίζει άμεση θετική επίδραση στην εθνική ταύτιση και αρνητικές άμεσες επιδράσεις, όπως

αναμέναμε από την βιβλιογραφία, στο αίσθημα αδικίας, στην αλληλεγγύη, την αποτελεσματικότητα καθώς και στα συναισθήματα θυμού, οργής και συμπόνοιας. Η εθνική ταύτιση προβλέπει άμεσα με αρνητικό πρόσημο το αίσθημα αδικίας, την αλληλεγγύη, την αποτελεσματικότητα, καθώς και το αίσθημα ενοχής. Το αίσθημα αδικίας προβλέπει με στατιστικώς σημαντική θετική επίδραση όλα τα συναισθήματα (θυμού, ενοχής, συμπόνοιας και ηθικής οργής), ενώ ακόμα εμφανίζει άμεση θετική επίδραση στην εξαρτημένη μας μεταβλητή. Με την σειρά της η αλληλεγγύη εμφανίζει θετική επίδραση σε όλα τα συναισθήματα, καθώς και στην πρόθεση για συλλογική δράση επιβεβαιώνοντας απόλυτα τις υποθέσεις μας και σε συμφωνία με προγενέστερες σχετικές μελέτες. Η αποτελεσματικότητα προβλέπει, άμεσα με θετικό τρόπο όλα τα συναισθήματα καθώς και την εξαρτημένη μας μεταβλητή. Τέλος όλα τα συναισθήματα πλην της ηθικής οργής εμφανίζουν άμεση θετική επίδραση στην πρόθεση για ανάληψη συλλογικής δράσης.

Από την ανάλυση λοιπόν προκύπτει ότι το αίσθημα αδικίας, η αλληλεγγύη και η αποτελεσματικότητα, καθώς και τα συναισθήματα θυμού, ενοχής και συμπόνοιας έχουν άμεσες στατιστικά σημαντικές θετικές επιδράσεις στην πρόθεση για συλλογική δράση.

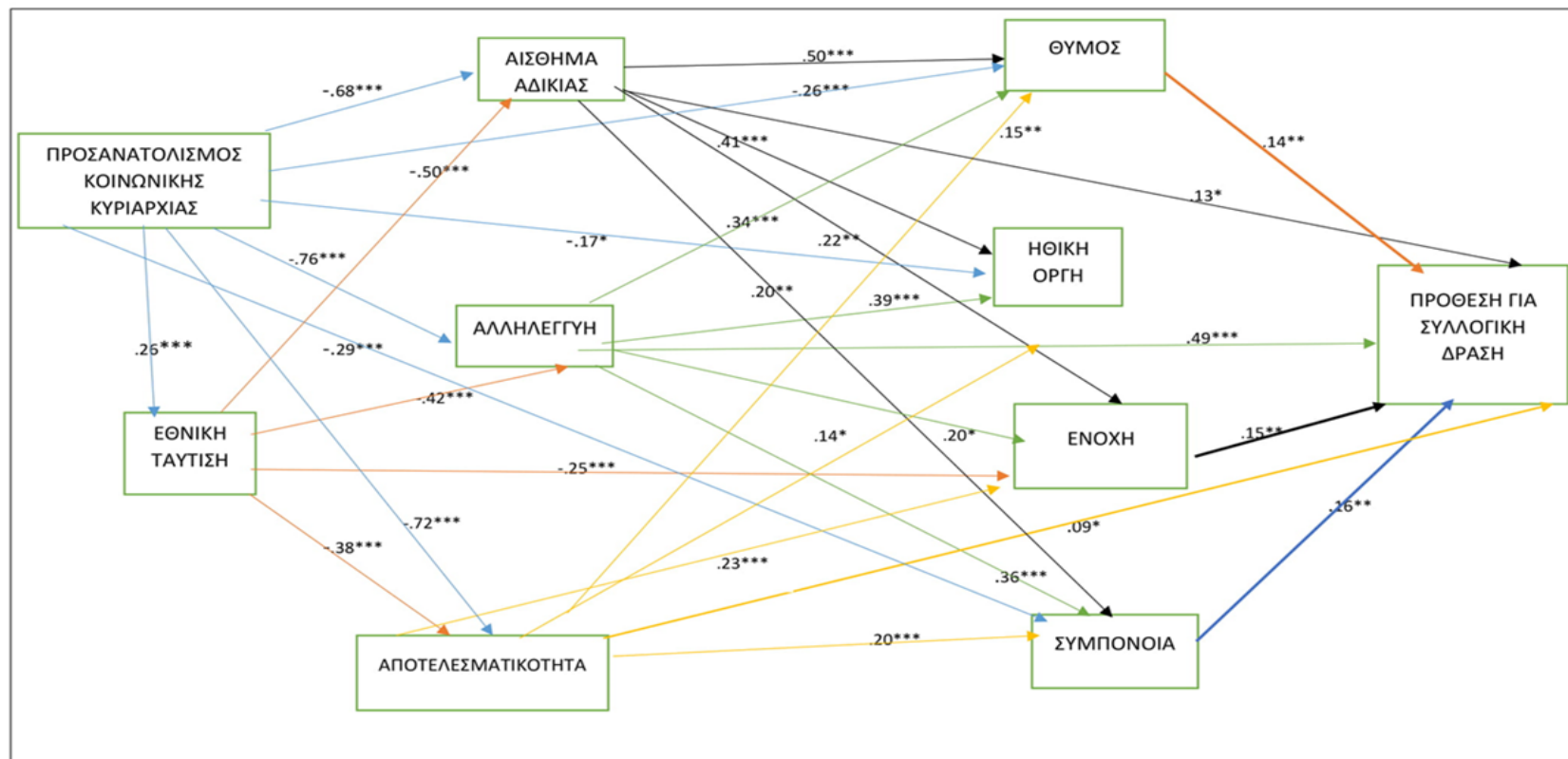
Αναφορικά με τις έμμεσες επιδράσεις το SDO εμφανίζει έμμεση αρνητική επίδραση ($\beta = -.983$) στην πρόθεση για συλλογική δράση, η οποία διαμεσολαβείται από το αίσθημα αδικίας, την αλληλεγγύη, την αποτελεσματικότητα καθώς και από τα συναισθήματα θυμού και συμπόνοιας. Η εθνική ταύτιση εμφανίζει αρνητική έμμεση επίδραση στην εξαρτημένη μας μεταβλητή ($\beta = -.495$), δια μέσω του αισθήματος αδικίας, της αλληλεγγύης, της προσλαμβανομένης αποτελεσματικότητας και της ενοχής. Ακόμα η αποτελεσματικότητα προβλέπει έμμεσα με θετικό πρόσημο την πρόθεση για συλλογική δράση ($\beta = .086$) δια μέσω των συναισθημάτων θυμού, ενοχής και συμπόνοιας. Με την σειρά της η αλληλεγγύη εμφανίζει έμμεση θετική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση ($\beta = .139$), η οποία διαμεσολαβείται από τα συναισθήματα θυμού, ενοχής και συμπόνοιας. Τέλος το αίσθημα

αδικίας εμφανίζει έμμεση θετική επίδραση πάνω στην εξαρτημένη μεταβλητή ($\beta = .131$), η οποία διαμεσολαβείται επίσης από τα συναισθήματα θυμού, ενοχής και συμπόνοιας.

Οι συνολικές επιδράσεις (άμεσες και έμμεσες) των ανεξάρτητων μεταβλητών και των διαμεσολαβητικών στην εξαρτημένη μεταβλητή δείχνουν ότι την ισχυρότερη επίδραση ασκεί η ανεξάρτητη μεταβλητή, ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας ($\beta = -.983$) και η αλληλεγγύη ($\beta = .627$), ενώ ακολουθούν η εθνική ταύτιση ($\beta = -.495$), η αίσθηση αδικίας ($\beta = .258$) και η προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα ($\beta = .173$).

Σχήμα 5: Μοντέλο ανάλυσης διαδρομών για το Μοντέλο σύζευξης Προσανατολισμού Κοινωνικής Κυριαρχίας και Κοινωνικής Ταυτότητας για την συλλογική δράση.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Συμπεράσματα - Συζήτηση

Στη συγκεκριμένη έρευνα, στόχος ήταν να διερευνηθούν τα κίνητρα και οι συνθήκες που ωθούν τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας να αναλάβουν συμπονετική συλλογική δράση προς υποστήριξη μιας μειονεκτικής ομάδας όπως είναι οι πρόσφυγες. Σε ένα κόσμο διαρκών συγκρούσεων και ανισοτήτων που αυξάνονται σε βάρος των αδυνάμων καθίσταται σημαντικό να φωτίσουμε τι μπορεί να κινητοποιήσει και να οδηγήσει τους ισχυρούς να αναπτύξουν αλληλέγγυα δράση υπέρ των μειονεκτούντων.

Με την βοήθεια δύο βασικών θεωριών της κοινωνικής ψυχολογίας για τις διομαδικές σχέσεις, την θεωρία κοινωνικής ταυτότητας και τον προσανατολισμό κοινωνικής κυριαρχίας (SDO) και δεδομένα από ημεδαπούς κατοίκους της Σάμου, οι οποίοι ήρθαν σε επαφή με τους πρόσφυγες, σε μια περίοδο έντονου αναβρασμού στο νησί σχετικά με την προσφυγική κρίση επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε σε βάθος το βαθμό, τις συνθήκες και τα κίνητρα κάτω από τα οποία οι κάτοικοι οδηγούνται σε πρόθεση για ανάπτυξη συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζουν σχετικές ομοιότητες και επαληθεύουν σε μεγάλο βαθμό την υπάρχουσα βιβλιογραφία για την συμπονετική συλλογική δράση.

- Εκτεταμένο Μοντέλο Κοινωνικής Ταυτότητας για την Συλλογική Δράση

Αναφορικά με την πρώτη θεωρία της κοινωνικής ψυχολογίας την οποία έχουμε ως αφετηρία, την θεωρία κοινωνικής ταυτότητας, προχωρήσαμε στην κατασκευή ενός εκτεταμένου μοντέλου κοινωνικής ταυτότητας για την συλλογική δράση, που περιλαμβάνει την κομβικής σημασίας έννοια των ηθικών πεποιθήσεων (Skitka et al., 2005; Van Zomeren et al., 2011). Με δεδομένα από κατοίκους της Σάμου που βιώνουν με ένταση το προσφυγικό φαινόμενο βρήκαμε εμπειρική υποστήριξη για το θεωρητικό μας μοντέλο.

Ειδικότερα αφού διενεργήθηκε έλεγχος t-test, μεταξύ των ατόμων που είναι υπέρ της ισότητας (δείκτης ισότητας > 4, $N = 153$) και σε όσους είναι κατά της ισότητας (δείκτης ισότητας ≤ 4 , $N = 89$) για να δούμε τυχόν διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων ως προς τις υπό μέτρηση μεταβλητές φάνηκε ότι σε όλες τις μεταβλητές υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων. Όσοι είναι υπέρ της ισότητας εμφανίζουν ισχυρότερες ηθικές πεποιθήσεις, εντονότερα συναισθήματα (θυμό, οργή, ενοχή, συμπόνοια), υψηλότερο αίσθημα αδικίας, μεγαλύτερη προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα, μεγαλύτερη αλληλεγγύη και τέλος ισχυρότερη πρόθεση για συλλογική δράση από όσους είναι κατά της

ισότητας όπως ήταν αναμενόμενο, καθώς διάκινται θετικά εν γένει απέναντι στο προσφυγικό και φαίνεται πως επιθυμούν να βελτιώσουν την κατάσταση των προσφύγων διά μέσω ανάληψης συλλογικής δράσης. Αντίθετα όσοι είναι κατά της ισότητας εμφανίζουν υψηλότερη εθνική ταύτιση και υψηλότερο προσανατολισμό κοινωνικής κυριαρχίας από όσους είναι υπέρ της ισότητας, καθώς φαίνεται ότι επιδιώκουν την διατήρηση του status quo και την προστασία της πλεονεκτικής θέσης τους στην κοινωνία και ως εκ τούτου δεν φαίνονται ιδιαίτερος θετικοί στην ανάπτυξη συλλογικής δράσης υπέρ μιας μειονεκτικής ομάδας όπως οι πρόσφυγες. Συνεπώς με βάση τις στάσεις των κατοίκων απέναντι στην ισότητα Ελλήνων και προσφύγων ελέγξαμε στατιστικά δύο μοντέλα κοινωνικής ταυτότητας, ένα για όσους είναι υπέρ της ισότητας και ένα για όσους διάκινται μάλλον αρνητικά στο σχετικό ζήτημα.

- Στο πρώτο μοντέλο με δείγμα όσους είναι υπέρ της ισότητας ($N = 153$), βρήκαμε σε αντιστοιχία με την σχετική βιβλιογραφία και την μελέτη των van Zomeren και συνεργατών (2011), ότι οι ηθικές πεποιθήσεις έχουν άμεση θετική επίδραση στο αίσθημα αδικίας, την αλληλεγγύη και την αποτελεσματικότητα, ενώ επιπρόσθετα προβλέπουν την πρόθεση για συλλογική δράση έμμεσα δια μέσω της αλληλεγγύης και του αισθήματος αδικίας. Ισχυρές συνεπώς ηθικές πεποιθήσεις αναφορικά με το προσφυγικό οδηγούν σε ισχυρότερη πρόθεση για συλλογική δράση όπως και αναμέναμε από την σχετική θεωρία. Ακόμα η αλληλεγγύη, προβλέπει αξιόπιστα την συλλογική δράση τόσο άμεσα όσο και έμμεσα δια μέσω των συναισθημάτων επιβεβαιώνοντας την σχετική θεωρία. Όταν συνεπώς τα άτομα μιας ομάδας αισθάνονται αλληλεγγύη για μια μειονεκτική ομάδα, είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν ώστε να επιφέρουν την βελτίωση των συνθηκών ζωής των μελών της (Subasic et al., 2008).

Επιπρόσθετα τα συναισθήματα (με εξαίρεση την ηθική οργή), όπως είχαμε υποθέσει προβλέπουν την πρόθεση για συλλογική δράση επιβεβαιώνοντας τον διαμεσολαβητικό τους ρόλο στο θεωρητικό μας μοντέλο. Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ως αξιόλογο εύρημα ο καταλυτικός ρόλος των συναισθημάτων στο θεωρητικό μας μοντέλο καθόσον αν και στην σχετική με την συλλογική δράση βιβλιογραφία μονοπωλεί κυρίως ο θυμός ως προβλεπτικός παράγοντας της συλλογικής δράσης, τα αποτελέσματά μας δείχνουν, ότι τόσο η συμπόνοια όσο και η οργή μπορούν να κινητοποιήσουν τα μέλη της πλεονεκτικής ομάδας να αναλάβουν συλλογική δράση υπέρ των αδυνάμων, σε συμφωνία με προηγούμενες σχετικές μελέτες αναφορικά με την συλλογική δράση (Iyer, Leach & Pedersen, 2004; Leach et al., 2006; Leach et al., 2002; Saab et al., 2015; Thomas et al., 2018).

Από την άλλη η εθνική ταύτιση έχει αρνητική επίδραση στην αλληλεγγύη καθώς και έμμεση αρνητική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση, η οποία διαμεσολαβείται από την αλληλεγγύη και το αίσθημα αδικίας. Όπως είναι αναμενόμενο δηλαδή όσο πιο ισχυρή ενδοομαδική ταύτιση νιώθεις, τόσο λιγότερο πρόθυμος είσαι να αναλάβεις συλλογική δράση υπέρ μιας εξωομάδας όπως είναι οι πρόσφυγες, καθώς επιδιώκεις να προστατεύσεις το προνομιακό καθεστώς της ενδοομάδας. Ισχυρή συνεπώς εθνική ταύτιση οδηγεί σε χαμηλή πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ της μειονεκτικής ομάδας. Το μοντέλο μας ερμήνευσε 75.9% της διακύμανσης της πρόθεσης για ανάληψη συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων, που είναι ένα πολύ σημαντικό ποσοστό, γεγονός που δείχνει την βαρύνουσα σημασία που έχει στην κατανόηση της συμπαθητικής συλλογικής δράσης η κατασκευή ενός μοντέλου που ενσωματώνει τις ηθικές πεποιθήσεις, την κοινωνική ταυτότητα καθώς και την συναισθηματική διαμεσολάβηση, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την σημασία του θεωρητικού πλουραλισμού για την μελέτη ενός σύνθετου κοινωνικού φαινομένου όπως η συμπαθητική συλλογική δράση.

- Στο δεύτερο μοντέλο έχουμε τις ίδιες ακριβώς μεταβλητές με το πρώτο, απλά ως δείγμα έχουμε άτομα του νησιού τα οποία δεν βλέπουν θετικά την ισότητα Ελλήνων και προσφύγων ($N = 89$). Τα αποτελέσματα των δύο αυτών μοντέλων διαφέρουν σε ένα βαθμό όπως ήταν αναμενόμενο. Οι ηθικές πεποιθήσεις, ως ανεξάρτητη μεταβλητή και στο μοντέλο μας αυτό προβλέπουν άμεσα την αποτελεσματικότητα και τα συναισθήματα θυμού, οργής και ενοχής, ενώ βασική διαφορά με το προηγούμενο μοντέλο και την σχετική βιβλιογραφία είναι ότι οι ηθικές πεποιθήσεις δεν προβλέπουν με στατιστικά σημαντικό τρόπο την αλληλεγγύη. Υπάρχει όμως μια στατιστική τάση ($p = .054$) στην εν λόγω πρόβλεψη. Ακόμα οι ηθικές πεποιθήσεις προβλέπουν την πρόθεση για συλλογική δράση, έμμεσα δια μέσω της αλληλεγγύης, της αποτελεσματικότητας, καθώς και των συναισθημάτων ηθικής οργής και ενοχής. Με την σειρά της η αλληλεγγύη προβλέπει άμεσα όλα τα συναισθήματα καθώς και την πρόθεση για συλλογική δράση αλλά και έμμεσα, δια μέσω της οργής, της ενοχής και της συμπόνοιας, επιβεβαιώνοντας την βασική υπόθεσή μας. Επιπρόσθετα από τα συναισθήματα, η ηθική οργή και η ενοχή στο μοντέλο αυτό προβλέπουν την πρόθεση για συλλογική δράση, η συμπόνοια εμφανίζει μια στατιστική τάση ($p = .056$), ενώ ο θυμός δεν προβλέπει την εξαρτημένη μας μεταβλητή, σε αντίθεση με τα ευρήματα στη σχετική βιβλιογραφία και την σχετική υπόθεσή μας.

Αναφορικά με την πρόβλεψη αυτή που δεν επιβεβαιώθηκε, δηλαδή την επίδρασή του θυμού στην πρόθεση για συλλογική δράση, αλλά και γενικότερα το γεγονός ότι και τα λοιπά συναισθήματα πλην της ενοχής δεν φαίνεται να προβλέπουν με θετικό τρόπο και αξιόπιστα

την συλλογική δράση όπως στο προηγούμενο μοντέλο μας, υποθέτουμε ότι αυτό ίσως οφείλεται στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του δείγματος στο μοντέλο αυτό. Όπως έχουμε δει σε σχετικές μελέτες για την συλλογική δράση, ο θυμός ανάμεσα στα μέλη της κυρίαρχης ομάδας οδηγεί σε πρόθεση για συλλογική δράση υπέρ των μειονεκτούντων μόνο όταν τα μέλη αναγνωρίζουν την κατάσταση της ομάδας τους ως πλεονεκτική σε σχέση με την εξωομάδα, ενώ όταν δεν αναγνωρίζουν το συλλογικό μειονέκτημα της εξωομάδας αντιτίθενται σε αυτή (McGarty et al., 2005). Καθόσον στο δείγμα μας αυτό οι συμμετέχοντες δε στέκονται αλληλέγγυα απέναντι στους πρόσφυγες και δε φαίνεται να αναγνωρίζουν το δομικό τους πλεονέκτημα, συγκριτικά με την κατάσταση των προσφύγων θεωρούμε ότι το γεγονός αυτό πιθανώς εξηγεί τη μη ισχυρή προβλεπτική επίδραση των συναισθημάτων πάνω στην εξαρτημένη μας μεταβλητή στο μοντέλο αυτό.

Τέλος σύμφωνα με την βιβλιογραφία και τις υποθέσεις μας και η αποτελεσματικότητα προβλέπει την εξαρτημένη μας μεταβλητή τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Το μοντέλο αυτό με την σειρά του εξηγεί το 74% της διακύμανσης της πρόθεσης για ανάληψη συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων.

Μετά από επισκόπηση και των δύο εκτεταμένων μοντέλων κοινωνικής ταυτότητας φαίνεται ότι η διαφοροποίηση του δείγματος, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά επηρεάζει τις επιδράσεις τόσο της ανεξάρτητης μεταβλητής, όσο και των λοιπών μεταβλητών στην πρόθεση για συλλογική δράση. Το δεύτερο αυτό μοντέλο εμφανίζει χειρότερους δείκτες καλής προσαρμογής (goodness of fit), από το πρώτο μας μοντέλο, γεγονός που υποθέτουμε ότι ίσως οφείλεται σε ένα βαθμό στο μικρό μέγεθος του δείγματος, καθόσον τα μοντέλα δομικών εξισώσεων έχουν αυστηρές στατιστικές και μεθοδολογικές απαιτήσεις και είναι ευαίσθητα στο μέγεθος του δείγματος.

Ακόμα παρατηρούμε την αλλαγή του μεγέθους κάποιων επιδράσεων στο δεύτερο αυτό εκτεταμένο μοντέλο συγκριτικά με το προηγούμενο και υποθέτουμε ότι οι μη θετικές στάσεις των ερωτηθέντων εν γένει απέναντι στο προσφυγικό, πιθανώς συσκοτίζουν στο δεύτερο αυτό μοντέλο κάποιες από τις πεποιθήσεις και τα κίνητρα των ερωτηθέντων και θα ήταν ενδιαφέρον σε μελλοντική έρευνα να μελετηθούν περισσότερο ενδελεχώς οι διαφοροποιήσεις αυτές.

Λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος στο δεύτερο αυτό μοντέλο, καθώς οι περισσότεροι ερευνητές συμφωνούν ότι είναι παρακινδυνευμένο να εφαρμόζεται η μέθοδος των μοντέλων δομικών εξισώσεων σε δείγματα κάτω των 100 ατόμων (Boomsma, 1983), δε θα θέλαμε να επεκταθούμε περισσότερο σε εκτιμήσεις αναφορικά με τις διαφοροποιήσεις που

παρατηρούνται στο μοντέλο αυτό καθόσον το μικρό δείγμα δεν μας επιτρέπει να κάνουμε με ασφάλεια περαιτέρω υποθέσεις.

Επιπρόσθετα, αξίζει να αναφερθεί ότι εξαιτίας της αντίθεσης των συμμετεχόντων στο μοντέλο αυτό στην ισότητα Ελλήνων και προσφύγων και κατ' επέκταση λόγω της αρνητικής τους διάθεσης αναφορικά με την αλληλεγγύη στο προσφυγικό, υποθέτουμε ότι κάποιες από τις απαντήσεις τους πιθανώς να μην είναι απολύτως ενδεικτικές των πραγματικών τους αντιλήψεων, καθώς τα άτομα μπορεί να προσπαθούν μέσω των απαντήσεων να φανούν λιγότερο προκατειλημμένα ή να δηλώνουν λιγότερη ταύτιση με ακραίες απόψεις απ' αυτό που πραγματικά ισχύει, γεγονός που φυσικά συσκοτίζει τις αναλύσεις και δυσχεραίνει την πληρέστερη κατανόηση της συμπαθητικής συλλογικής δράσης καθώς και την ανάδειξη των υπάρχουσών διαφορών στις στάσεις απέναντι στο προσφυγικό.

Όπως έχουμε δει από την υπάρχουσα βιβλιογραφία που συνδέει τις ηθικές πεποιθήσεις με την συλλογική δράση, οι ηθικές πεποιθήσεις αναφέρονται στο πόσο έντονα αισθάνονται οι άνθρωποι σχετικά με την υποστήριξή τους ή την αντίθεσή τους στην κοινωνική ανισότητα. Ειδικότερα, φαίνεται ότι οι ηθικές πεποιθήσεις κατά της κοινωνικής ανισότητας μπορούν να παρακινήσουν τους ευνοημένους να δράσουν προς ανατροπή της κοινωνικής ανισότητας (Skitka et al., 2005). Για τους ευνοούμενους, δηλαδή οι ηθικές πεποιθήσεις είναι ισχυροί παράγοντες πρόθεσης για συλλογική δράση. Ως απόρροια των ανωτέρω καταλήγουμε στο γεγονός ότι το εκτεταμένο μοντέλο προβλέπει ισχυρότερα και πληρέστερα την συλλογική δράση όταν οι πλεονεκτούντες αναγνωρίζουν το δομικό τους πλεονέκτημα και τάσσονται κατά της κοινωνικής ανισότητας, όπως συμβαίνει στο πρώτο μας μοντέλο, κάτι όμως που δε συμβαίνει στο δεύτερο, όπου δείγμα μας είναι κατά της ισότητας Ελλήνων και προσφύγων.

Τα αποτελέσματα όμως παρά τις όποιες αδυναμίες του δεύτερου μοντέλου δείχνουν, ότι το θεωρητικό μας εκτεταμένο μοντέλο για τη συλλογική δράση είναι σε θέση να προβλέψει την πρόθεση για ανάληψη συμπαθητικής συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων τόσο για όσους είναι υπέρ της ισότητας Ελλήνων και προσφύγων καθώς και όταν έχουμε ως δείγμα άτομα που δεν υποστηρίζουν απολύτως την σχετική ισότητα, γεγονός που θεωρούμε ότι συνιστά σημαντικό εύρημα και εξαίρει την σημασία των ηθικών πεποιθήσεων στην μελέτη των διομαδικών σχέσεων.

Συγκεφαλαιωτικά, μια προσεκτική ματιά στο εκτεταμένο μοντέλο κοινωνικής ταυτότητας για την συλλογική δράση το οποίο κατασκευάσαμε, μας οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι οι ηθικές πεποιθήσεις, όταν παραβιάζονται μπορούν να ενεργοποιήσουν την συλλογική

δράση ακόμα και σε όσους δεν είναι ιδιαίτερα υπέρ της ισότητας Ελλήνων προσφύγων, δείχνοντας ότι οι ηθικές πεποιθήσεις διαπερνούν την ατομική ιδεολογία και όταν ενεργοποιηθούν μπορούν να οδηγήσουν σε ανάληψη συλλογικής δράσης. Συνεπώς οι ηθικές πεποιθήσεις σε συνδυασμό με τις διαδικασίες της κοινωνικής ταυτότητας για τη συλλογική δράση δύνανται να αποτελέσουν ένα βασικό πυλώνα στην προσπάθειά μας να εξηγήσουμε πληρέστερα την συμπαθητική συλλογική δράση.

Αξίζει λοιπόν να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις επιδράσεις που μπορεί να επιφέρουν οι ηθικές πεποιθήσεις στις διομαδικές σχέσεις, καθώς φαίνεται ότι έχουν την δύναμη να εξηγήσουν την συμπαθητική συλλογική δράση κατά της κοινωνικής ανισότητας. Σε αυτή την γραμμή σκέψης η ενσωμάτωση των ηθικών πεποιθήσεων στο SIMCA, σε συνδυασμό με την συναισθηματική διαμεσολάβηση, η οποία δεν υπήρχε στο αρχικό εκτεταμένο SIMCA, αλλά συμπεριλήφθηκε στο μοντέλο που ελέγξαμε ερευνητικά, διαφαίνεται ότι αποτελεί μια σημαντική πρωτοτυπία της έρευνάς μας, η οποία συμπληρώνει την βιβλιογραφία της συλλογικής δράσης υπέρ των μειονεκτικών ομάδων, καθώς όπως βλέπουμε από τα αποτελέσματα μπορεί να εξηγήσει σε σημαντικό βαθμό τις δυναμικές διαδικασίες που οδηγούν τα άτομα σε πρόθεση για συμπαθητική συλλογική δράση.

- Μοντέλο σύζευξης Κοινωνικής Κυριαρχίας και Κοινωνικής Ταυτότητας για την συλλογική δράση

Αναφορικά με την δεύτερη θεωρία της κοινωνικής ψυχολογίας, την θεωρία κοινωνικής κυριαρχίας, προχωρήσαμε στην κατασκευή ενός μοντέλου σύζευξης προσανατολισμού κοινωνικής κυριαρχίας και κοινωνικής ταυτότητας για την συλλογική δράση, που περιλαμβάνει ως ανεξάρτητη μεταβλητή την ιδιαίτερης σημασίας έννοια του προσανατολισμού κοινωνικής κυριαρχίας (SDO; Pratto et al., 1994). Με δεδομένα από κατοίκους της Σάμου και πάλι βρήκαμε εμπειρική υποστήριξη και για αυτό το θεωρητικό μας μοντέλο.

Έχοντας ως δείγμα αυτή την φορά τα σύνολο των συμμετεχόντων στην έρευνα ($N = 242$), βρήκαμε σε αντιστοιχία με την σχετική βιβλιογραφία ότι το SDO, εμφανίζει θετική επίδραση στην εθνική ταύτιση και αρνητική επίδραση στην αλληλεγγύη, το αίσθημα αδικίας, την αποτελεσματικότητα καθώς και στα συναισθήματα του θυμού, της συμπάθειας και της οργής, επιβεβαιώνοντας απόλυτα τις σχετικές υποθέσεις μας. Όσοι σκοράρουν υψηλά στο

SDO, όπως αναμέναμε νιώθουν ισχυρή εθνική ταύτιση, επιθυμούν την διατήρηση του status quo και κατ' επέκταση δεν φέρονται αλληλέγγυα στο προσφυγικό και φυσικά δεν προτίθενται να αναπτύξουν συμπαθητική συλλογική δράση, υπέρ μιας μειονεκτικής ομάδας όπως οι πρόσφυγες. Παραδοσιακά εξάλλου η θεωρία κοινωνικής κυριαρχίας έχει χρησιμοποιηθεί για να αναδείξει την ανισότητα καθώς και θεσμικές διακρίσεις στις σχέσεις μεταξύ ομάδων (Sidanius & Pratto, 1999). Επίσης το SDO εμφανίζει έμμεση αρνητική επίδραση στην εξαρτημένη μας μεταβλητή, δια μέσω της αλληλεγγύης, της αποτελεσματικότητας, του αισθήματος αδικίας καθώς και δια μέσω των συναισθημάτων. Αυτό επιβεβαιώνει την βασική μας υπόθεση ότι το SDO θα έχει αρνητική επίδραση στην πρόθεση για συλλογική δράση καθώς όσοι σκοράρουν υψηλά στο SDO τίθενται ενάντια στην καλλιέργεια αλληλέγγυας συνείδησης απέναντι σε μειονεκτικές ομάδες όπως οι πρόσφυγες (Stewart et al., 2018). Ακόμα η αλληλεγγύη, με την σειρά της προβλέπει αξιόπιστα την συλλογική δράση τόσο άμεσα όσο και έμμεσα, δια μέσω των συναισθημάτων, επιβεβαιώνοντας και πάλι την σχετική θεωρία και τις υποθέσεις μας, καθώς όπως είδαμε όταν αισθάνεσαι αλληλέγγυος με μια μειονεκτική ομάδα τότε οδηγείσαι σε πράξεις που μπορούν να βελτιώσουν την θέση αυτής (Subasic et al., 2008; Subasic et al., 2011). Τέλος τόσο το αίσθημα αδικίας, όσο και η προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα προβλέπουν την εξαρτημένη μας μεταβλητή, τόσο άμεσα όσο και άμεσα δείχνοντας, ότι το προτεινόμενο θεωρητικό μας μοντέλο καταφέρνει να ενσωματώσει με επιτυχία τις διαδικασίες του μοντέλου SIMCA στο SDO και σε συνδυασμό με την συναισθηματική διαμεσολάβηση να εξηγήσει σε σημαντικό βαθμό την συμπαθητική συλλογική δράση.

Επιπρόσθετα και στο μοντέλο αυτό αξίζει να εστιάσουμε στο ρόλο των συναισθημάτων, ως κίνητρα για ανάληψη συλλογικής δράσης καθώς όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα, όλα τα συναισθήματα με εξαίρεση την ηθική οργή προβλέπουν την πρόθεση για ανάληψη συλλογικής δράσης, επιβεβαιώνοντας τις υποθέσεις μας καθώς και σχετικές μελέτες (Iyer et al., 2004; Leach et al., 2006; Leach et al., 2002; Saab et al., 2015; Thomas et al., 2018), για τον καταλυτικό ρόλο των συναισθημάτων στην μελέτη της συμπαθητικής συλλογικής δράσης.

Το μοντέλο ερμήνευσε το 83.4% της διακύμανσης της πρόθεσης για ανάληψης συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων, γεγονός που θεωρούμε ότι αναδεικνύει την εξέχουσα βαρύτητα που έχει ο συνδυασμός της μελέτης του προσανατολισμού κοινωνικής κυριαρχίας, της κοινωνικής ταυτότητας και των συναισθημάτων στην προσπάθεια να διερευνήσουμε σε βάθος την συμπαθητική συλλογική δράση. Τα αποτελέσματα σε αυτό το

μοντέλο, μας παρέχουν εμπειρικά στοιχεία για την ιδιαίτερη σημασία της θεωρίας κοινωνικής κυριαρχίας στην προσπάθεια για εξήγηση της συμπαθητικής συλλογικής δράσης υπέρ μιας μειονεκτικής ομάδας, όπως οι πρόσφυγες, καθώς όπως βλέπουμε, η απόφαση για ανάληψη συμπαθητικής συλλογικής δράσης απέναντι στην κοινωνική ανισότητα μπορεί να έχει τις ρίζες της σε ισχυρές ιδεολογικές ατομικές πεποιθήσεις σχετικά με την ανισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Θα μπορούσαμε συνεπώς κάνοντας μια επισκόπηση του ολοκληρωμένου μοντέλου SDO και κοινωνικής ταυτότητας για την συλλογική δράση, να τονίσουμε την σημασία της προσέγγισης των ιδεολογικών πεποιθήσεων στην προσπάθειά μας για μελέτη της συμπαθητικής συλλογικής δράσης. Φαίνεται δηλαδή ότι το SDO συμπληρώνει την θεωρία κοινωνικής ταυτότητας σε μια προσπάθεια για ολοκληρωμένη διερεύνηση της συλλογικής δράσης, καθώς μπορεί να φέρει στο φως τις συνθήκες και τα κίνητρα που οδηγούν τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας που αντιτίθενται στην διατήρηση της κοινωνικής ανισότητας, να δράσουν προκειμένου να την μειώσουν.

Τέλος αξίζει να αναφερθεί πως το ολοκληρωμένο μοντέλο σύζευξης του προσανατολισμού κοινωνικής κυριαρχίας (SDO) με το SIMCA, σε συνδυασμό με τα συναισθήματα, το οποίο ελέγξαμε ερευνητικά, αποτελεί καινοτομία της παρούσας έρευνας καθώς ως σήμερα δεν έχει ελεγχθεί ως μοντέλο για τη μελέτη της συμπαθητικής συλλογικής δράσης και μπορεί όπως φάνηκε από τα αποτελέσματα να βοηθήσει σημαντικά στην πληρέστερη κατανόηση αυτής.

Συγκεφαλαιωτικά, συνοψίζοντας όλα τα ανωτέρω αξίζει να σημειωθεί, ότι τα δεδομένα που συλλέξαμε μας παρέχουν εμπειρική υποστήριξη τόσο για το εκτεταμένο μοντέλο κοινωνικής ταυτότητας, όσο και για το μοντέλο σύζευξης προσανατολισμού κοινωνικής κυριαρχίας και κοινωνικής ταυτότητας. Τα ευρήματά μας δηλαδή τονίζουν την σημασία τόσο των διαδικασιών της κοινωνικής ταυτότητας, όσο και της ατομικής ιδεολογίας στην προσπάθεια για διερεύνηση της συμπονετικής συλλογικής δράσης. Έτσι ενώ το εκτεταμένο SIMCA εστιάζει στο πως νιώθουν τα άτομα της κυρίαρχης ομάδας για μια μειονεκτική ομάδα όπως είναι οι πρόσφυγες, το μοντέλο SDO εστιάζει στο ρόλο της ατομικής ιδεολογίας σχετικά με την εξωομάδα.

Ο συνδυασμός των δύο αυτών θεωριών, η σύζευξη δηλαδή του SDO με το εκτεταμένο SIMCA, σε συνδυασμό με την συναισθηματική διαμεσολάβηση, συνιστά όπως φαίνεται καινοτομία στην μελέτη της συμπαθητικής συλλογικής δράσης, την οποία δύναται να

συμπληρώσει και να επεκτείνει και κρίνοντας από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, βλέπουμε ότι μπορεί να μας παρέχει μια πληρέστερη εικόνα του γιατί οι άνθρωποι θα μπορούσαν να αναλάβουν συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων καθώς και κάτω από ποιες συνθήκες.

Ως επίλογο θα μπορούσαμε να πούμε ότι βάσει των ευρημάτων μας, από τη μία οι ηθικές πεποιθήσεις κινητοποιούν τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας να αντιμετωπίσουν την κοινωνική ανισότητα, επειδή η παραβίασή τους αυξάνει την αλληλεγγύη (solidarity) με την μειονεκτική ομάδα των προσφύγων, ενώ από την άλλη το SDO λειτουργεί εναντίον ανάπτυξης συμπαθητικής συλλογικής δράσης υπέρ των αδυνάμων καθώς ισχυρός προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας οδηγεί σε χαμηλή αλληλεγγύη με την μειονεκτική εξωομάδα και κατ' επέκταση χαμηλή πρόθεση για ανάληψη συλλογικής δράσης, υπέρ των προσφύγων.

Αξίζει νομίζουμε να αναφερθεί σε συνέχεια των ευρημάτων μας, ότι η συνθετότητα της σημερινής κοινωνικής κατάστασης και η πολυπλοκότητα των σχέσεων ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες στις σύγχρονες κοινωνίες απαιτεί ιδιαίτερα προσεκτική προσέγγιση καθώς και θεωρητικό και εμπειρικό πλουραλισμό, ώστε να καταστεί εφικτό να αναδυθούν τα κίνητρα και οι συνθήκες που οδηγούν σε συμπαθητική συλλογική δράση. Καθίσταται συνεπώς αναγκαία η σε βάθος κοινωνιοψυχολογική μελέτη της συλλογικής δράσης, ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα, πότε, πώς και γιατί τα μέλη των πλεονεκτικών ομάδων εμπλέκονται στην προώθηση ή την παρεμπόδιση της κοινωνικής αλλαγής δια μέσω της συλλογικής δράσης.

Φτάνοντας λοιπόν στο τέλος και θέλοντας να πιστεύουμε ότι έχουμε πετύχει σε σημαντικό βαθμό τους στόχους μας, σειρά έχουν σκέψεις σχετικά με μελλοντικά βήματα που μπορούν να γίνουν στο πλαίσιο ερευνών αναφορικά με την συμπονετική συλλογική δράση, καθώς και κάποιοι περιορισμοί που υπάρχουν στην σχετική μας μελέτη.

Περιορισμοί και μελλοντικές προτάσεις

Συνοπτικά, θα θέλαμε να αναφέρουμε, ότι στην έρευνά μας υπάρχουν κάποιοι πρακτικοί και ποιοτικοί περιορισμοί οι οποίοι πιθανώς επηρέασαν τα αποτελέσματα της μελέτης μας.

Αρχικά η διαδικασία της δειγματοληψίας, καθόσον ήταν ευκαιριακή, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το δείγμα μας δεν είναι αντιπροσωπευτικό και πιθανώς δεν έχει την ίδια σύσταση με το γενικό πληθυσμό. Έτσι τα σχετικά αποτελέσματα ενδέχεται να ισχύουν μόνο

για πληθυσμούς που έχουν χαρακτηριστικά όμοια με αυτά του πληθυσμού της έρευνας. Ακόμα, η χρήση ερωτηματολογίων αυτό-αναφοράς πιθανώς δεν είναι πάντα ενδεικτική της πραγματικής κατάστασης καθώς οι συμμετέχοντες πολλές φορές δεν απαντούν με πλήρη ειλικρίνεια, γεγονός που πιθανώς συσκοτίζει τις ακριβείς στάσεις και πεποιθήσεις τους.

Ένας επίσης σχετικός περιορισμός είναι το γεγονός πως δεν ελέγχουμε ως μεταβλητή την πραγματική συμπεριφορά αλλά την πρόθεση για ανάληψη συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων. Αυτό όμως δεν αναιρεί τα αποτελέσματα της μελέτης μας, καθώς όπως έχουμε δει και σε σχετικές μελέτες (van Zomeren et al., 2008), η χρήση ως μεταβλητής της πρόθεσης για συλλογική δράση δεν ακυρώνει τα αποτελέσματα σε καμία περίπτωση, απλά φαίνεται πιθανό να επηρεάζει σε κάποιο βαθμό το μέγεθος των αποτελεσμάτων.

Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες αυτές, τα δεδομένα αξίζει να σημειωθεί ότι συλλέχθηκαν σε μια περίοδο κατά την οποία συζητείται έντονα η «προσφυγική κρίση» και σε ένα τόπο που μονοπωλεί καθημερινά εδώ και καιρό το προσφυγικό στο επίκεντρο της συζήτησης, αλλάζοντας τον χάρτη της καθημερινότητας για χιλιάδες κατοίκους καθιστώντας την έρευνά μας ιδιαίτερος επίκαιρη.

Στο σημείο αυτό τέλος θέλουμε να τονίσουμε, ότι η μελέτη αυτή μπορεί να αποτελέσει ένα βήμα στην περαιτέρω ανάπτυξη της έρευνας πάνω στην συμπαθητική συλλογική δράση υπέρ των προσφύγων, δεδομένης αφενός της περιορισμένης έρευνας επί του θέματος στο ελληνικό επιστημονικό πεδίο, και έχοντας αφετέρου κατά νου την ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος για την ελληνική κοινωνία, στην παρούσα χρονική στιγμή.

Με βάση συνεπώς όλα τα ανωτέρω και ελπίζοντας, ότι με το ως άνω έργο μας προσθέσαμε έστω και ένα λιθαράκι στη μελέτη της Συλλογικής Δράσης, στεκόμαστε στην ανάγκη για συνέχιση της σχετικής έρευνας, εστιάζοντας ιδιαίτερα στο θεωρητικό πλουραλισμό που φαίνεται να απαιτείται για να εξηγηθεί σφαιρικά και σε βάθος η συμπαθητική συλλογική δράση από τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας. Έχοντας κατά νου τα ευρήματα και τις επιπτώσεις της μελέτης μας στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, προτείνουμε την περαιτέρω κοινωνικοψυχολογική διερεύνηση του σχετικού φαινομένου, υπό το πρίσμα ενώ ενιαίου μεθοδολογικού πλαισίου που θα ελέγχει ταυτόχρονα, και με ένα σημαντικό σε μέγεθος και αντιπροσωπευτικό δείγμα, τόσο τις διαδικασίες που απορρέουν από την κοινωνική ταυτότητα για την συλλογική δράση, όσο και θεωρίες που εστιάζουν στην ατομική ιδεολογία, όπως ο δεξιόστροφος αυταρχισμός και ο προσανατολισμός κοινωνικής κυριαρχίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ:

Bandura, A. (2000). Exercise of human agency through collective efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, 9(3), 75-78.

Barth, M., Jugert, P., Wutzler, M., & Fritsche, I. (2015). Absolute moral standards and global identity as independent predictors of collective action against global injustice. *European Journal of Social Psychology*, 45(7), 918-930.

Boomsma, A. (1983). *On the robustness of LISREL (maximum likelihood estimation) against small sample size and nonnormality*. Amsterdam: Sociometric Research Foundation.

Cameron, J. E. (2004). A three-factor model of social identity. *Self and Identity*, 3(3), 239-262.

Chayinska, M., Minescu, A., & McGarty, C. (2017). Political solidarity through action (and inaction): How international relations changed intracultural perceptions in Ukraine. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(3), 396-408.

Γκουμάτση, Σ., Προδρομίτης, Γ. & Παπαστάμου, Σ. (2010). Όψεις συμβολικής νομιμοποίησης και απονομιμοποίησης του κοινωνικού συστήματος. Στο Παπαστάμου, Προδρομίτης και Παυλόπουλος, Κοινωνική σκέψη, νόηση και συμπεριφορά. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R., & Manstead, A. S. (1998). Guilty by association: When one's group has a negative history. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(4), 872.

Harth, N. S., Kessler, T., & Leach, C. W. (2008). Advantaged group's emotional reactions to intergroup inequality: The dynamics of pride, guilt, and sympathy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *34*(1), 115-129.

Ho, A. K., Sidanius, J., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J., Pratto, F., Henkel, K. E., ... & Stewart, A. L. (2015). The nature of social dominance orientation: Theorizing and measuring preferences for intergroup inequality using the new SDO₇ scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, *109*(6), 1003.

Iyer, A., Leach, C. W., & Crosby, F. J. (2003). White guilt and racial compensation: The benefits and limits of self-focus. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *29*(1), 117-129.

Iyer, A., Leach, C. W., & Pedersen, A. (2004). Racial wrongs and restitutions: The role of guilt and other group-based emotions. In N. Branscombe & B. Doosje (Eds.), *Collective guilt: International perspectives* (pp.262–283). New York, NY: Cambridge University Press.

Iyer, A., & Ryan, M. K. (2009). Why do men and women challenge gender discrimination in the workplace? The role of group status and in-group identification in predicting pathways to collective action. *Journal of Social Issues*, *65*(4), 791-814.

Kende, A., Lantos, N. A., Belinszky, A., Csaba, S., & Lukacs, Z. A. (2017). The politicized motivations of volunteers in the refugee crisis: Intergroup helping as the means to achieve social change. *Journal of Social and Political Psychology*, *5*, 260–281

Klandermans, B. (1984). Mobilization and participation: Social-psychological expansions of resource mobilization theory. *American Sociological Review*, 583-600

Leach, C. W., Iyer, A., & Pedersen, A. (2006). Anger and guilt about ingroup advantage explain the willingness for political action. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *32*(9), 1232-1245.

Leach, C. W., Iyer, A., & Pedersen, A. (2007). Angry opposition to government redress: When the structurally advantaged perceive themselves as relatively deprived. *British Journal of Social Psychology*, *46*(1), 191-204.

Leach, C. W., Snider, N., & Iyer, A. (2002). "Poisoning the consciences of the fortunate": The experience of relative advantage and support for social equality. In I. Walker & H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* (pp. 136–163). New York: Cambridge University Press

Leach, C. W., Van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M. L., Pennekamp, S. F., Doosje, B., & Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: a hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, *95*(1), 144.

Liu, J. H., Huang, L. L., & McFedries, C. (2008). Cross sectional and longitudinal differences in social dominance orientation and right wing authoritarianism as a function of political power and societal change. *Asian Journal of Social Psychology*, *11*(2), 116-126.

Mashuri, A., Zaduqisti, E., & Alroy-Thiberge, D. (2017). The role of dual categorization and relative ingroup prototypicality in reparations to a minority group: An examination of empathy and collective guilt as mediators. *Asian Journal of Social Psychology*, *20*(1), 33-44.

McGarty, C., Pedersen, A., Wayne Leach, C., Mansell, T., Waller, J., & Bliuc, A. M. (2005). Group-based guilt as a predictor of commitment to apology. *British Journal of Social Psychology*, *44*(4), 659-680.

McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American Journal of Sociology*, *82*(6), 1212-1241.

Montada, L., & Schneider, A. (1989). Justice and emotional reactions to the disadvantaged. *Social Justice Research*, *3*(4), 313-344.

Mullen, E., & Skitka, L. J. (2006). Exploring the psychological underpinnings of the moral mandate effect: Motivated reasoning, group differentiation, or anger? *Journal of Personality and Social Psychology, 90*(4), 629.

Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A., & Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*(2), 229.

Pagano, S. J., & Huo, Y. J. (2007). The role of moral emotions in predicting support for political actions in post-war Iraq. *Political Psychology, 28*(2), 227-255.

Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 741–763.

Pratto, F., Sidanius, J., Zeineddine, F. B., Kteily, N., & Levin, S. (2014). When domestic politics and international relations intermesh: Subordinated publics' factional support within layered power structures. *Foreign Policy Analysis, 10*(2), 127-148.

Pratto, F., Stewart, A. L., & Zeineddine, F. B. (2013). When inequality fails: Power, group dominance, and societal change. *Journal of Social and Political Psychology, 1*(1), 132-160.

Saab, R., Tausch, N., Spears, R., & Cheung, W. Y. (2015). Acting in solidarity: Testing an extended dual pathway model of collective action by bystander group members. *British Journal of Social Psychology, 54*(3), 539-560.

Schori-Eyal, N., Tagar, M. R., Saguy, T., & Halperin, E. (2015). The benefits of group-based pride: Pride can motivate guilt in intergroup conflicts among high glorifiers. *Journal of Experimental Social Psychology, 61*, 79-83.

Selvanathan, H. P., Techakesari, P., Tropp, L. R., & Barlow, F. K. (2018). Whites for racial justice: How contact with Black Americans predicts support for collective action among White Americans. *Group Processes & Intergroup Relations, 21*(6), 893-912.

Shi, J., Hao, Z., Saeri, A. K., & Cui, L. (2015). The dual-pathway model of collective action: Impacts of types of collective action and social identity. *Group Processes & Intergroup Relations, 18*(1), 45-65.

Sidanius, J., & Pratto, F. (1993). The inevitability of oppression and the dynamics of social dominance. In P. Sniderman, P. E. Tetlock, & E. G. Carmines (Eds.), *Prejudice, politics, and the American dilemma* (pp. 173–211). Stanford, CA: Stanford University Press

Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social oppression and hierarchy*. Cambridge: England. Cambridge University Press. Smith, SJ, Axelton, AM, & Saucier, DA (2009). The effects of contact on sexual prejudice: A meta-analysis. *Sex Roles, 61*(3-4), 178191.

Simon, B., & Klandermans, B. (2001). Politicized collective identity: A social psychological analysis. *American Psychologist, 56*(4), 319.

Skitka, L. J. (2010). The psychology of moral conviction. *Social and Personality Psychology Compass, 4*(4), 267-281.

Skitka, L. J., & Bauman, C. W. (2008). Moral conviction and political engagement. *Political Psychology, 29*(1), 29-54.

Skitka, L. J., Bauman, C. W., & Sargis, E. G. (2005). Moral conviction: Another contributor to attitude strength or something more? *Journal of Personality and Social Psychology, 88*(6), 895.

Smith, H. J., & Ortiz, D. J. (2002). Is it just me? The different consequences of personal and group relative deprivation. In I. Walker & H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* (pp. 91–115). Cambridge, England: Cambridge University Press

Solak, N., Reifen Tagar, M., Cohen-Chen, S., Saguy, T., & Halperin, E. (2017). Disappointment expression evokes collective guilt and collective action in intergroup conflict: the moderating role of legitimacy perceptions. *Cognition and Emotion, 31*(6), 1112-1126.

Stewart, A. L., Pratto, F., Bou Zeineddine, F., Sweetman, J., Eicher, V., Licata, L., ... & Cichocka, A. (2016). International support for the Arab uprisings: Understanding sympathetic collective action using theories of social dominance and social identity. *Group Processes & Intergroup Relations, 19*(1), 6-26.

Stewart, A. L., & Tran, J. (2018). Protesting racial hierarchy: Testing a social dominance theory model of collective action among white Americans. *Journal of Social Issues, 74*(2), 299-316.

Subasic, E., Reynolds, K. J., & Turner, J. C. (2008). The political solidarity model of social change: Dynamics of self-categorization in intergroup power relations. *Personality and Social Psychology Review, 12*, 330–352.

Subašić, E., Schmitt, M. T., & Reynolds, K. J. (2011). Are we all in this together? Co-victimization, inclusive social identity and collective action in solidarity with the disadvantaged. *British Journal of Social Psychology, 50*(4), 707-725.

Tajfel, H. (1978). The achievement of inter-group differentiation. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation Between Social Groups* (pp. 77–100). London: Academic Press

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Inter-group Relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Tan, X., Liu, L., Huang, Z., Zhao, X., & Zheng, W. (2016). The dampening effect of social dominance orientation on awareness of corruption: Moral outrage as a mediator. *Social Indicators Research, 125*(1), 89-102.

Tausch, N., Becker, J. C., Spears, R., Christ, O., Saab, R., Singh, P., & Siddiqui, R. N. (2011). Explaining radical group behavior: Developing emotion and efficacy routes to

normative and non normative collective action. *Journal of Personality and Social Psychology*, *101(1)*, 129.

Thomas, E. F., Cary, N., Smith, L. G., Spears, R., & McGarty, C. (2018). The role of social media in shaping solidarity and compassion fade: How the death of a child turned apathy into action but distress took it away. *New Media & Society*, *20(10)*, 3778-3798.

Thomas, E. F., Mavor, K. I., & McGarty, C. (2012). Social identities facilitate and encapsulate action-relevant constructs: A test of the social identity model of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, *15(1)*, 75-88.

Thomas, E. F., & McGarty, C. A. (2009). The role of efficacy and moral outrage norms in creating the potential for international development activism through group-based interaction. *British Journal of Social Psychology*, *48(1)*, 115-134.

Thomas, E. F., McGarty, C., & Mavor, K. I. (2009). Transforming “apathy into movement”: The role of prosocial emotions in motivating action for social change. *Personality and Social Psychology Review*, *13(4)*, 310-333.

Thomas, E. F., Smith, L. G., McGarty, C., Reese, G., Kende, A., Bliuc, A. M., ... & Spears, R. (2018). When and how social movements mobilize action within and across nations to promote solidarity with refugees. *European Journal of Social Psychology*, *49*, 213-229.

Van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology Review* *61(5-6)*: 886-905

van Zomeren, M., & Iyer, A. (2009). Introduction to the social psychological dynamics of collective action. *Journal of Social Issues*, *65*, 645-660.

van Zomeren, M., Kutlaca, M., & Turner-Zwinkels, F. (2018). Integrating who “we” are with what “we”(will not) stand for: A further extension of the Social Identity Model of Collective Action. *European Review of Social Psychology*, *29(1)*, 122-160.

van Zomeren, M., Leach, C. W., & Spears, R. (2012). Protesters as “passionate economists” a dynamic dual pathway model of approach coping with collective disadvantage. *Personality and Social Psychology Review, 16*(2), 180-199.

van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin, 134*, 504-535.

van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2012). On conviction's collective consequences: Integrating moral conviction with the social identity model of collective action. *British Journal of Social Psychology, 51*(1), 52-71.

van Zomeren, M., Postmes, T., Spears, R., & Bettache, K. (2011). Can moral convictions motivate the advantaged to challenge social inequality? Extending the social identity model of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations, 14*, 735–753.

van Zomeren, M., Saguy, T., & Schellhaus, F. M. (2013). Believing in “making a difference” to collective efforts: Participative efficacy beliefs as a unique predictor of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations, 16*(5), 618-634.

van Zomeren, M., Spears, R., Fischer, A. H., & Leach, C. W. (2004). Put your money where your mouth is! Explaining collective action tendencies through group-based anger and group efficacy. *Journal of Personality and Social Psychology, 87*(5), 649.

van Zomeren, M., Spears, R., & Leach, C. W. (2008). Exploring psychological mechanisms of collective action: Does relevance of group identity influence how people cope with collective disadvantage?. *British Journal of Social Psychology, 47*(2), 353-372.

Vossen, H. G., Piotrowski, J. T., & Valkenburg, P. M. (2015). Development of the adolescent measure of empathy and sympathy (AMES). *Personality and Individual Differences, 74*, 66-71.

Walker, I., & Pettigrew, T. F. (1984). Relative deprivation theory: An overview and conceptual critique. *British Journal of Social Psychology, 23*(4), 301-310.

Wright, S.C. (2009). The next generation of collective action research. *Journal of Social Issues*, 65, 859-879.

Zaal, M. P., Laar, C. V., Ståhl, T., Ellemers, N., & Derks, B. (2011). By any means necessary: The effects of regulatory focus and moral conviction on hostile and benevolent forms of collective action. *British Journal of Social Psychology*, 50(4), 670-689.

Χαντζή, Α. (2015). Σημειώσεις μαθήματος Κοινωνική Ταυτότητα και Διομαδικές Σχέσεις. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ανακτήθηκε από: <https://openececlass.panteion.gr/courses/TMD212/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1
Συρτήσεις όλων των υπό μελέτη μεταβλητών

	Φύλο	Ηλικία	Ισότητα	Ηθικές Πεποιθήσεις	Δείκτης Θυμού	Δείκτης Ηθικής οργής	Δείκτης Ενοχής	Δείκτης Συμπόνοιας	Δείκτης Αδικίας	Δείκτης Αποτελε- σματικό- τητας	Δείκτης Συλλογικ- ής Δράσης	Δείκτης Ταύτισης	Δείκτης Αλληλεγγ- ύης	Δείκτης SDO	M.O.	T.A.
1. Φύλο	-	-.087	.091	.177**	.156*	.135*	.044	.135*	.071	.093	.128*	.002	.115	-.074	-	-
2. Ηλικία	-.087	-	-.117	-.039	-.221**	-.132*	-.107	-.105	-.206**	-.176**	-.096	.150*	-.074	.208**	38.32	12.11
3. Ισότητα	.091	-.117	-	.650**	.693**	.677**	.557**	.581**	.669**	.610**	.694**	-.389**	.680**	-.635**	4.83	1.53
4. Ηθικές Πεποιθήσεις	.177**	-.039	.650**	-	.560**	.542**	.405**	.515**	.447**	.471**	.558**	-.192**	.530**	-.410**	4.51	1.22
5. Δείκτης Θυμού	.156*	-.221**	.693**	.560**	-	.902**	.751**	.731**	.795**	.697**	.816**	-.452**	.775**	-.674**	3.94	1.76
6. Δείκτης Ηθικής οργής	.135*	-.132*	.677**	.542**	.902**	-	.757**	.772**	.768**	.687**	.800**	-.415**	.774**	-.638**	4.13	1.61
7. Δείκτης Ενοχής	.044	-.107	.557**	.405**	.751**	.757**	-	.635**	.645**	.638**	.727**	-.479**	.655**	-.485**	3.05	1.39
8. Δείκτης Συμπόνοιας	.135*	-.105	.581**	.515**	.731**	.772**	.635**	-	.695**	.683**	.779**	-.363**	.749**	-.653**	4.65	1.55
9. Δείκτης Αδικίας	.071	-.206**	.669**	.447**	.795**	.768**	.645**	.695**	-	.681**	.772**	-.492**	.737**	-.647**	4.41	1.37
10. Δείκτης Αποτελεσματικότητας	.093	-.176**	.610**	.471**	.697**	.687**	.638**	.683**	.681**	-	.744**	-.373**	.727**	-.567**	4.05	1.57
11. Δείκτης Συλλογικής Δράσης	.128*	-.096	.694**	.558**	.816**	.800**	.727**	.779**	.772**	.744**	-	-.458**	.866**	-.668**	3.70	1.66
12. Δείκτης Εθνικής Ταύτισης	.002	.150*	-.389**	-.192**	-.452**	-.415**	-.479**	-.363**	-.492**	-.373**	-.458**	-	-.437**	.316**	5.20	0.89
13. Δείκτης Αλληλεγγύης	.115	-.074	.680**	.530**	.775**	.774**	.655**	.749**	.737**	.727**	.866**	-.437**	-	-.654**	3.92	1.45
14. Δείκτης SDO	-.074	.208**	-.635**	-.410**	-.674**	-.638**	-.485**	-.653**	-.647**	-.567**	-.668**	.316**	-.654**	-	2.68	1.10

* $p < .05$, ** $p < .01$

Πίνακας 2

Διαφορές ως προς το φύλο για τις υπό μελέτη μεταβλητές

		M.O.	T.A.	<i>t</i>	<i>p</i>
Ισότητα (equality)				-1.41	<i>n. s.</i>
	Άνδρες	4.67	.95		
	Γυναίκες	4.94	1.05		
Ηθικές Πεποιθήσεις				-2.78	.006
	Άνδρες	4.27	.91		
	Γυναίκες	4.70	.97		
Προσανατολισμός Κοινωνικής Κυριαρχίας				1.14	<i>n. s.</i>
	Άνδρες	2.77	1.65		
	Γυναίκες	2.61	1.53		
Θυμός				-2.44	.015
	Άνδρες	3.64	1.71		
	Γυναίκες	4.19	1.66		
Ηθική οργή				-2.11	.036
	Άνδρες	3.89	1.22		
	Γυναίκες	4.32	1.20		
Ενοχή				-.678	<i>n. s.</i>
	Άνδρες	2.99	1.12		
	Γυναίκες	3.11	1.38		
Συμπόνοια				-2.10	.036
	Άνδρες	4.42	1.05		
	Γυναίκες	4.84	1.07		
Αίσθημα αδικίας				-1.11	<i>n. s.</i>
	Άνδρες	4.30	1.19		
	Γυναίκες	4.50	1.32		

Αποτελεσματικότητα				-1.44	<i>n. s.</i>
	Άνδρες	3.89	1.61		
	Γυναίκες	4.18	1.66		
Αλληλεγγύη				-1.80	<i>n. s.</i>
	Άνδρες	3.74	.92		
	Γυναίκες	4.07	1.01		
Εθνική Ταύτιση				-0.32	<i>n. s.</i>
	Άνδρες	5.20	.97		
	Γυναίκες	5.21	1.00		
Πρόθεση για Συλλογική δράση				-2.00	<i>.046</i>
	Άνδρες	3.47	.56		
	Γυναίκες	3.89	.65		

Πίνακας 3

Διαφορές ως προς το δείκτη ισότητας για τις υπό μελέτη μεταβλητές

		M.O.	T.A.	<i>t</i>	<i>p</i>
Ισότητα (equality)				-25.35	.000
	Υψηλός Δείκτης	5.82	.86		
	Χαμηλός Δείκτης	3.12	.69		
Ηθικές Πεποιθήσεις				-10.51	.000
	Υψηλός Δείκτης	5.03	1.05		
	Χαμηλός Δείκτης	3.61	.94		
Προσανατολισμός Κοινωνικής Κυριαρχίας				11.92	.000
	Υψηλός Δείκτης	2.17	.93		
	Χαμηλός Δείκτης	3.56	.76		
Θυμός				-13.74	.000
	Υψηλός Δείκτης	4.83	1.43		
	Χαμηλός Δείκτης	2.42	1.10		
Ηθική οργή				-12.37	.000
	Υψηλός Δείκτης	4.89	1.34		
	Χαμηλός Δείκτης	2.81	1.12		
Ενοχή				-9.86	.000
	Υψηλός Δείκτης	3.62	1.28		
	Χαμηλός Δείκτης	2.07	.98		
Συμπόνοια				-10.95	.000

	Υψηλός Δείκτης	5.33	1.16		
	Χαμηλός Δείκτης	3.49	1.44		
Αίσθημα αδικίας				-12.05	.000
	Υψηλός Δείκτης	5.05	1.14		
	Χαμηλός Δείκτης	3.31	.99		
Αποτελεσματικότητα				-11.18	.000
	Υψηλός Δείκτης	4.75	1.32		
	Χαμηλός Δείκτης	2.84	1.19		
Αλληλεγγύη				-12.16	.000
	Υψηλός Δείκτης	4.60	1.22		
	Χαμηλός Δείκτης	2.75	1.01		
Εθνική Ταύτιση				5.36	.000
	Υψηλός Δείκτης	4.98	.91		
	Χαμηλός Δείκτης	5.58	.70		
Πρόθεση για Συλλογική δράση				-12.77	.000
	Υψηλός Δείκτης	4.51	1.40		
	Χαμηλός Δείκτης	2.32	1.06		

Πίνακας 4

*Παράθεση των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων στην πρόθεση για συλλογική δράση
(Πρώτο εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής ταυτότητας)*

	Ολικές επιδράσεις	Άμεσες επιδράσεις	Έμμεσες επιδράσεις
Προσλαμβανόμενη Αποτελεσματικότητα	.022	.000	.022
Αλληλεγγύη	.688	.497	.191
Αίσθημα αδικίας	.354	.221	.133
Συμπόνοια	.204	.204	.000
Θυμός	.129	.129	.000
Ενοχή	.117	.117	.000
Εθνική ταύτιση	-.530	.000	-.530
Ηθικές Πεποιθήσεις	.363	.000	.363

Πίνακας 5

*Παράθεση των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων στην πρόθεση για συλλογική δράση
(Δεύτερο εκτεταμένο μοντέλο Κοινωνικής ταυτότητας)*

	Ολικές επιδράσεις	Άμεσες επιδράσεις	Έμμεσες επιδράσεις
Προσλαμβανόμενη Αποτελεσματικότητα	.347	.306	.042
Αλληλεγγύη	.502	.433	.069
Αίσθημα αδικίας	.082	.000	.082
Συμπόνοια	.099	.099	.000
Ηθική οργή	-.173	-.173	.000
Ενοχή	.385	.385	.000
Εθνική ταύτιση	-.417	.000	-.417
Ηθικές Πεποιθήσεις	.305	.000	.305

Πίνακας 6

*Παράθεση των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων στην πρόθεση για συλλογική δράση
(Μοντέλο σύζευξης SDO και κοινωνικής ταυτότητας για τη Συλλογική δράση)*

	Ολικές επιδράσεις	Άμεσες επιδράσεις	Έμμεσες επιδράσεις
Προσλαμβανόμενη Αποτελεσματικότητα	.173	.088	.086
Αλληλεγγύη	.627	.489	.139
Αίσθημα αδικίας	.258	.127	.131
Συμπόνοια	.155	.155	.000
Θυμός	.135	.135	.000
Ενοχή	.153	.153	.000
Εθνική ταύτιση	-.495	.000	-.495
SDO	-.983	.000	-.983

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ:

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Η έρευνα στην οποία σας ζητάμε να λάβετε μέρος αφορά τις απόψεις σας για θέματα που απασχολούν την ελληνική κοινωνία.

Η έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας για το μεταπτυχιακό «Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων» από το Πάντειο Πανεπιστήμιο, και δε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τη δική σας συμμετοχή και συνεργασία. Η συμμετοχή σας αφορά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου που κρατάτε στα χέρια σας.

Οι απαντήσεις σας είναι εντελώς ανώνυμες και εμπιστευτικές. Σε κανένα σημείο του ερωτηματολογίου δε συμπληρώνετε το όνομά σας και κανένας εκτός από τους ερευνητές δεν έχει πρόσβαση στα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια.

Πρέπει να σας πούμε ότι δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Η καλύτερη απάντηση είναι η δική σας προσωπική άποψη.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συνεργασία

A. Παρακάτω θα βρείτε μερικές προτάσεις οι οποίες περιγράφουν απόψεις και στάσεις σχετικά με τους πρόσφυγες στη χώρα μας. Απαντήστε με βάση το βαθμό που ΕΣΕΙΣ συμφωνείτε ή διαφωνείτε με το περιεχόμενο κάθε πρότασης και κυκλώστε τον αριθμό που σας εκφράζει καλύτερα, λαμβάνοντας υπόψη την παρακάτω κλίμακα, σύμφωνα με την οποία το 1 δηλώνει ότι διαφωνείτε απόλυτα και το 7 ότι συμφωνείτε απόλυτα.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Η ισότητα μεταξύ των ανθρώπων βρίσκεται στον πυρήνα των ηθικών μου πεποιθήσεων.	1	2	3	4	5	6	7
2. Θεωρώ άδικη την ανισότητα που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα σε σχέση με τους γηγενείς.	1	2	3	4	5	6	7
3. Η ισότητα μεταξύ Ελλήνων και προσφύγων βρίσκεται στον πυρήνα των ηθικών πεποιθήσεών μου.	1	2	3	4	5	6	7

B. Παρακάτω θα βρείτε μερικές προτάσεις-απόψεις οι οποίες περιγράφουν πεποιθήσεις αναφορικά με τις διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες.

Για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, κυκλώστε τον αριθμό που σας εκφράζει καλύτερα, λαμβάνοντας υπόψη την παρακάτω κλίμακα, σύμφωνα με την οποία το 1 δηλώνει ότι διαφωνείτε απόλυτα και το 7 ότι συμφωνείτε απόλυτα.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων είναι ένα σημαντικό μέρος των ηθικών μου αξιών και κανόνων.	1	2	3	4	5	6	7
2. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων είναι μια παγκόσμια ηθική αξία που πρέπει να ισχύει παντού στον κόσμο.	1	2	3	4	5	6	7
3. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση σε βάρος των προσφύγων είναι μια παγκόσμια ηθική αξία που πρέπει να ισχύει ανά πάσα στιγμή	1	2	3	4	5	6	7
4. Υπάρχει μόνο μία αληθινή άποψη σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων και αυτή είναι η δική μου άποψη.	1	2	3	4	5	6	7

5. Η γνώμη μου σχετικά με τη διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες είναι σημαντική για μένα.	1	2	3	4	5	6	7
6. Πιστεύω ότι η γνώμη μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων έχει ηθικό χαρακτήρα.	1	2	3	4	5	6	7
7. Η άποψή μου σχετικά με τη διάκριση κατά των προσφύγων αντικατοπτρίζει ένα σημαντικό κομμάτι του ποιος είμαι.	1	2	3	4	5	6	7
8. Θα αισθανόμουν πραγματικά άσχημα για τον εαυτό μου αν δεν υπερασπιζόμουν την άποψή μου σχετικά με τις διακρίσεις σε βάρος των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7

Γ. Παρακάτω θα βρείτε μερικές προτάσεις οι οποίες περιγράφουν κάποια συναισθήματα αναφορικά με την κατάσταση των προσφύγων στη χώρα μας.

Για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, κυκλώστε τον αριθμό που σας εκφράζει καλύτερα, λαμβάνοντας υπόψη την παρακάτω κλίμακα, σύμφωνα με την οποία το 1 δηλώνει ότι διαφωνείτε απόλυτα και το 7 ότι συμφωνείτε απόλυτα.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Αισθάνομαι θυμώ για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα	1	2	3	4	5	6	7
2. Νιώθω ενοχλημένος για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα	1	2	3	4	5	6	7
3. Αισθάνομαι εξαγριωμένος όταν σκέφτομαι την κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα	1	2	3	4	5	6	7
4. Νιώθω δυσαρεστημένος για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.	1	2	3	4	5	6	7
5. Αισθάνομαι αηδία όταν σκέφτομαι την κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.	1	2	3	4	5	6	7
6. Νιώθω αγανακτισμένος για την κατάσταση που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα.	1	2	3	4	5	6	7
7. Με προσβάλλει που οι πρόσφυγες δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους Έλληνες.	1	2	3	4	5	6	7

8. Η άσχημη κατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, με εξοργίζει.	1	2	3	4	5	6	7
9. Όταν σκέφτομαι τις συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων στην Ελλάδα, γίνομαι έξαλλος.	1	2	3	4	5	6	7
10. Όταν σκέφτομαι τις αδικίες που υφίστανται οι πρόσφυγες, νιώθω να με πνίγει ο θυμός.	1	2	3	4	5	6	7
11. Εξοργίζομαι επειδή νιώθω ότι η δεινή κατάσταση των προσφύγων στη χώρα καταπατά τις παγκόσμιες ηθικές αξίες.	1	2	3	4	5	6	7
12. Νομίζω ότι είναι επαισχυντο το γεγονός ότι οι άνθρωποι επιτρέπουν να λαμβάνουν χώρα αδικίες σε βάρος των αδυνάμων.	1	2	3	4	5	6	7
13. Νιώθω ένα αίσθημα ντροπής όταν σκέφτομαι τον τρόπο που έχουν αντιμετωπιστεί οι πρόσφυγες από τους Έλληνες.	1	2	3	4	5	6	7
14. Νιώθω ένα αίσθημα ενοχής όταν σκέφτομαι τον τρόπο που έχουν αντιμετωπιστεί οι πρόσφυγες από τους Έλληνες.	1	2	3	4	5	6	7
15. Αισθάνομαι ενοχή για τα οφέλη και τα προνόμια που λαμβάνω ως Έλληνας σε σχέση με τους πρόσφυγες.	1	2	3	4	5	6	7
16. Αισθάνομαι ένοχος για την κοινωνική ανισότητα μεταξύ των προσφύγων και των Ελλήνων.	1	2	3	4	5	6	7
17. Νιώθω την ανάγκη να επανορθώσω τις ζημιές που έχουν προκληθεί στους πρόσφυγες.	1	2	3	4	5	6	7
18. Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση των προσφύγων νιώθω συμπάθεια για αυτούς.	1	2	3	4	5	6	7
19. Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση των προσφύγων νιώθω συμπόνοια για αυτούς.	1	2	3	4	5	6	7
20. Λυπάμαι όταν νιώθω ότι οι πρόσφυγες αντιμετωπίζονται άδικα.	1	2	3	4	5	6	7
21. Αισθάνομαι ανησυχία για τους πρόσφυγες που είναι άρρωστοι.	1	2	3	4	5	6	7
22. Αισθάνομαι λύπη για τους πρόσφυγες που βρίσκονται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση.	1	2	3	4	5	6	7

Δ. Οι κάτωθι προτάσεις περιγράφουν κάποιες απόψεις σχετικά με τις αδικίες που βιώνουν οι πρόσφυγες στην Ελλάδα. Απαντήστε με βάση τον βαθμό που ΕΣΕΙΣ συμφωνείτε ή διαφωνείτε με το περιεχόμενο κάθε πρότασης, λαμβάνοντας υπόψη την παρακάτω κλίμακα, σύμφωνα με την οποία το 1 δηλώνει ότι διαφωνείτε απόλυτα και το 7 ότι συμφωνείτε απόλυτα.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Νομίζω ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι πρόσφυγες στην Ελλάδα είναι δίκαιος.	1	2	3	4	5	6	7
2. Οι πρόσφυγες βρίσκονται σε μειονεκτική κατάσταση σε σύγκριση με τους Έλληνες.	1	2	3	4	5	6	7
3. Οι πρόσφυγες είναι σε χειρότερη μοίρα σε σύγκριση με τους Έλληνες.	1	2	3	4	5	6	7
4. Η διάκριση κατά των προσφύγων είναι άδικη.	1	2	3	4	5	6	7
5. Οι διακρίσεις που βιώνουν οι πρόσφυγες δεν είναι νόμιμες.	1	2	3	4	5	6	7
6. Η διάκριση κατά των προσφύγων είναι δικαιολογημένη.	1	2	3	4	5	6	7

Ε. Οι επόμενες προτάσεις αφορούν απόψεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα που θα μπορούσε να έχει η ανάληψη από πλευράς των Ελλήνων συλλογικής δράσης υπέρ των προσφύγων.

Είναι πιθανό να συμφωνείτε με μερικές από τις προτάσεις και να διαφωνείτε με κάποιες άλλες. Παρακαλούμε δηλώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας επιλέγοντας το βαθμό που αντιπροσωπεύει καλύτερα τη γνώμη σας.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Πιστεύω ότι όλοι μαζί μπορούμε να μειώσουμε τις διακρίσεις σε βάρος των προσφύγων	1	2	3	4	5	6	7
--	---	---	---	---	---	---	---

2. Νομίζω ότι από κοινού μπορούμε να καταπολεμήσουμε με επιτυχία τις διακρίσεις σε βάρος των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
3. Πιστεύω ότι εμείς, οι Έλληνες ως ομάδα, μπορούμε να βελτιώσουμε την κατάσταση των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
4. Νομίζω ότι όλοι μαζί μπορούμε να δώσουμε τέλος στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες.	1	2	3	4	5	6	7
5. Πιστεύω ότι όλοι μαζί μπορούμε να υπερασπιστούμε με επιτυχία τα δικαιώματα των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
6. Πιστεύω ότι οι Έλληνες ενωμένοι μπορούμε να αγωνιστούμε επιτυχώς για να μειώσουμε την ανισότητα σε βάρος των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
7. Εμείς οι Έλληνες, όλοι μαζί, μπορούμε να επηρεάσουμε την κρατική πολιτική για καλύτερη αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7

ΣΤ. Οι παρακάτω προτάσεις αντανakλούν κάποιους λόγους για τους οποίους πιθανόν θα επιδιώκατε να συμμετάσχετε σε συλλογικές ενέργειες υπέρ των δικαιωμάτων των προσφύγων.

Παρακαλούμε δηλώστε μας το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σχετικά με την πρόθεσή σας να προβείτε σε κάθε μία από τις παρακάτω ενέργειες υπέρ των προσφύγων.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Θα συμμετείχα σε μια διαδήλωση εναντίον των διακρίσεων κατά των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
2. Θα υπέγραφα μια γραπτή διαμαρτυρία κατά των διακρίσεων που υφίστανται οι πρόσφυγες.	1	2	3	4	5	6	7
3. Θα έκανα οτιδήποτε για να προστατεύσω τα συμφέροντα των προσφύγων στην Ελλάδα.	1	2	3	4	5	6	7
4. Θα υποστήριζα μια κινητοποίηση υπέρ των δικαιωμάτων των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
5. Θα συμμετείχα σε μια κινητοποίηση για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
6. Θα ήθελα να συμμετάσχω σε μια διαδήλωση συμπάθειας για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7

7. Θα υπέγραφα επιστολή διαμαρτυρίας σε δημόσιους αξιωματούχους για την κατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.	1	2	3	4	5	6	7
8. Θα επεδίωκα να πάρω πληροφορίες για το πώς μπορώ να βοηθήσω στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
9. Θα έκανα μια δωρεά σε οργανισμούς που προστατεύουν τα δικαιώματα των προσφύγων.	1	2	3	4	5	6	7
10. Θα γινόμουν εθελοντής σε ομάδα αλληλεγγύης υπέρ των προσφύγων	1	2	3	4	5	6	7

Z. Παρακάτω θα βρείτε μερικές προτάσεις οι οποίες περιγράφουν το πώς νιώθουν οι Έλληνες/Ελληνίδες για το γεγονός ότι είναι Έλληνες/Ελληνίδες. Απαντήστε με βάση τον βαθμό που ΕΣΕΙΣ συμφωνείτε με το περιεχόμενο κάθε πρότασης, λαμβάνοντας υπόψη την παρακάτω κλίμακα, σύμφωνα με την οποία το 1 δηλώνει ότι διαφωνείτε απόλυτα και το 7 ότι συμφωνείτε απόλυτα.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ/ ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Αισθάνομαι Έλληνας/ Ελληνίδα	1	2	3	4	5	6	7
2. Χαίρομαι που είμαι Έλληνας/ Ελληνίδα	1	2	3	4	5	6	7
3. Νιώθω να έχω ισχυρούς δεσμούς με τους Έλληνες	1	2	3	4	5	6	7
4. Είμαι κι εγώ σαν τους άλλους Έλληνες	1	2	3	4	5	6	7
5. Ταυτίζομαι με τους Έλληνες	1	2	3	4	5	6	7
6. Το γεγονός ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα δεν είναι σημαντική διάσταση της προσωπικότητάς μου.	1	2	3	4	5	6	7
7. Η αυτο-εικόνα μου χαρακτηρίζεται από το ότι είμαι μέλος του ελληνικού λαού.	1	2	3	4	5	6	7
8. Συνολικά, το γεγονός ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα έχει πολύ λίγο να κάνει με το πώς αντιλαμβάνομαι τον εαυτό μου.	1	2	3	4	5	6	7
9. Θεωρώ ότι ανήκω στον ελληνικό λαό.	1	2	3	4	5	6	7
10. Ανοιχτά παραδέχομαι ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα.	1	2	3	4	5	6	7
11. Ενοχλούμαι από το γεγονός ότι είμαι Έλληνας/Ελληνίδα.	1	2	3	4	5	6	7
12. Συχνά λυπάμαι που είμαι Έλληνας/Ελληνίδα.	1	2	3	4	5	6	7

Η. Παρακάτω θα βρείτε μερικές προτάσεις οι οποίες εκφράζουν αλληλεγγύη αναφορικά με την μειονεκτική κατάσταση των προσφύγων.

Απαντήστε με βάση τον βαθμό που ΕΣΕΙΣ συμφωνείτε με το περιεχόμενο κάθε πρότασης, λαμβάνοντας υπόψη την παρακάτω κλίμακα, σύμφωνα με την οποία το 1 δηλώνει ότι διαφωνείτε απόλυτα και το 7 ότι συμφωνείτε απόλυτα.

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ / ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Αισθάνομαι αλληλεγγύη με τους πρόσφυγες. 1 2 3 4 5 6 7

2. Θεωρώ τον εαυτό μου ως υποστηρικτή των προσφύγων. 1 2 3 4 5 6 7

3. Ταυτίζομαι με τους υποστηρικτές των προσφύγων. 1 2 3 4 5 6 7

4. Αισθάνομαι αλληλεγγύη με τους πρόσφυγες που έχουν περιέλθει σε μειονεκτική θέση εξαιτίας των προβλημάτων στις χώρες τους. 1 2 3 4 5 6 7

5. Αισθάνομαι δέσμευση να ταχθώ με τους υποστηρικτές των προσφύγων. 1 2 3 4 5 6 7

Θ. Τέλος παρακαλούμε δηλώστε πώς αισθάνεστε για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, κυκλώνοντας τον αριθμό που αντιπροσωπεύει καλύτερα την απάντησή σας, σύμφωνα με την παρακάτω κλίμακα.

Πολύ αρνητικά	Αρνητικά	Κάπως αρνητικά	Ούτε θετικά ούτε αρνητικά	Κάπως θετικά	Θετικά	Πολύ θετικά
1	2	3	4	5	6	7

1. Θα ήταν καλό να ήταν όλες οι κοινωνικές ομάδες ίσες. 1 2 3 4 5 6 7

2. Η ισότητα μεταξύ των κοινωνικών ομάδων πρέπει να είναι ζητούμενο για όλους μας 1 2 3 4 5 6 7

3. Πρέπει να κάνουμε ότι μπορούμε για να εξισώσουμε τις συνθήκες για όλες τις κοινωνικές ομάδες.	1	2	3	4	5	6	7
4. Θα είχαμε λιγότερα προβλήματα αν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες παρέμεναν στη θέση τους.	1	2	3	4	5	6	7
5. Θα είχαμε λιγότερα προβλήματα αν αντιμετωπίζαμε τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες ισότιμα	1	2	3	4	5	6	7
6. Οι κατώτερες κοινωνικές ομάδες πρέπει να παραμείνουν σε αυτή τη θέση	1	2	3	4	5	6	7
7. Για να πας μπροστά στη ζωή, είναι μερικές φορές απαραίτητο να χρησιμοποιήσεις και να εκμεταλλευτείς άλλες κοινωνικές ομάδες.	1	2	3	4	5	6	7
8. Μερικές φορές οι άλλες ομάδες πρέπει να παραμείνουν στη θέση τους.	1	2	3	4	5	6	7

Παρακαλούμε συμπληρώστε τα παρακάτω δημογραφικά στοιχεία

Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

Ηλικία:

Απασχόληση: Εργαζόμενος/η
 Άνεργος/η
 Συνταξιούχος
 Οικιακά

Επίπεδο εκπαίδευσης: Γυμνάσιο
 Λύκειο
 ΑΤΕΙ
 ΑΕΙ

Οικογενειακή κατάσταση: Άγαμος/η
 Έγγαμος/η
 Διαζευγμένος/η
 Χήρος/α

Περιοχή κατοικίας:

Πού γεννηθήκατε (χώρα);